ВЕЛИКОМУ

СТАЛІНУ

UNC.UA

21
ГРУДНЯ
1879
РОКУ

В МІСТІ ГОРІ

(ГРУЗІЯ)

НАРОДИВСЯ

ЙОСИФ

ВІССАРІОНОВИЧ

СТАЛІН

ТВОРЦЕВІ ПЕРЕМОГ, УЧИТЕЛЮ, ВОЖДЕВІ,
ЧИЙ ГЕНІЙ НАС ВЕДЕ ДО СВІТЛИХ ВЕРХОВИН,
У СЛОВІ СІЯЧА, У ПІСНІ ШАХТАРЕВІЙ
ХВАЛА ІЗ КРАЮ В КРАЙ ЛУНАЄ, НІБИ ДЗВІН.

ЄДИНА ВОЛЯ В НАС, І ШЛЯХ У НАС ЄДИНИЙ,
РАДЯНСЬКИЙ ВЕСЬ НАРОД — ОДНА НЕЗЛАМНА РАТЬ...
НЕХАЙ ЖЕ, БАТЬКУ НАШ, ВСІ КВІТИ УКРАЇНИ
ТОБІ В ОДНІМ ВІНКУ, ЯК РАЙДУГА, ГОРЯТЬ!

ВЕЛИКОМУ СТАЛІНУ

★

Народні пісні та думи. Поетичні, прозові і драматичні твори письменників Радянської України

ДЕРЖЛІТВИДАВ УКРАЇНИ
КИЇВ 1949

ВЕЛИКОМУ
СТАЛІНУ
СЛАВА!

ГІМН РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

Союзом незламним республіки вільні
Навік об'єднала Великая Русь.
Хай квітне народами створений спільно,
Єдиний, могутній Радянський Союз!

Слава великому краєві рідному,
Дружби народів опорі в віках!
Слава радянському стягу народному,
До перемог він показує шлях!

Крізь грози світило нам сонце свободи,
І Ленін великий нам путь осіяв.
Нас виховав Сталін — на вірність народу,
На працю і подвиги силу нам дав.

Слава великому краєві рідному,
Щастя народів опорі в віках!
Слава радянському стягу народному,
До перемог він показує шлях!

В боях гартували ми військо могутнє,
Загарбників підлих з дороги зметем!
В боях здобуваємо долю майбутню,
До слави Вітчизну свою поведем!

Слава великому краєві рідному,
Волі народів опорі в віках!
Слава радянському стягу народному,
До перемог він показує шлях!

ГІМН УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Живи, Україно, прекрасна і сильна, —
В Радянському Союзі ти щастя знайшла,
Між рівними рівна, між вільними вільна,
Під сонцем свободи, як цвіт, розцвіла.

Слава Союзу Радянському, слава —
Слава вітчизні народів-братів!
Живи, Україно, радянська державо,
Возз'єднаний краю навіки-віків!

Нам завжди у битвах за долю народу
Був другом і братом російський народ,
І Ленін осяяв нам путь на свободу,
І Сталін веде нас до світлих висот.

Слава Союзу Радянському, слава —
Слава вітчизні народів-братів!
Живи, Україно, радянська державо,
Возз'єднаний краю навіки-віків!

Розіб'ємо всі ми ворожі навали
Народного гніву священним мечем.
Під стягом радянським ми дужими стали
І в світ комунізму велично ідем.

Слава Союзу Радянському, слава —
Слава вітчизні народів-братів!
Живи, Україно, радянська державо,
Возз'єднаний краю навіки-віків!

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Із-за гір та з-за високих
Сизокрил-орел летить...
Не зламати крил широких,
Того льоту не спинить.

На вершини всі ми линем,
Сонце променем в очах...
Льотом сталінським, орлиним
Вождь показує нам шлях.

Хай шумить земля піснями
В цей крилатий, гордий час...
Слово Сталіна між нами,
Воля Сталіна між нас.

Нам скорились темні води,
В ноги нам лягли поля.
Розспівалися заводи,
Оновляється земля.

Уперед полком єдиним
Більшовицька сила йде.
Льотом сонячним, орлиним
Мудрий Вождь усіх веде.

Пурпуровими огнями
Нам новий сіяє час...
Слово Сталіна між нами,
Воля Сталіна між нас.

Максим Рильський

СТАЛІН

Твоє ім'я — як сурми срібний звук,
в борні, в труді завжди ти перед нами.
Тебе до зір знесли мільйони рук,
щоб ти сіяв як прапор над віками.

Ти нас ведеш, як вів колись давно
до перемог, скоривши час і далі.
Коли серця мільйонів злить в одно, —
твоє це серце буде, рідний Сталін!

Шумлять міста, і сонце знов і знов
встає для нас за даллю голубою.
Тобі Вітчизна шле свою любов,
і кожне серце сповнене тобою.

Цвіте мій край, як пісня у боях,
у світлі зір і у гаїв безжур'ї,
це ти зробив, це партія твоя,
це — кожний з нас, народжений для бурі.

Не марно, ні, боями край гримів, —
минули дні і злиднів і негоди.
У гуркоті заводів і ланів
прийми цей спів щасливого народу.

Прийми його у сонячний цей час,
щоб він гримів про тебе яснодзвонно.
Ти світиш нам, ведеш в майбутнє нас,
віків маяк і слава міліонів.

Володимир Сосюра

МИ НИМ ЖИВЕМ

В трудах, в бою, у щасті золотім
Ми ним живем, працюємо і дишем.
Ти хочеш знати слово? Так ходім,
І ти почуєш слово наймиліше.

Поглянь, як з моря буря йде густа,
У темну ніч ламає пущу дику,
А гордий кедр на скелі виросла
І не здригне, не схилиться довіку.

І тільки гляну — серце пригада
Велике слово, з кедром порівняє.
Цвіти, моя Вітчизно молода,
Безмежна, непоборна, яснокрая.

Поглянь: у небо піднялись орли
Над Каспієм і в небеса Кавказу, —
Орел не любить темряви і мли,
Він висоти не зраджує ні разу.

І тільки гляну — серце пригада,
З орлом велике слово порівняє.
Цвіти, моя Вітчизно молода,
Безмежна, непоборна, яснокрая!

Поглянь, як сивий грає океан,
Глибинами хвилюється суворо,
І що йому вітри, а чи туман?
Ніхто йому не зсушить хвилі-гори...

І тільки гляну — серце пригада
І з океаном слово порівняє.
Цвіти, моя Вітчизно молода,
Безмежна, непоборна, яснокрая!

В трудах, в бою, у щасті золотім
Ми ним живем, працюємо і дишем.
Ім'я те — Сталін — світить нам усім,
Велике, огняне і наймиліше!

То наш учитель, друг і проводир,
Як горний кедр на висоті Лівана,
Він, як орел, черкає неба шир,
І мислями він глибше океана.

Андрій Малишко

СТАЛІНУ

Від берегів співучого Дніпра,
Від ясних міст і від ланів щасливих,
Від колосу, що котиться на нивах,
Від вугілля, що плине «на-гора»,

Від молотів, що дзвонять по металі,
Від юнаків, що клоняться до книг, —
Уклін тобі і слава, мудрий Сталін,
Хто щастя день нам, як чертог, воздвиг.

Привіт тобі, кого зовуть народи
Вождем своїм і другом людських прав,
Тобі, що на граніті начертав
Пером огненним хартію свободи.

Максим Рильський

* * *

Людина стоїть в зореноснім Кремлі,
Людина у сірій військовій шинелі.
Ця постать знайома — у кожній оселі,
У кожній будові на нашій землі.

На півдні і півночі, заході й сході,
Як прапор, як образ, що з'єднує нас, —
Цей профіль людини, вкарбований в час
І в простір, і в серце великих народів.

Країно! Як ширшає літ виднокруг,
Як повниться ділом, що ти тільки мариш!
Він з нами, він поруч, великий товариш,
І Вождь, і найближчий улюблений друг!

Ім'ям його жити й змагатись, як муж.
І геть половини, і треті, і чверті!
Вітчизні віддати — не вигризки душ,
А всю повноцінність життя або смерті.

Микола Бажан

ДВА СОНЦЯ

Як не любити до нестями
тебе, що в серці, як розмай,
залитий сонцем і піснями,
весною сповнений, мій край.

В тобі надія, віра й сила,
як зір незгасні янтарі,
як птиць твоїх сталеві крила
в промінні ранньої зорі.

Як пісні юної відрада
і клятва зоряній меті,
шумить мій край весняним садом,
щебечуть птиці золоті.

І в їхнім щебеті-привіті
ми йдем по радісній землі.
Два сонця в нас: одно — в блакиті,
а друге сонце — у Кремлі.

Володимир Сосюра

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Глибокі моря в нас, глибокі і сині,
багата і щедра квітуча земля.
Куди б не пішов ти у нашій країні —
там ясно почуєш ти голос Кремля.

То Сталін питає: чи кріпко ми дієм?
То Сталін питає: чи все у нас є?
— Ой, Сталіне рідний, в роботі радієм:
ми знаєм — безсмертне учення твоє.

Високі в нас гори, верхів'я блискучі,
радянськії люди як цвіт на весь світ.
Нехай за кордоном і хмари, і тучі —
на все ми зуміємо дати одвіт.

І Сталін з народом в сердечній розмові.
І Сталін народу пораду дає.
— Ой, Сталіне рідний, ми дужі, готові!
Прийми ж наше серце у серце своє.

І йде відбудова в долинах, на горах,
на славній радянській землі золотій.
І пісня зринає в безмежних просторах,
і голос у відповідь пісні отій: —

То Сталін питає: чи кріпко ми дієм?
То Сталін питає: чи все у нас є?
— Ой, Сталіне рідний, в роботі радієм:
ми знаєм — безсмертне учення твоє.

Могутняя сила могутнього люду —
Радянськая Армія в славі сія...
І каже весь люд: сильним вічно я буду —
в нас дружби народів єдина сім'я.

І Сталін із нами в сердечній розмові.
І Сталін усім нам пораду дає.
— Ой, Сталіне рідний, ми дужі, готові!
Прийми ж наше серце у серце своє.

Павло Тичина

КАПІТАН

Ми будували корабель
В труді ясних своїх земель,
У темні ночі, в злі світанки, коли гриміли полустанки,
Ми виривалися з двобою, в гарячім клекоті доби.
О, земле рідна, нам з тобою іти шляхами боротьби.
Ми будували корабель
І збудували.

Не одинак, не раб, не пан,
А сила наша — океан,
А віра, кована із сталі, пролита кров і зорні далі
Були нам мірою в роботі в веселі дні і в трудні дні.
І вік двадцятий у вогні
Стояв за нашими мостами
І кликав спраглими устами
В труді. В борні.
Ми брали сталь з важких ковшів,
Черлений цвіт з-під лемешів,
І сосни бронзові шумливі, серця дубів на рідній ниві,
І автогенна добра зварка пашіла жаром на борту,
Мечі «юпітерів» щоранку зорю ловили золоту.

Руду й вугілля дав Донбас,
А Білорусь — ліси для нас,
Урал нам видав самоцвіти, — чи є такі на цілім світі?
А полотна наткали ткалі, лляний, неміряний сувій,
Щоб ми пливли в моря і далі, не мерзли в ночі грозовій.

І корабель готов стоїть,
І вже шумлять вітри століть,

І океанів сиві коси, дороги дальні й снігоноси
Летять під стягом пурпуровим, у тій же далі грозовій,
Де ми життя собі готовим
Із бою в бій, із бою в бій!

І Капітан наш, скільки днів,
Стоїть на вахті, між огнів,
Зорить у світ. Важке кормило він повертає дужо й сміло,
І трудові гарячі руки ведуть машину крізь вали,
І наша віра, щастя й муки
Йому у серці залягли.

Тож скільки ночей, скільки літ
Він корабель веде у світ,
І бачить небо неокрає, і нас в бою оберігає,
Щоб ми, об'єднуючи сили, не притомились ні один,
Щоб передчасно не сивіли,
Хоч сам він — білий од сивин.

Я знаю, звідки сивина, —
То заплелася в ній війна,
То пожарів багряні жили своє ридання положили,
Коли міста горіли й хати, і мерзли діти на піску,
То наших мрій великі дати
У кожнім сивім волоску...

О, Капітан наш, Капітан!
Крізь маяки, через туман,
Повз чорні скелі і затоки, де хвиль киплять важкі потоки,
Де синє море з-попід вітру в обличчя б'є давним-давно,
Навислих туч рясну палітру
Торка червоне знамено.

О, Капітан наш, Капітан!

Один лиш погляд, змах руки, —
І вже шумлять материки.
За кораблем на видноколі, де рідний край цвіте на волі,
Дунайські гирла в очереті, і чорноморська зла юга,
І сивий Каспій по планеті
За нами руки простяга.

І дніпрогесівські огні,
Уральські домни вдалині,
Заліза жар з Кривого Рогу нас проводжає у дорогу,
І комбінатів індустрійних несокрушима, зрима міць
Нас проводжа, ясних і мрійних,
Під теплим спалахом зірниць.

О, Капітан наш, Капітан!

Наш корабель пливе з добром,
Не з золотом і не з сріблом,
А нас мільйони, з Капітаном, під щирим сонцем — не туманом,
І не пани, не гості, — люди, і для людей лише брати.
О, сонце вічності, повсюди
Ти нашу правду освіти!

Що ми в поході, як один,
З заводів, з міст, із верховин
Рвемось вперед, а многим очі в бою погасли серед ночі,
Ми їм вклоняємось назавше, і молотків гуде луна,
На кораблі закарбувавши
Погиблих друзів імена.

Іще немало нам пливти,
Свинець ворожий б'є в борти.
Чекає нас труда горіння.
І правди нашої цвітіння
Нам сяє в очі, як стожари.
Веди і сяй крізь ніч хистку,
І Капітан, над шторми й хмари,
Стоїть спокійно на містку.

Так ми вперед пливем, бійці.
Радянська Земле, ти в лиці
Світися сонцем, ми з тобою були в бою і після бою,
У щасті, в радості, і в муці. Товариш Сталін! Ми — бійці,
Кермо могутнє революції
В твоїй руці!

Андрій Малишко

ВОЖДЕВІ

Від повних здоров'я
Джерельних криниць,
Від щастя і рідного дому,
Артільного саду,
Рясних полуниць,
Хлібів у меду золотому,

Від зір Дніпрельстану
Над краєм моїм,
Де сніють жита урожайні,
Від тих, що ведуть
У степу запашнім
В пшеничному морі комбайни,

Від тих, що за славу
Нових врожаїв
Встають, як бійці до походу,—
Привіт і любов тобі
З наших ланів,
Найбільшому другу народу!

Привіт і спасибі
Від сонячних хат,
В яких і просторо, і світло, —
Тобі, наш учитель
І наш депутат,
З ким щастя прийшло і розквітло,

В краю чорноморськім
Мої земляки,

Як зводиться день за горою, —
На ниви родючі,
Двори і токи
Виходять до праці з тобою!

З ім'ям твоїм рідним
Старі й молоді —
Ми вічно любитимем поле!
Відрадно нам, батьку,
З тобою в труді
Оновлювать гори і доли.

З Москви дорогої,
З старого Кремля
Ми чуємо завжди твій голос.
І наші артільні
Безмежні поля
До тебе схиляють свій колос!

Степан Олійник

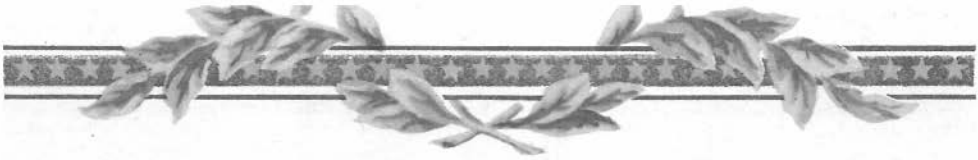

НАШ КРАЙ
ПОКЛИКАВ ЛЕНІН
ДО ЖИТТЯ,
І СТАЛІН НАС ПОВІВ
НА ВЕРХОВИНИ

ПРО ЛЕНІНА, ПРО СТАЛІНА ТА ПРО ТРЬОХ БРАТІВ

То не вітер, то не буйний на розпутті віє,
Вилітали в небо то не три орли —
Ой, зійшлись три брати думоньку гадати,
Долю пошукати, правдоньку знайти.
Що один найстарший, другий — середульший,
Ще один найменший, як рожевий цвіт.
Старший із Росії, другий з України,
Третій з Білорусі — браття молодці.

То не темна хмара небо обгорнула,
То не темна нічка землю обвила,
Думають три брати невеселу думу...
Невесела дума серце обняла.
Не рости дубочку, як відняти землю,
Не цвісти на полі та й усій красі...
Ой, забрали луки всі лани та луки,
Одібрали луки та й усі ліси.

Похилився найменший... де шукать поради,
Де знайти ту правду, що взяли кати?
— Ой, найдем ту правду, — каже щонайстарший, —
Знаю, де та правда, не журись, брати!
Ми підем до батька, ми підем до Леніна —
Він дорогу знає, знає всі путі.
Не журіться, браття, ми підем до Сталіна —
То вони й поможуть правдоньку знайти!

То не вітер буйний на роздоллі віє, —
Вилітали в поле то не три орли, —
То пішли три брати Леніну казати,
Ще й казати Сталіну думоньки свої.
То й не серед ночі сонечко засяло,
Не в морози люті рожа зацвіла, —
Промовляє Ленін браттям-піхотинцям
За себе й за Сталіна золоті слова:

— Знаю ваше горе, що за вами ходить,
Знає про це горе Сталін — щирий друг,
Заболіли очі, дивлячись на кривду,
Заболіло серце од тяжких наруг.
Бо ту правду світлу закували в пута,
Розіп'яли правду, кров'ю залили.
І царі з панами витягають жили
З бідного народу, з бідної землі.
Під стома замками ваша доля, браття,
Тисячі тюремників стережуть її;
Треба разом встати, мури поламати, —
Отака порада вам, ви, брати мої!

Коли в полі чистім та й росте лозина,
Ще й росте лозина та й одним одна,

Кожен її скрутить, до землі похилить,
Кожен, як захоче, зразу полама.
Коли взяти силу, коли взять багато,
Не похилить вітер, буря не злама,
Бо в єднанні сила, сила незборима,
Бо уже лозина — та і не одна.
Отож треба разом правду визволяти,
Долю випускати та й на білий світ, —
Тож моя порада: знову вам збиратись,
Знову вилітати не в малий політ.

Ви підіть на захід, ви на схід підіте,
Та й на всі чотири зразу сторони,
І кажіть народу, що не буде щастя,
Поки ваша доля — у льохах панів.
Отож поможіть нам поєднать бідноту,
Щоб не гаять часу, вируште з зорі,
А зберемо силу, розіб'єм відразу:
Полетять корони, полетять царі.

То й не серед ночі сонечко засяло,
Не в морози люті рожа зацвіла, —
Промовляє Сталін браттям-піхотинцям,
За себе й за Леніна золоті слова:
— Ой, ви, мої браття, піша-пішаниця,
В нас одна забота, думонька одна:
Не розлить водою, не рознять руками,
Коли правда-мати в боротьбі єдна.
Ой, піду я з вами по усіх народах —
До казах, киргизів та ще й до вірмен, —
Я проїзди знаю, знаю всі проходи,
Ще і мову знаю — до усіх племен.

Ми пройдем од краю й до самого краю
По усіх усюдах рідної землі,
Незбориму силу, браття, об'єднаєм,
Нехай батько Ленін нас веде в бої.

То не ясен сокіл в небо вилітає
Та й веде з собою трійко соколят, —
То іде з братами у дорогу Сталін
В боротьбі жорстокій бідняків з'єднать.
То не вітер в полі, то не буря в морі
Вирива дерева, хвилі підійма, —
То народи встали, кайдани зламали,
Правду випускали, що в тюрмі була.

Ой, рости, дубочку, коли сонце гріє,
Як коріння живлять грунти і вода, —
Ой, рости країні у красі та силі,
Бо країна має мудрого Вождя.

Народна дума

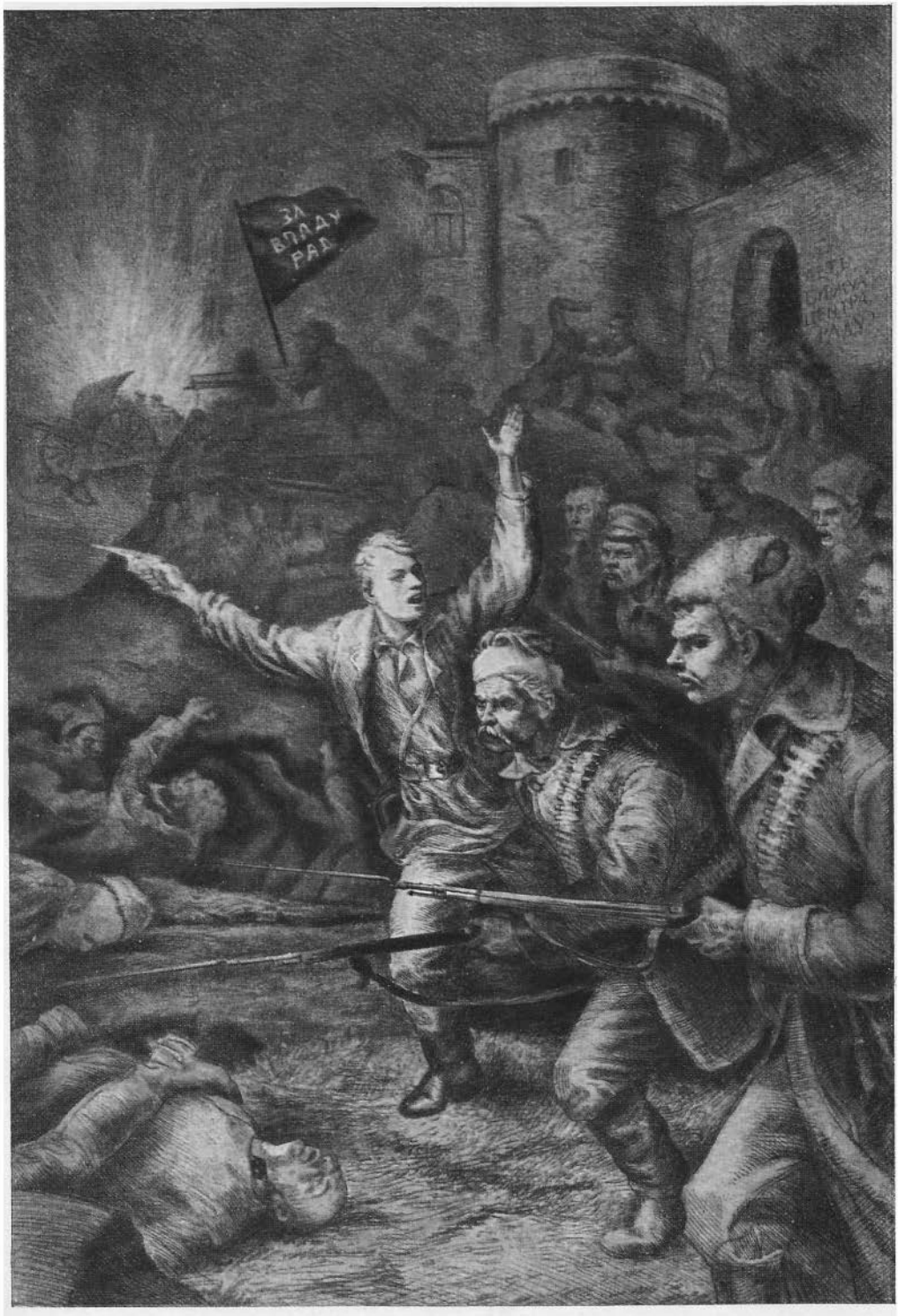

Повстання арсенальців. Художник В. КАСІЯН.

В БОЯХ ЗА ЖОВТЕНЬ*

АКТ ТРЕТІЙ

Картина II

Ніч. Смольний. Велика кімната. Збоку коло дверей стоять на варті моряк і робочий-червоногвардієць. Посередині — великі напіввідкриті двері. Видно далеко коридор, колони. Там проходять озброєні червоногвардійці. В кімнаті кілька моряків-червоногвардійців, командири загонів. На столі три військових телефони, польовий комутатор. Коло нього моряк-авроровець.

Авроровець. *(Гудки телефонів.)* Слухаю... слухаю... Що... так.... так... Товариш Ленін на нараді воєнного комітету, швидко буде... Так... ого! Єсть, зараз з'єднаю... *(Вставляє штепселі.)* У апарата Урицький. Просить товариша Леніна. Так... Товариш Ленін? З'єдную з Урицьким... *(Включає).*

Моряк. Що там?

Авроровець. Нічого, товариші, спокійно, — коло Зимнього палацу, по-моєму, передбачається невеличка баня з сухим паром.

Моряк. І чого ми тут сидимо, братва?! Пішли до своїх загонів, чого чекати? Самі поведем загони...

2-й моряк. Правильно — пішли. Адрес знаємо самі... *(За ними встають ще двоє, ідуть.)*

Авроровець. Стій, а наказ?

1-й моряк. Не можем ми бути в резерві, понімаєш, — там бій починається, а ми тут.

2-й моряк. Зрозумій, браток, тут душа може лопнути...

Авроровець. У меня, можить, коло телефонів тоже... але хто сказав вам буть у резерві — відповідай?

---

* Уривок з п'єси «Правда».

1-й моряк. Товариш Ленін.

Авроровець. Значить, замри і ніяких преній, понімаєш?

1-й і 2-й моряки. Єсть, замри! *(Гудок телефону.)*

Авроровець. Слухаю... Так... Занято. *(Пише.)* Ранених... два наших... три господа їх... роззброїли?... Єсть, докладу... держись... Так... так... *(пише)* так... *(Гудок другого телефону.)* Слухаю... Я... Так, переключаю. *(В телефон.)* Товариша Сталіна. Коло апарату Дзержинський... Єсть... З'єдную...

Входять Кузьма і Тарас з ручним кулеметом.

Кузьма *(до авроровця.)* Третій загін прибув у розпорядження воєнного комітету. *(Подає наказ.)*

Авроровець *(прочитав наказ.)* Ждать тут наказу.

Кузьма. Єсть.

Відходять, сідають. Гудок телефону.

Авроровець. Слухаю... Так... Єсть... *(Пише.)* Єсть, повторюю: пройти через Шпалерну, з'єднатись з першим загоном... Так... *(Поклав трубку.)* Щеглов!

Щеглов *(моряк.)* Єсть Щеглов.

Авроровець. Дримба!

Дримба *(обвішаний бомбами моряк.)* Єсть Дримба.

Авроровець. Повести свої загони через Шпалерну на случай юнкера і всяка...

Дримба. Понятно, далі...

Авроровець. Дримба! Дєтка ти моя, мовчи, наказ треба слухати і не перебивати.

Дримба. Єсть.

Авроровець. Пробитись через Шпалерну і з'єднатись з першим загоном. Крийте, дєтки, бога нема і, по слухам, більше не передбачається!

Дримба, Щеглов і з ними ще двоє вийшли.

Тарас. А ми коли?

Авроровець. Замри і чекай, накази не я составляю, а товариші Ленін, Сталін і другіє товариші, що цю ніч понімають у мировому значенії — так що замри.

Тарас. Понятно.

Входить озброєний бомбами моряк. Лоб у нього перев'язаний хусткою.

Авроровець. Петя... Хто ж це тебе по голові стукнув?

Петя. Ваня, тільки не хвилюйся. Юнкер по голові стукнув, але більше він стукать не буде нікого, так що все в порядку. Телеграф наш. Ось перехоплені телеграми Керенського в Ставку. Передать товаришу Леніну.

Авроровець. Стьопа!

Стьопа. Єсть.

Авроровець. Змотайся кулею і ці телеграми передай товаришу Леніну.

Стьопа побіг.

Авроровець. Розкажи, Петя.

Петя. Коротко, бо біжу назад. Значить, на телеграфі засіли юнкера і школа прапорщиків. Ми підходимо, командир мені каже: «Петя, у тебе серйозне горло, кричи «здавайся». Я кашельнув, ну і, понімаєш, рявкнув. Вони стрілять, ми тоже, ну і пішло. Ввірвались ми у двір, я пробився вперед, лечу по сходах. Коли це мене юнкер як стукне прикладом по голові! Я повернувся, кашельнув, одправив його до бога, лечу далі, вскакую у великий зал, підняв бомбу і дивлюсь... Мать моя, повний зал...

Авроровець. Юнкерів?

Петя. Телеграфісточок... дєтки, Ваня... очима кліпають, перелякані, тремтять і починають плакати. Я їм для бодрості

реч врізав... «Товариші дєвушки і женщини, Керенському вже амба, власть в руках більшовиків», а вони мовчать і тремтять. Тоді я пройшовся церемоніальним кроком і приятно сказав: «Приглашаю вас всіх, товариші дєвушки, на побаченння зі мною і моїми корешками в сім годин вечора на ріг Літейної, після знищення мирової буржуазії...» Тут, конєшно, вони зразу посміхнулись, а нєкоторі почали пудрити носики. Тоді я скомандував: «Сідайте до апаратів і нашій власті цокайте весело...» Так що, Ваня, есть адресок... Я побіг...

Авроровець. Петя, дивись мені...

Петя *(підморгнув)*. В порядку, Ваня. *(Вийшов.)*

Далеко чути окремі постріли... Потім кулеметні черги... Все більше... більше...

Авроровець. Ого. *(Слухає, весело.)* Шпарте, шпарте... Ох, і ніч...

Тарас *(вслухається)*. Тріщать максими... О, кольт... Один... Другий...

Чути в коридорі голоси, шум, пробігають моряки, червоногвардійці, робітники. Крики «ура». Наближається авроровець, вискочив, подивився в двері, — і тихо в кімнату.

Авроровець. Товариш Ленін.

Всі в кімнаті встають. «Ура» ближче. В дверях спиняється оточений моряками, робітниками, солдатами В. І. Ленін. На обличчі його посмішка. Ззаду котиться «ура», напирають. Ленін повернувся коло дверей, підняв руку, і затихло все. Тільки чути — десь далеко тріщать кулемети.

Ленін. Товариші пролетарі, моряки, солдати... Повстання почалось... ідіть, товариші, дійте з найбільшою рішучістю і неодмінно переходьте в наступ. Маркс і Енгельс вчили пролетаріат — оборона є смерть збройного повстання. Чекати не

можна, бо можна загубити все. Сміливість, сміливість і ще раз сміливість... Уряд хитається, треба добити його за всяку ціну. За владу Рад, за землю селянам, за мир народам, за хліб голодним — вперед, товариші. Ми переможемо. Неодмінно переможемо.

Вибухнуло «ура», покотилось по коридору і потім переходить в пісню «Вихри враждебные веют над нами». Ленін тисне руку морякам, робітникам, що близько стоять коло нього. Проходять з піснею червоногвардійці коло Вождя. Ленін іде в кімнату. Червоногвардієць зачиняє за ним двері.

Авроровець. Товариш Ленін, дозвольте рапорт. Наказ ваш виконано: два загони відбули.

Ленін. Дякую.

Авроровець. Третій загін прибув у резерв. *(Дивиться в папірець.)* Командир Кузьма Рижов, помічник Тарас Голота.

Ленін. Рижов... З Балтійського заводу?..

Кузьма. З Балтійського, товариш Ленін.

Ленін. Ви на першому Всеросійському з'їзді виступали переді мною. *(Подає руку.)* Добре виступали... Пам'ятаю...

Кузьма. Виступав, перебивали тільки сильно меншовики й есери... *(Сміється.)*

Ленін. На другому не переб'ють. *(Теж посміхнувся.)* А ви? *(До Тараса.)* З якого заводу?

Кузьма. Він селянин з України, бідняк, добрий кулеметник.

Ленін. Дуже добре. *(Подає руку.)* Що на Україні? Якої влади хочуть у вашому селі? Що думають робити?

Тарас. Погано в нас. А влади в нашому селі хочуть такої, щоб війну долой.

Ленін. Правильно.

Тарас. Щоб землю селянам... щоб поміщиків долой...

Ленін. Значить, за більшовиками ваше село піде?

Тарас. Не може не піти, товариш Ленін, бо так жити — то краще вмерти.

Ленін. З Керенським тут покінчимо, допоможемо й товаришам українцям, грузинам, білорусам... Ми переможемо сьогодні, товаришу, неодмінно переможемо!

Авроровець. Вас до апарата.

Ленін *(підійшов до апарата, взяв трубку)*. У апарата Ленін... Так... Так... поменше переговорів, наступати, це найголовніше... Я зараз вишлю вам на допомогу один загін... Що? Що таке? Потрібен міцний кулак. Підмогу прийміть і тримайте зв'язок... *(Поклав трубку, пише на папірці, Рижову)*. Беріть свій загін і найкоротшим шляхом до Зимнього.

Кузьма. Єсть, товариш Ленін. *(Іде Рижов, за ним Тарас)*.

Тарас *(спинився коло дверей)*. Товариш Ленін, у мене до вас просьба.

Ленін. Що, товаришу?

Тарас. Запишіть мене у вашу партію, бо, може, вб'ють, то невдобно буде помирати...

Ленін *(посміхнувся)*. Вмирати не треба, треба перемагати. Товариш Рижов, ви знаєте його добре?

Рижов. Стоющий чоловік Тарас, і наш у всіх смислах.

Ленін *(пише в блокноті і говорить)*. Просить ЦК прийняти українського селянина-бідняка Тараса...

Тарас. Голота.

Ленін. Тараса Голоту в день повстання... Рекомендують пролетарій Кузьма Рижов і Володимир Ленін. Вітаю вас, товариш Голота.

Тарас. Дякую, товариш Ленін. Довго шукав я правду і тут найшов її. Веди, Кузьма, тепер ми знищимо усе, що стане на дорозі нашій...

Кузьма *(поклав руку на плече Тарасу)*. Ходім, Тарас...

Вийшли. Ленін дивиться їм услід.

Авроровець. Ребята бойові.

Ленін. З ними, товаришу, можна перебудувати цілий світ. *(Сів на край стола, пише в блокноті, зігнувшись. Гудок телефону).*

Авроровець. Слухаю... Товариша Леніна?.. Хто просить? Товариш Сталін? Єсть... Єсть... *(До товариша Леніна.)* Вас просить до апарата товариш Сталін.

Ленін *(підійшов, узяв трубку).* Слухаю... да... так... добре... Це дуже вірно... Треба зараз же організувати спеціальний загін з робітників Путилівського заводу... Так... так... влити молодих робітників... так... добре... Що? Приходили до вас... Знову?.. Каменєв, Зінов'єв?.. Так... Що вони ще говорять?.. Так... так... яка безмежна підлість... А що ви їм відповіли? Що? *(Розсміявся.)* Дуже добре... *(Сміється.)* Дуже добре... Коли ще раз прийдуть до вас, скажіть їм, що до вашої відповіді я приєднуюсь повністю... *(Поклав трубку.)* Революція пройде повз них.

Олександр Корнійчук

АРСЕНАЛ

Вісімнадцятий рік... В заметілі панелі.
Все сніги і сніги... Б'є січневий мороз.
Стогне Київ в обдертій солдатській шинелі,
повний горя і сліз, повний крові і гроз...
За Славутою десь гуркотять канонади —
то червоні полки йдуть крізь вітер тугий...
В горло Києва кігті Центральної ради
уп'ялись, але він непокірний, живий...
І в снігах заметілі, сліпої, глухої,
бродять зграї Петлюри, лючи нашу кров...
Та жевріє вогонь... І готують вже зброю,
і скликає робочих Андрій Іванов.

Ні, о ні! Не скорила їх дика навала.
В серці пломінь горить п'ятикутних зірок.
І до неба злетів грізним ревом металу
урочистий, мов клич, арсенальський гудок.
Вся Росія за нас! Україна вся з нами!
Жовто-синім катам не зламать нас в бою.
Гей, народе, збирайся на битву з панами,
йди за щастя, за владу радянську свою!
І повстав Арсенал, б'ється з ворогом яро,
хай гармати гримлять, свище лютий свинець...
Він горить, Арсенал, мов повитий пожаром —
це безсмертний вогонь робітничих сердець.

Ленін доповідь слуха в годину безсонну,
Сталін шле телеграми в зав'южену ніч.

Вже на поміч братам поспішають загони,
що послав на Вкраїну безсмертний Ілліч.

Вашу волю в бою чорна ніч не зламала,
ваша слава не згасне в польоті віків,
наче прапор, що сяє із веж Арсеналу,
прапор ленінців, сталінців, більшовиків.

Євген Кривенко

НАСУВАЛАСЬ ГРІЗНА ХМАРА

Насувалась грізна хмара
З заходу і півдня,
Зажурилась Україна,
Заплакала, бідна.

То не хмара, то не грізна
Пливла без упину, —
То вороже лихе військо
Ішло на Вкраїну.

Як та галич, села вкрило,
Міста забруднило, —
Розпинали бідних селян,
Кров робочу пили.

Зажурилась Україна,
Стала сумувати:
— Ой, хто ж мені допоможе
Ворогів здолати?

Стогне, плаче Україна,
Сльози проливає,
А тимчасом в Москві Ленін
Полки виряджає.

Виряджає він Сталіна,
Свого друга, брата,
Врятувати Україну
Від лютого ката.

Утікай же, вража сило,
Скоро сонце зійде,
Бо вже Сталін у дорозі,
Із півночі їде!

У проклятих ворогів
Сплющені ще й очі,
А вже Сталін славне військо
Привіз із півночі.

Та як крикнув по Вкраїні
Голосом орлиним, —
Щорс Микола з богунцями
До нього прилинув.

Ударило славне військо
На полки ворожі,
Рушило усе бідняцтво —
Стати в допомозі.

Та й погнали враже військо,
Далеко погнали,
А з Петлюри й Денікіна
І сліду не стало.

Утікала панська Польща,
Вороги закляті,
Розгубили по дорозі
І штани й жупани.

— Гей, хто ж тебе, Україно,
Вирвав із неволі?

Кому будеш ти співати
На вільному полі?

— Вирвав мене із неволі
Сизий орел Ленін,
А виростив і доглянув
Ясний сокіл Сталін.

Ленін, Сталін побратали
Народи навіки.
Усі вільні, усі рідні,
Як у батьків діти.

Народна пісня

КЛИЧ ВОЖДЯ

Україна визволяється —
поспішайте до неї на допомогу!
Й. Сталін.

1 грудня 1918 р.

Тупі від муштр, глухі від болю й втоми,
Як смертники, йшли «слави шукачі»
З кривавих піль Вердена, Марни й Сомми,
Ішли по хліб, по вугіль і харчі,
Свої тяжкі, начавлені шоломи
На головах покірних несучи;
Так триста тисяч сірої навали
Сюди по смерть і по ганьбу пригнали.

На український чорний суходіл,
На плідну землю, крізь дрягву і нетрі,
Вони ішли, по смертній втомі тіл
Зміряючи безкраї кілометри,
І падав перший український пил
На офіцерські вичищені гетри,
І край села, віщаючи їх вступ,
На дереві повиснув перший труп.

Вони весь край, ясний і многохлібний,
Вогнем, мечем і нагаєм пройшли б!
Раб України — та на що він здібний,
Як не мовчать та оброблять їм хліб?
І окупант, жорстокий і жадібний,
Вже перший колос український згріб:
— Сікти на смерть, рівнять з землею хати,
Як раб не схоче свій доробок дати! —

В живому м'ясі в'язли шомполи,
Розплескуючи кров людську й прокльони,
І півсела розстрілювать вели,
Якщо в селі знайшли хоч два патрони.
І цукор, збіжжя, коні та воли
Вантажилися похапцем в вагони,
Але натомість до своїх садиб
З карателем вертався пан і піп.

Життя народу стало річчю торгу
Для скупчених в Центральній раді псів,
Що віддали країну в сплату боргу
За поворот посад і хуторів.
І щосвітанку звозили до моргу
Скалічені тіла робітників, —
Дешевою здавалась «патріоту»
Ціна і крові людської, і поту.

Та балакучий блазень-адвокат
Вдавався часом в «парламентську спірку».
І він обрид. І, як спритніший кат
Та як слуга ще ліпший, на провірку
Кривавий клоун — п'яний гетьманат,
Помазаний на царство, вибіг з цирку.
Обранця банди вбійників і шельм
Благословив, як пса свого, Вільгельм:

— На знак подяки, ласки і привіту
За вашу службу, вірну повсякчас,
Дать метрів триста шовку й оксамиту
Жовто-блакитним попикам для ряс,
А гетьману на стрічечку розшиту

Дать хрестика з недорогих прикрас, —
Тож цінувати вміють вінценосці
Своїх собак, муштрованих в поносці.

І пес ревів: — Все вивезти і здерти,
Все висмоктати, витягти усе!
Хто ж не дає, той бистрий вирок — «вмерти» —
Без розгляду і суду понесе.
Повсталий раб! Розкаєшся тепер ти,
Коли нагай наш душу розтрясе!
Розплачуватись будемо із вами
За хліб — вогнем, за цукор — нагаями.

Є ще кати, майстри тортур і мук,
В катівні нашій, у державній варті,
Щоб лікувать од більшовицьких штук.
Дізнаєтесь, чого знання їх варті,
Коли зведе над вами свій канчук
Безвусий юнкер в гнівному азарті! —
Вбивав непевних, підозрілих сік,
В маєток свій вернувшись, поміщик:

— Ставай, прокляте бидло, на коліна!
З процентами вертай майно панам! —
Але навколішки не стала Україна,
А мовила гнобителям: — Не дам!
Ні шмат металу, ні одна зернина
Без бою не належатиме вам!
Я в гніві владнім міць свою потрою,
І я встаю, виходжу я до бою!

В грозі атак, походів, битв і січ
На подвиги, на героїчні дії

За вимріяні протягом сторіч,
За вистраждані у неволі мрії
Підводжусь я, і визвольний мій клич
Почує брат, великий люд Росії,
І він мені на поміч поспішить
У грізний час, в страшну для мене мить.

Ми в спільних битвах братство закріпляли,
По-братськи хліб ділили, ми ішли
В походи спільні, вкупі нас терзали
Орли царя, і польських зграй орли,
І меч, і хрест тевтонської навали.
Та вірними братами ми були
В неволі, в горі, в бурях та негоді,
Тож будемо братами і в свободі!

Хизуйся, враже, мучай і неволь! —
Недовгий час тобі шаліти, пане!
Із півночі йде слово, мною ждане,
Єдина воля встане з тисяч воль,
І «Ленін» — стане спільний всім пароль,
І армія ладом єдиним встане,
І поведе нас мудрий Проводир
В похід за щастя, за свободу й мир!—

— До Леніна! — і села повставали,
— До Леніна! — підводивсь рудокоп,
— До Леніна! — і партизани гнали
Шляхом північним коней у галоп,
Ішли, зламавши рубежі й завали,
За сотні верст, по сотнях довгих троп, —
Вставав народ, як воїн полум'яний,
На клич повстання, партією даний.

За пазухою бомби несучи,
Мов сховані свої скарби найкращі,
Йшли ливарі, рибалки й орачі
З Луганська, Балти, Харкова й Тараща
За волю битись; вдень ішли й вночі,
Крізь дим і смерть, драговину і хащі,
Щоб вибратись з боями й набрести
На щорсівські передові пости.

Вночі ішли і поночі минали
Демаркаційну лінію з стовпом,
Де п'ять жаданих літер позначали
Той край, де людство не було рабом,
Де не було ні гніту, ні потали,
Де серп і молот вищим став гербом.
На грудях стрічку поправляв червону
Боєць, досягши оцього кордону.

Займались очі радісним огнем,
Загонисто випростувались плечі,
Натруджені правічним тягарем,
І тисли зброю руки молодечі.
— Куди ця путь, земляче, що ми йдем?
— А вам куди? — До Щорса, до Унечі! —
Принесений з собою груз гранат
Начальнику тоді здавав солдат:

— Бери, начальник! Я приніс цю зброю
Як мсту за муки, за біду свою,
За землю, кров'ю зрошену святою,
За змучену гетьманцями сім'ю.
Я радісно для визвольного бою

Себе й життя, і зброю віддаю,
Щоб так боротись за свою країну,
Як то належить відданому сину.

В бійців безстрашних зладнаність стальну
Прийми мене, військ ленінських бригадо!
Я з поля битв нікуди не зверну,
Я вирушаю впевнено і радо
На визвольну Вітчизняну війну
З твоїм наказом, партіє і владо!
Наказ я знаю. Мудрість славних слів,
Прочитаних недавно, зрозумів.

Я прочитав. Слова ці добрим грузом
Несе душа осяяна моя
З того часу, як друзям синєблузим
Тлумачив їх на тайній сходці я.
Здається, звалась «Український вузол»
Ця річ, що й зараз у душі сія.
Ми вдумувались пильно й гарячково
В її чітке і точне кожне слово.

І незабутня вславлена стаття
З робочих рук ішла в селянські руки,
Щоб весь народ затямив до пуття
Це мудре слово доброї науки,
Як треба людству будувать життя
Без гніту й рабства, визиску й ошуки,
Бо світ, як книгу, людям розгорта
Слів сталінських прекрасна простота. —

Пройшли роки. У битвах вирішальних
Народ зломив і знищив ворогів.

І славить він, з слів чистих і кристальних
Складаючи свій величавий спів,
Того, хто нас до звершень тріумфальних
Веде в майбутнє, як в минулім вів,
Хто, стоячи свободи на сторожі,
Розбив полки і наміри ворожі.

Він, битв стратег і перемог коваль,
Прозірливість явив орлиноку
І, вливши в слово гострене, як сталь,
Побідну мудрість, творчу і глибоку,
Вже прозрівав подій прийдешніх даль
У бурях вісімнадцятого року,
І в сказані тоді Вождем слова
Уклалась мисль безсмертна і жива.

Він бачив все, він розумів до краю
І хід подій, і визволення план,
І, ні на мить зневірі та відчаю
Не здаючись, цей більшовик-титан
Викохував орлів народних стаю
Для армії робочих і селян,
Щоб на загибель здирника і ката
Вели народ ці ленінські орлята.

Де небезпека — він туди ішов,
Де фронт хитавсь — він там побіду втілив,
Де ворог був — він опір там боров,
Його ім'ям свої полки посилив
Орджонікідзе, бившись за Ростов,
І, за Луганськ піднявшись, Ворошилов, —
І йшов народ за ним у далину
На правдою освячену війну.

Він з Леніним схилявся вдвох до столу,
Укритого триверсткою навшир,
І по умовних знаках суходолу
Читав путі його несхибний зір,
Од видноколу і до видноколу
Походів дальших креслячи пунктир,
Щоб вкласти в плани, точні і тривалі,
Дивізій рух, майбутніх битв деталі.

Він, партією посланий на схід,
На трудний подвиг — діло оборони,
Туди, де ворог готував похід,
Щоб розтоптать республіки кордони,
Про український турбувавсь нарід,
Про змученого люду міліони.
І України волю провістив
Вогонь і грім царицинських боїв.

Там бив він тих, хто зрадою червивів,
Хто дихав лжею, в підлу скрившись тінь,
Там був він — єдність прагнень і поривів,
І подвигів, і штурмів, і стремлінь;
До нього Клим полки з Луганська вивів
І вів туди, до сталінських твердинь,
І славою вкривалась їх дорога,
І в відступі таїлась перемога.

Чабан з Дніпра, з Макіївки ливар —
Вони грозою стали на кордоні,
Щоб до небес роздмухати пожар,
Чекають гасла воїни червоні —
В них слово вірне, влучний в них удар,

В них шаблі гострі, сідлані в них коні,
І понесуться бурею вони
На перший клич священної війни.

Клим Ворошилов — в армії на сході,
На заході гуртує сили Щорс,
І клич повстання клекотить в народі,
І велетень випростує свій торс.
Тремтить з жаху гетьманський хижий злодій,
Прусацький оберст губить лоск і форс,
І чує він: гуркочуть першим плином
Революційні грози над Берліном.

Він чує: буря входить в фатерланд,
Грунт тут і там трясеться під ногою,
На свій багнет червоний в'яже бант
Матрос у Кілі власною рукою,
А від хистких жовто-блакитних банд
Ні помочі, ні мужності для бою, —
І в зляканій, шаленій метушні
Ця банда стріла передсмертні дні.

Інакшого вишукуючи ходу,
Гадюччя зради вилізло з баюр —
Розпочинає торг життям народу
Рать винниченків, поршів і петлюр.
Але народ вже знав оцю породу
Аматорів підлоти й авантюр;
З народних уст жовто-блакитна браття
Почула смертний вирок і прокляття.

Шукала скрізь хазяїна собі
Ця спілка вбивці, куркуля й хунхуза, —
—

Ішла складать з поляками союза:
«Ми вам послужим вірно, далебі».
Запобігала ласки у француза,
Перед румуном клякнула в клятьбі.
Але ніхто не міг порятувати
Цих гендлярів народом від розплати.

Змінявся шелест марок в їх руці
На шелестіння стерлінгів і франків,
І кидались стурбовані дільці
До кабінетів консульських чи ганків,
Звідкіль до них кивали покупці —
Довірені англо-французьких банків,
Що купували чековим листом
Всю Україну вроздріб і гуртом.

Тягти в ярмо нових рабів отари
Для Англії і Франції ладен
Гендляр і блазень світових арен.
Та, наче знак загибелі і кари,
Всі обрії освітлюють пожари,
Як полум'яні спалахи знамен,
Як гроз все тяжчі й ближчі перекати,
Що купчаться, щоб грянути й вражати.

І звівсь народ. Він топче й розбива
Бандитський герб — зазубину трирогу.
Встає Вкраїна, сильна і жива!
— Звільняється вона! На допомогу
Спішіть до неї! — Сталінські слова
Гримлять, як клич, як вість про перемогу,
Як звук сурми в рішучий час атак,
Як гасло битв, як визволення знак.

Цей клич повів на подвиги народи,
Чуття братерства в душах укріпив,
На небувалі на землі походи
Зібрав героїв — славних вояків,
І певністю жаданої свободи
Окрилив людства визвольний порив.
Цей клич звістив в тяжкі й страшні години
Усім світам про волю України.

Історії земної віща річ
Уклалась в слово, просте й незгасиме,
І завше, скільки б не пройшло сторіч,
Позначуваних датами новими,
Люд України цей знаменний клич
В своєму серці вдячно берегтиме,
Бо словом волі освітив навік
Його шляхи великий більшовик.

Клич Сталіна, клич волі, чутний всюди,
Народ підніс, як знамено своє,
І з ним прийшли до перемоги люди,
І зараз він могуття їм дає
Найбільші в світі зводити споруди,
Що комунізм найменням їхнім є,
Що сталінськими сяють прапорами,
Що творяться народом вільним — нами!

Микола Бажан

ТУТ ПРАЦЮВАВ СТАЛІН

«Вождь ВКП(б) і трудящих усього світу товариш Сталін працював у цьому будинку в 1920 році, керуючи розгромом білогвардійців і встановленням радянської влади на Україні та півдні Росії».

(Меморіальна дошка на будинку в Харкові).

...Та й виросли ж клени розлогі,
Не взнать їх старому бійцю...
Великих походів дороги
Вели через площу оцю.

Іди і на площі побачиш:
Будинок, знамена знялись...
Людина сталевої вдачі
Отут працювала колись.

Тут Сталін мою Україну,
Пробиту багнетом катів,
У похід повів і орлину
Їй путь показав.
Відтоді

Тут кожний брукований сажень
Іще зберіга давнину.
Іди, прислухайся, — розкаже
І камінь тобі про війну,

Коли у тривожній ночі,
Мов бурного моря вали,
Збирались на площі робочі,
Полками на південь ішли.

Іди, придивляйся, пригадуй,
І згадка заб'є, мов ключі, —
Будьоннівські вірні бригади
Коней напували в Збручі.

Та й виросли ж клени розлогі,
Не взнать їх старому бійцю...
Великих походів дороги
Вели через площу оцю.

Микола Нагнибіда

ПІСНЯ ПРО ПІВДЕННИЙ ФРОНТ

Дев'ятнадцятий рік був суворим,
Замітали дороги сніги,
По горах і степу, і над морем
На республіку йшли вороги.

І туди, де бійці відступали,
Кров'ю ран заливаючи путь,
На Південний фронт виїхав Сталін,
Щоб у наступ полки повернуть.

Вартовий крізь віконце вагона
Часто бачив його по ночах, —
Він на картах Вкраїни і Дона
Для удару накреслював шлях.

Вийшов він у шинелі з вагона,
Першій Кінній віддавши наказ, —
І полки, наче буря червона,
Полетіли шляхом на Донбас.

Ми свободу свою захищали,
Ми відстояли землю свою,
Наші коні в замети втоптали
Білі банди, розбиті в бою.

І з тих днів слава по світу лине, —
Не здола нас ворожий поход
Там, де б'ються за щастя країни
Мудрий Сталін і вільний народ.

Леонід Зимний

СТАЛІН — ВОЖДЬ І КОМАНДИР

Сталін — Вождь і командир.
Він завжди із нами,
Україну ще й Сибір
Він пройшов з полками.

Як укрили ниви нам,
Гей, та чорні круки,
Наказав Ілліч синам
Брати зброю в руки.

Сталін дав великий план,
Дав він нам наснаги.
Йшли ми в бій, як ураган,
Сповнені відваги.

Ленін сонцем угорі
Нам світив дорогу,
Сиві, юні й матері
Йшли на перемогу.

Слава полум'ям в піснях,
Гей, летіла в далі,
Клим, Будьонний на конях,
На прапорі — Сталін.

Брали Київ, брали Крим,
Гей, Царицин брали,
Вдаром сталінським міцним
Ради визволяли.

Народна пісня

КАХІВСЬКИЙ ПЛАЦДАРМ

В серпні 1920 року лівобережною Україною пройшли рясні дощі. Хмари сунули з півдня. Йшли вони обложною лавою з степів Таврії, і вітри, що гнали їх, були мінливі. То бурхливі й сильні — вони рвали на великі клапті суцільну бавовну хмар і розкидали її у сірій височині; то мляві й непевні — вони, ці південні вітри, здавалося, на превелику силу ледве посували густе, сіре місиво неораної сонячним промінням хмарової цілини. А на південь, у Таврію, в степи, на Крим, залізницями й трактами, схоженими й несхоженими дорогами йшли полки Червоної Армії.

Через станцію Лозову, через цей центральний пункт залізничного сполучення з півднем, посилала країна Рад ешелони відважних бійців. Не ставало вугілля, тоді рубали ліс, і паровози йшли далі. Бракувало зброї і патронів, але знали, що того є вдосталь у ворожому таборі...

Зранку 6 серпня над Лозовою пройшов дрібний дощ. Вітер побавився хмарами, а потім із силою погнав їх на захід, поволі відкривши блакитну глибочінь неба. Повз вікна цегляного двоповерхового будинку, в якому містився штаб Південно-Західного фронту, паровози проносили ешелони. З широко розкритих дверей вагонів вилітали на простір слова мужньої пісні. Вони вплітались в загальну гаму скреготу сталі, паровозних гудків, людських вигуків. У невеликій кімнаті будинку сходились всі нитки розташування бойових одиниць фронту. Повз вікна пролітали поїзди, гомін і брязкіт стрясали шибки. Сонце запанувало в прозорій височині і залило світлосяйним промінням кімнати штабу.

Чоловік у зеленому френчі, посмоктуючи люльку, читав лист. Синюватий дим кучерявився вгорі. За дверима, в кори-

дорі, раз у раз звучали чіткі кроки і дзенькання шпор. Але це мало заважало. Чоловік встав і глянув у вікно. Пронизливим поглядом вловив він ритмічний рух життя прифронтової станції. Залізниця пульсувала як аорта.

За дві сотні кілометрів від Лозової лежав фронт. Там ворушився Врангель. Оснащений всіма видами зброї, яку постачали капіталістичні держави, він нахабно зазіхав на незалежність Республіки.

Ще не стихла гарматна канонада на польському фронті, а тут, на півдні, уже стояли білі хижаки. Намір Врангеля був зрозумілий: скористатись з напруженого стану в країні і вийти з Криму. А між силами Республіки та ним, Врангелем, лежала Каховка й широченні степи. Ниви, обважнілі врожаєм, завмерли під вітром і дощем. Їх толочило кінське копито, і колеса тачанок лишали в хлібному морі глибокий слід, схожий на безжальний удар довжелезної шаблі.

Чоловік у френчі, не зводячи очей з вікна, думав про Каховку. Там мала вирішитись доля майбутньої операції. Люлька погасла. Синюваті кільця диму ледве помітно коливалися під стелею. Знайшовши в кишені сірники, знову запалив люльку.

Лист, що лежав на столі, був від Леніна. Володимир Ілліч писав: «Тільки що провели в Політбюро розподіл фронтів, щоб ви виключно зайнялись Врангелем».

Йосиф Віссаріонович Сталін, член Реввійськради Республіки, ще раз перечитав ці слова, склав лист, сховав у кишені і підсунув чистий аркуш паперу.

О 1 годині 25 хвилин дня 6 серпня 1920 року телеграф проніс над селищами, містами, залізницями й полями наказ. Нахилившись над апаратом, телеграфіст вибивав ключем:

«Командарм 13, копія Головком, Командкавказ і Наштапівдзах. *Ст. Лозова* 6 серпня 1920 р. 1 година 25 хвил., карта 10 дюймі. Обстановка вимагає, не гаючи часу, завдати Вран-

гелю загального контрудару існуючим угрупованням сил, для чого наказую:

1) *Правобережною групою* в складі чотирьох стрілецьдивізій в ніч з 6 на 7 серпня форсувати Дніпро головними силами на ділянці Тягинка — Берислав та завдати рішучого удару на Перекоп і в тил головним силам противника загальному напрямі Кахівка — Калга; 2) *Лівобережною групою,* продовжуючи невпинне переслідування відступаючого противника та ввівши в діло першу стрілецьку дивізію, завдати навального удару обхід Мелітополя загальному напрямі Михайлівка — Калга, використати для цього Другу кінармію. 3) *Загальним завданням* військам Кримської дільниці ставлю — розгром противника, не давши решткам його відійти за перешийки. 4) Одержання і розпорядження донести. НР 723 (СЕК) 4435/ОП.

Реввійськрадресп
Сталін».

Телеграф поніс наказ.

Ініціатива товариша Сталіна — створення Правобережної групи і форсування Дніпра — дає плідні наслідки.

Член Реввійськради Республіки пильно стежив в цю коротку і важливу ніч проти 7 серпня за серйозними, значними подіями на фронті. Єдиний правильний вихід був — згуртувати сили в ударні групи і, не зупиняючись перед надзвичайною складністю, форсувати Дніпро. Цього найменше сподівався Врангель, знаючи, що така операція вимагає величезного ризику. Тому він був певний у незламній міцності свого лівого флангу, який упирався в Дніпро. А командування фронту приступає до здійснення сталінської ідеї. Наказ дано.

Вночі 6 серпня операція розпочалася. О першій годині ночі розвідка і передові частини Латиської та 52-ї дивізій почали форсувати Дніпро. Один по одному відпливали в темряві човни. В суворому, непорушному мовчанні підходили в бойо-

вому порядку колони до берега. Тьмяно виблискували багнети. Південна оксамитова ніч панувала в степу, напружена тиша стояла над берегами. Здавалося, човни пливуть неймовірно довго. Але ось на правому березі розітнули тишу постріли.

«Ура!» — громом сколихнуло ніч. Зав'язався впертий, запеклий бій. О 12 годині дня 7 серпня Червона Армія займала вже Велику і Малу Кахівку.

В момент, коли почався бій за оволодіння лівим берегом Дніпра, о 5 год. 30 хв., частини 52-ї та Латиської дивізій під командуванням дивізійного інженера Недзвецького почали наводити міст.

Суцільний кулеметний вогонь ворога унеможливлював роботу. Проте о 8 год. 30 хв. міст було наведено. Тоді колона за колоною переправились головні сили на лівий берег.

Кахівський плацдарм був у руках Червоної Армії. Вдень 7 серпня телеграф блискавкою проніс радісну звістку:

«Москва, тов. Леніну. *Лозова,* 7 серпня 20 р. *Сьомого ранком наші частини форсували Дніпро, зайняли Алешки, Кахівку і інші пункти на лівому березі, є трофеї, які підраховуються. По всьому Кримському фронту наші перейшли наступ і просуваються вперед. № 7320.*

Сталін».

Відлетіла безсонна ніч. Вона була суцільним напруженням нервів. Кожне повідомлення, втілене в риски й крапки телеграфної стрічки, перечитувалось кілька разів. Ранок — сонячний, безвітряний — приніс звістку про цілковиту перемогу.

Але відпочинку не могло бути. Сталін, спершись руками на стіл, розглядав карту фронту. Для його зору цей аркуш покресленого, пофарбованого паперу був як живий, це була невеличка частина планети, на якій вирішувалась перемога революції. Головне було не тільки в озброєнні — воно залежало

від людей. В павутинні ліній і крапок, що вимережили карту, бачив Сталін засмаглі обличчя шахтарів Донбасу, степовиків Таврії, слюсарів Луганська, ткачів Іванова, токарів Путіловця, нафтовиків Баку, хліборобів Полтавщини. Відданість революції пломеніла у них в очах.

Безсонна ніч, втома давалися взнаки. Пересохло в горлі, а графин стояв на підвіконні порожній. Обережно взяв його за надламане вушко і вийшов у коридор. У кутку стояв бачок з водою.

З крана в скляне дно забив свіжий струмок, викидаючи на поверхню воложисті іскорки. Дві чи три краплини потрапили на чоло і приємно освіжили.

Через кілька хвилин він знову сидів за столом. Поступово, думка за думкою, народжувався план другої серпневої операції. Вона мала відбутися в північній Таврії.

*

Серпень 1920 року був місяцем здійснення значних перемог на Врангелівському фронті. Зайшовши глибоко на територію, зайняту Врангелем, Червона Армія зірвала заготівлю хліба білим і збила пиху з самовпевненого ворога. Доля Врангеля була вирішена наперед. Натхненником бойових переможних операцій був Великий Сталін.

В кімнаті штабу, на лінії фронту, в цепу, в купе вагона зустрічались з ним командарми й бійці. Після зустрічей лишалися ясні мислі і незламна певність перемоги.

Саме ім'я його стало символом блискучих перемог. Під проводом Сталіна червоне військо завзято обороняло Царицин 1918 року. Сталін був організатором перемоги над Юденічем. За сталінським планом був розгромлений Денікін. Сталін керував очищенням України від білополяків. Сталін забезпечить і перемогу над «чорним бароном».

Непохитне довір'я мали бійці й командири до чоловіка в скромному зеленому френчі, що так просто розмовляв і пово-

дився, що так променисто усміхався. Надовго запам'ятовувалася кожна зустріч з найвірнішим другом і соратником Ілліча. В його прос.их словах ясніше розкривалася величність боротьби, в якій вони брали участь, від цих слів віяло диханням героїчних часів великої революції, якою керували Ленін і Сталін. Прості слова Вождя запалювали бійців невгасимим ентузіазмом і завзяттям, і в серцях назрівала гаряча любов до Великого Сталіна.

В середині вересня 1920 року з Південно-Західного фронту було виділено окремий фронт — Південний, а 21 вересня командуючим фронтом призначено Михайла Фрунзе.

В жовтні Фрунзе складав план розгрому ворога. Основна ідея цього плану виходила з стратегічних настанов Сталіна: оточити нестримним наступом основну врангелівську групу в північній Таврії. Головний удар завдати з Кахівки, одночасно відрядивши досить міцну групу, яка б відрізала відхід розбитим частинам до Перекопського і Чонгарського перешийків.

*

Прикінцеві дні вересня стояли на диво теплі. В прозорому повітрі плавало павутиння. Зорі в темносиньому нічному небі Таврії яскраво мигтіли. Пругкий, солоний вітер кружляв над степами. На дорогах стояла курява. І вдень, і вночі в бойовому порядку йшли ескадрони кінноти, гуркотіли гармати, важко підстрибуючи на вибоїнах, йшла піхота, карбуючи кожен крок. Несли в чохлах бойові, обмиті дощами, обвітрені і простріляні прапори. Несли гордо, з великою любов'ю стискаючи в руках, щоб незабаром розгорнути їх над звільненим Кримом. І в багатьох, що ступали по бойових путях, майоріли в очах багряні полотнища. І бачили ті сталевого відблиску очі, як вітер напинав знамена, наче паруси, і вони, мов крила, злітали над горами, над долинами, над морями.

Натан Рибак

ЯК ПОБАЧИВ БАТЬКО СТАЛІН

—

Як побачив батько Сталін,
Як ми горювали
І бідняцьку свою долю
Гірко проклинали,

Як побачив, обізвався
І дав нам пораду:
— Ось беріть ви зброю в руки,
Єднайтесь в громаду. —

Узялися ми за зброю,
Всіх панів прогнали.
Тепер доля в нас щаслива —
Дав її нам Сталін.

Тепер наша Батьківщина
Немов квітка стала,
Були колись наймитами,
А тепер нам слава.

Народна пісня

В СІМ'Ї НАРОДІВ

Великий Жовтень опромінив далі,
І нам тих літ ніколи не забуть, —
Безсмертний Ленін, геніальний Сталін
Вкраїну вивели на світлу путь.

На Україні чули залп «Аврори»,—
То встав революційний Петроград,
Народ на битву він повів сувору,
Дав сил йому на бій за владу Рад.

Пішла Вкраїна за російським братом,
Понесла стяги Ленінські в віки.
Тікають, гинуть кайзера солдати
Там, де проходять щорсівські полки.

На схилах, біля Гострої Могили,
На берегах Луганки і Дінця
Пархоменко й незламний Ворошилов
Гартують в битвах шахтарів серця.

Через степи, рішучий, смуглолиций,
Веде луганський слюсар під Царицин
До Сталіна донецьких гірників,
Згуртованих в стальні ряди полків.

Палала битва в селах і містах
Проти поміщика і фабриканта,
В її вогні було разбито впрах
І гетьмана, й Петлюру, і Антанту.

Великий Сталін, нашому народу
Ти шлях вказав в боях за владу Рад,
І він здобув у боротьбі свободу,
Йому поміг великий руський брат.

А в день, повитий сумом і журбою,
Коли умер великий наш Ілліч,
Ти клятву дав, і клятву ту з собою
Народ несе дорогами сторіч.

В сім'ї народів славною сестрою
З вогню боїв виходила на труд
Вкраїна,—від азовського прибою
І до Полісся в величі споруд.

То мисль твоя на подвиг надихала,
То ти на щастя руку їй простер,
І Україна розцвіла і встала—
Ясна сестра поміж ясних сестер.

Йшла Україна в радості, в напрузі
До здобутків нових, ясних висот,
Своєї волі маючи оплот
В могутньому Радянському Союзі.

Стальним форпостом західних границь
Ставав наш край, де й люди—наче з сталі,
Бо гартував їх творчу волю й міць
Великий зодчий комунізму—Сталін!

Із «Слова українських радянських письменників до десятиріччя возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській Державі».

СТОЇТЬ ДУБ ЗЕЛЕНИЙ

Стоїть дуб зелений,
Шумить він гіллями.
Ой, там два соколи
Стиха промовляли.

А цих соколоньків
Та всі добре знають:
Перший сокіл — Ленін,
Другий сокіл — Сталін.

Перший сокіл — Ленін,
Другий сокіл — Сталін,
А навколо них же
Звились соколята.

Першому соколу
Прийшлось помирати,
Та й до свого друга
Він став промовляти:

— Соколе мій милий,
Мені вже не жити,
Тобі доручаю
Справу завершити!

Другий соколонько
До нього промовив:

— Клянемось тобі ми,
Не звернем з дороги!

І тепер вся молодь
Весело співає,
Про сокола Сталіна
Та й пісні складає.

Народна пісня

СЛОВО СТАЛІНА
МІЖ НАМИ,
ВОЛЯ СТАЛІНА
МІЖ НАС

ПАРТІЯ ВЕДЕ

Та нехай собі як знають
божеволіють, конають, —
нам своє робить:
всіх панів до 'дної ями, —
буржуїв за буржуями
будем, будем бить!
будем, будем бить!

Адже це уже не дивно,
що ми твердо, супротивно,
владно устаєм.
Ми йдемо походом гідним, —
всім пригнобленим і бідним
руку подаєм!
руку подаєм!

Оживляєм гори, води,
вибудовуєм заводи,
ростемо ж ми, гей! —

До пустель, каналу й річки
наші славні п'ятирічки —
мовби до дітей,
до своїх дітей.

Наша Армія Червона
стереже свого кордона,
а в повітрі флот, —
він і б'є, і сіє, й носить,
він Республіку підносить
до нових висот!
до нових висот!

Проти мурів, проти молу
в нас бадьорість комсомолу —
ще й підмога йде:
збільшовиченої ери
піонери, піонери —
партія веде,
партія веде.

Не на Рейні, не на Марні, —
в МТС пошлем друкарні —
це ж у нас, у нас!
Ми тривожим стратосферу,
атомне ядро і сферу —
о, прекрасний час!
неповторний час!

Неповторний, невмируший...
Хто ж од нас у світі дужчий?
І з яких країн?

Ми плануєм творчі гони —
за колонами колони,
та все ж як один!
та все ж як один!
Тож нехай собі як знають
божеволіють, конають, —
нам своє робить:
всіх панів до 'дної ями,
буржуїв за буржуями
будем, будем бить!
будем, будем бить!

Павло Тичина

ОЙ, ЧОГО ТИ, ЗЕМЛЕ...

Ой, чого ти, земле,
Молодіти стала,
Наче та дівчина,
В оксамит убралась?

Роздалась ланами,
Розцвілась квітками,
Розрослась в колгоспах
Буйними хлібами

Твої села вільні
Піснями лунають,
А із міст робочі
Їм допомагають.

Сонце любо гріє,
Зорі краще сяють,
Люди молодіють —
Долю величають.

Ой, чого ти, земле,
Молодіти стала?
Стало краще жити,
Веселіше стало!

Розгорнулись груди,
Вільно стало дихать,
Ми не знаєм горя,
Ми не бачим лиха.

Через це ти, земле,
Молодіти стала,
Що рука трудящих
Тебе уквітчала,

Що ми всі веселі
І заможні стали,
Що життя прекрасне
Дарував нам Сталін!

Не скрипи зубами,
Не лютуй, вороже,
Марні твої мрії —
Нас не переможеш!

Ми міцні як скеля,
Ми могутні стали,
Бо загартував нас
Вождь і друг наш Сталін.

Народна пісня

ЗЕМЛЯ

Ця непорушна постать давно вже зацікавила мене. На пагорку, що залишився, мабуть, від старовинної могили і височів над безкраїм степом, стояла людина.

В гарячих відблисках погасаючої зорі людина здавалась гігантського зросту. Але то, напевно, був обман зору, гра останніх променів сонця, що коливалися на прозорих, шовкових хмарках.

Перепели давали натхненний вечірній концерт. Я йшов серед пташиних пісень, серед замислених колосків жита, що хилилися з тихим шепотінням і кланялися землі, сонцю і людині. Мені не видно було кінця житнього лану, бо хліб виріс вище мого зросту, і я думав, що тут, серед цієї гущавини, можна заблудитись, як у джунглях.

Село лежало за спиною, а попереду вабила до себе непорушна постать людини.

Я не хотів порушувати спокій невідомого, але мені кортіло хоч одним оком, скоса глянути на нього... Шпоришом, лободою і біленькими зірочками квітів заросла забута дорога, вона підганяла мене, бо звивалася біля самого пагорка.

Привітавшись, я не чекав відповіді, але невідомий радо стріпнувся і заговорив сам:

— Мандруєте серед краси, товаришу?

— Справді-таки мандрую, бо не знаю, чи дістануся до кінця цього лану, — відповів я.

— А ви йдіть звідси гляньте. Ще ж світло, і може й побачите край жита. За ним пшениці і ячмені стеляться, вже колосяться... Я вас, товаришу, бачив сьогодні в селі. Чи не з газети ви?..

З пагорка розстилався величний, новітній краєвид. Стіна

сизого жита починалася ось внизу, а далі губилося воно біля самого гаю. Око не могло обійняти відразу всю широчінь зеленої землі.

Цей вечір, і простір, і тиша вселяли в серце спокій, примушували розкривати душу. Так сталося, що ми розмовляли, перебиваючи один одного, щоб відразу висловити почуття, які не можна було далі носити в грудях. Нарешті я замовк, бо мій співбесідник заговорив замислено, немов звертаючись до своїх глибоко прихованих думок:

— Тут, біля цієї могили, вороги вбили мого сина. Партизанили ми з ним. Молоде ще, зовсім і світу не бачило як слід, шістнадцятилітнє хлоп'я... Дивлюся я на оці лани, як буйно все росте у нас. Скарби які!.. До революції все життя мріяв я землі тієї трохи мати, і не довелось. Поту гіркого скільки пролив по куркулях та панах, та й не виліз із злиднів. Богу молився, пробачте на слові. А не виліз із злиднів, доки не прийшла наша влада. Розігнув я спину і став господарювати... Головою колгоспу незабаром мене обрали, потім забрали в МТС, а тепер у земвідділ настановили... Вся земля моя, Україна моя! По району їжджу, дивлюсь, як землю мою плекають наші люди, допомагаю. Живе народ гордо, голову не схиляє, і, гляньте, який простір у нашому колгоспі. Заверну неодмінно в своє село, тягне в рідний куток, на синову могилу... Вийду оце, погляну і скажу собі — дивись, Темнота Іван!.. Дивись... Радість така навкруг, до роботи сила приходить, гори поперекидав би... Прізвище яке причепили нам колись — Темнота! Тепер з таким прізвищем і жити соромно. Мені ще не так, а син мій, студент, гнівається, каже, ми — не темні, тепер у нас темних немає!.. Темнота!.. Хоч міняй прізвище!.. Я й на курсах вчуся, вже й алгебру здолав, а син інститут закінчує. От вам і Темнота!.. Одне в мене бажання в душі горить. Таке бажання, що нікому я ще й не говорив,

ношу його в серці і докладу всіх сил, щоб його здійснити... Єдине, найбільше в моїй душі бажання. Хочу я побачити товариша Сталіна нашого. Саме ви нагодились, а я про нього думав... Підійду я до товариша Сталіна, вклонюся й скажу: «Дорогий наш, сонце наше над землею, над осяйною, плодючою землею. Слів замало, щоб красно подякувати вам від народного серця і від радянської української землі. Закосичена і зелом і квітами, плодами переповнена наша республіка, а народ славить вас від любові, від пошани і від щастя. Дозвольте просто подякувати вам і доповісти, скільки зерна лежить у наших колгоспних коморах, скільки любові до вас у наших серцях»... Отаке єдине бажання ношу я в своїй душі...

Розчулено замовк Іван Темнота і мов заворожений задивився в простір, куди прослався його шлях і куди гайнули буйні лани.

Олександр Копиленко

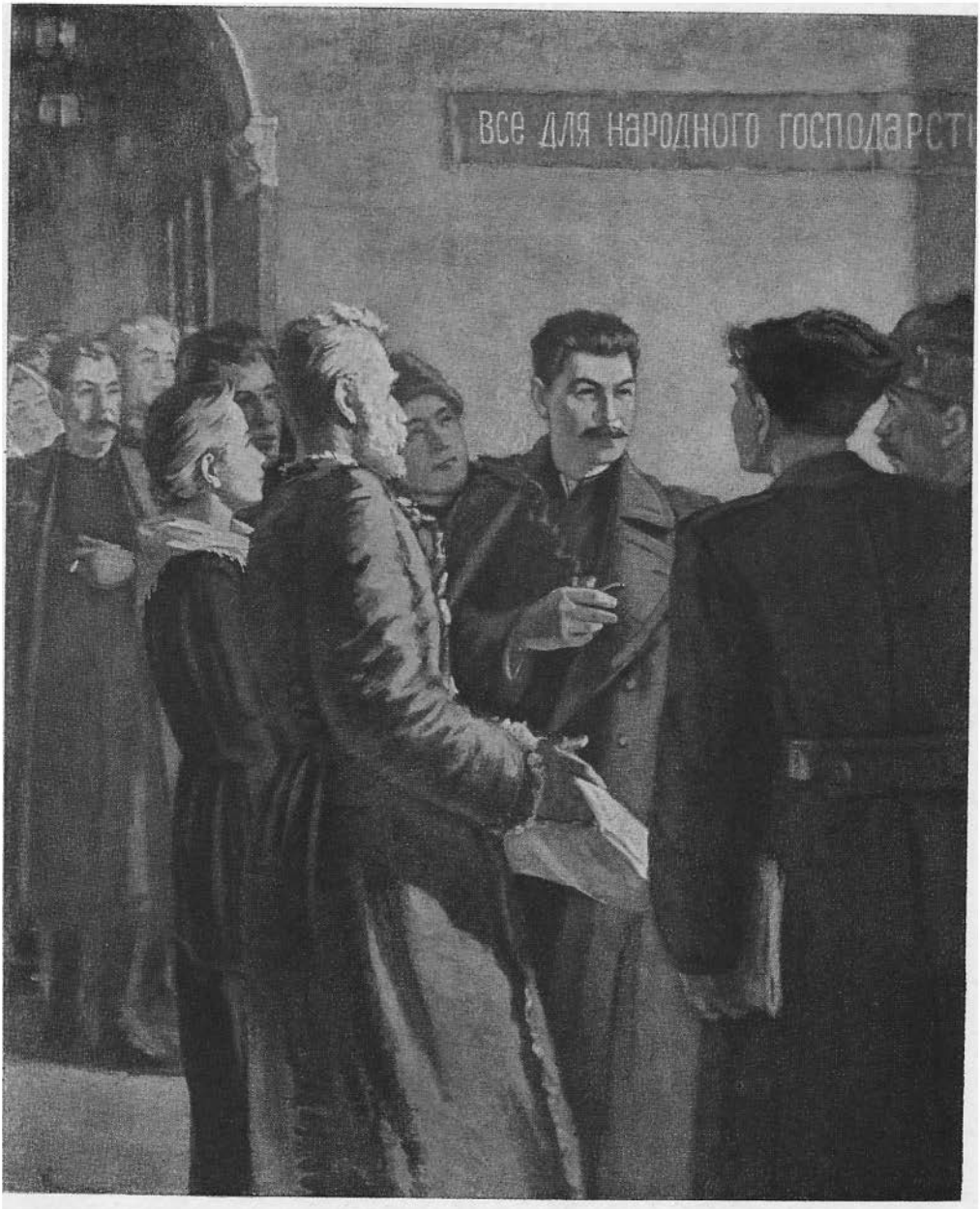

Й. В. Сталін серед делегатів IV партконференції КП/б/У 1920 р.

Художник М. ПОПЕНКО.

ПІСНЯ ПРО ВОЖДЯ

З-під неба злітають пілоти
До нашого світлого краю,
Я з піснею стану навпроти
І першого з них запитаю:
— Скажи мені, брате пілоте,
Кого ти найбільше кохаєш? —
Він скаже імення — шість літер,
Як сонце, як літо, як вітер, —
Ім'я те, як огняні ріки,
Влилося у серце навіки.

Піду до вишневого саду,
До снілого плоду і м'яти
І в серці сховаю відраду,
Як стану людину питати:
— Скажи, садівниче із саду,
Кого тобі вік пам'ятати? —
Він скаже імення — шість літер,
Як сонце, як літо, як вітер, —
Ім'я те, як огняні ріки,
Влилося у серце навіки.

Піду я від міста до хати,
Де вечора встояна тиша,
Де рідна схвильована мати
Маленького сина колише.
— Як хочеш малого назвати?
— Тим словом, що всіх наймиліше!
І буде імення — шість літер,

Як сонце, як літо, як вітер, —
Ім'я те, як огняні ріки,
Влилося у серце навіки.

Землею від краю до краю,
Від степу по синії води
Ім'я те людей підіймає
На труд, на любов, на походи,
Землею від краю до краю
Несуть його в серці народи.
То — Сталін; іменння — шість літер,
Як сонце, як літо, як вітер, —
Ім'я те, як огняні ріки,
Влилося у серце навіки.

Андрій Малишко

ВИЙДУ Я У ПОЛЕ...

Вийду я у поле,
Гляну на село,
Гляну на пшеницю —
Дуже весело!

Оце ж та пшениця,
Що сіяли ми,
Оце ж теє поле,
Де жили пани...

Нагаї свистіли, —
Це було колись, —
А тепер пшениці
Кущі розрослись.

Ми таки діждали
Світлої пори —
Поле засівали
Наші трактори.

Хочу вам сказати
Словом я одним, —
Земля наша вкрита
Золотом рясним.

Акти нам вручили —
Земля навік нам,
Хто простягне руки —
Дамо по рукам!

Ніхто нас не зломить,
Міцні, як граніт.
Учить любий Сталін,
Як треба нам жить.

Жити стало краще,
Жити веселіш,
Щорік виростаєм,
Стаємо міцніш.

Життя збудував нам,
Весело живем,
Твоє ім'я, Сталін,
Високо несем.

Вище, щонайвище
Піднесем ім'я.
Ой, спасибі, Сталін,
За таке життя!

На землі радянській
Радісно живем.
Твоє ім'я, Сталін,
З гордістю несем.

Народна пісня

В СІМ'Ї ВОЛЬНІЙ, НОВІЙ

У тихий час вечірнього дозвілля,
Коли земля — мов юнка на весіллі,
Й росою сяють трави і гілля,
Мені здається — в тиші урочистій,
Всміхаючися пісні голосистій,
Виходить Вождь із древнього Кремля.

Ось він іде степами України,
Обабіч — буйнохвильні пшениці,
І в морі золотім, немов плотина —
Зеленолистий гай. Простори ці
Напоєно піснями. Рідне слово
Окрилює людей, і вільний труд —
У розцвіті садів, в огнях споруд
Встає довкола молодо і ново.

Усе кругом таке знайоме й рідне,
Таке свобідне, наче споконвік
Слова людей були, мов зерно плідне,
А їх пісні, мов життєдайний сік;
Неначе зроду-звіку ця країна
Під гордим стягом квітла і росла.
Ні, недарма Дніпро наш, і Сула,
І землі, повні сили та здоров'я,
В жорстоких битвах закипали кров'ю...
А був же час, безправ'я чорний час, —
Він тьмою крив Росію, і Кавказ,
І пишну Україну... Скільки горя
Зазнала ти, країно золота!

І от, мов пісня — золоті літа.
Мов океан — простори неозорі.

І зараз давні роки, мов видіння,
Перед очима нашими встають...
Ось прозвучали струни: попідтинню
Просту, сліпу кобзарську пісню чуть.
Про що вона? Все про кріпацьку долю,
Про дівчину, яку розпусний пан
Узяв на глум до себе. Тьма. Туман.
Нужда-нужденна, мука та сваволя.
А хто ж цю древню кобзу взяв із рук
Співця сліпого, і по горах-долах
Печальних струн зірвавсь нежданий звук,
Збудивши ніч, ударивши на сполох?!
То пісня на устах чи меч в руці?!
Грими ж, грими! І пісню ту почули,
Жахаючись, маєтки і двірці,
Надії повні — села і аули.
Та це ж Тарас, народу вірний син!
І Вождь йому, як брату, тисне руку.
Хіба ж не так, як цей співець, і він
Під зливою шпіцрутенів на муку
Ішов за світ, за правду, за народ,
Не хилячись! Привіт тобі, титане!
Загоїлись навік пекучі рани
Землі твоєї рідної. А ти,
Мов невгасимий світоч з висоти,
Їй, вольній, ллєш проміння дум високих!
Тепер твоїх землячок карооких
Панич поганий не зведе з пуття, —
Щасливе і багате їм життя

Ми здобули ... А думаєш, без бою
Ми вирвали тебе, Тарасе наш,
З неволі тяжкої? Нехай Сиваш
І спінений Дніпро перед тобою
За свідків стануть... В полум'яний час,
В дні іспитів — в серцях народу
Могутній голос твій, поборнику свободи,
Зорів, полум'янів, не вщух і не загас.
Кайдани геть порвали й окропили
Ми кров'ю злою, вражою наш край.
Твій голос завше з нами, — із могили,
Там, де Дніпро і кручі. Спочивай...

А ти, Франко, ти, сину коваля,
Що сам кував слова міцні, як зброя!
Якою віковічною стіною
Одрізана була твоя земля
Від матері-вітчизни! Здрастуй, брате!
Глянь світлими очими навкруги!
Не гнеться чорний ратай в три дуги,
На пил, на порох панські каземати
Розпалися: ніхто вже не збере!
І вольний дух, що тіло рве до бою,
До щастя зве мільйони за собою, —
Ти чуєш? — він не вмер — і не помре!
Братів своїх народ наш в самотині
Не полишив, не кинув, не забув, —
Хіба ж не так з Тобольської пустині
Найперший ти Грабовського почув
І мужній Лесі руку простягнув
Через глухі кордони! Рідний брате!
Свобідний клич над краєм пролунав,

Твоїм пісням в підпіллі не конати —
Вже чують їх оновлені Карпати,
Співає їх веселий Борислав!

... І дума Вождь, і думи ці правдиві
Освітлюють ясне його чоло.
Він знає: зерно правди проросло
І квітне буйно на безмежній ниві
Щасливого народу... Із глибин,
Із надрів глибочезних б'є прозоре,
Дзвінке, студене, чисте джерело, —
Все, що в неволі животіло вчора,
Сьогодні ожило і розцвіло:
Учених труд, поетів світле слово,
Трудівників уславлені діла,
Нові пісні, проспівані святково
Єдиним хором міста і села.
І знаю я, коли б віків туману
Під променем Кремлівської зорі
Знов ожили старих часів баяни,
Прокинулися древні кобзарі,
Коли б, новими збуджені літами,
Безмовні розімкнулися уста —
Підвівсь Тарас, мордований катами,
Франко, по тюрмах мучений, устав;
Коли б усі, хто матері-вітчизні
Життя своє по каплі віддали,
Оживши чудом, глянути могли
На рідний край, на вільний край, в якому
Їх спів живе, і квітне все живе,
Розковане прекрасне і нове, —
З пліч скинувши віків скорботну втому,

Вони пішли б до світлого Кремля.
І підійшов би кожен з них до того,
Хто освітив онукам їх дорогу,
З яким новою стала їх земля,
І кожен з ним промовив би: «Зростає,
Мужніє край наш вільний, золотий.
Хвала ж тобі і слава, батьку Сталін,
Від серця щирого — спасибі, рідний мій!»

Ігор Муратов

МОЯ БАТЬКІВЩИНА

Моя Батьківщина — не палац бучний
Над смутком хаток посивілих,
Не церква, не трон, не кружляння війни
Із кров'ю на крилах.

Моя Батьківщина — не сяйво пожеж,
Де трупам зчорнілим гойдаться,
Моя Батьківщина — це поле без меж,
Це звільнена праця.

Моя Батьківщина — удар молотка
І руль тракториста невтомний,
І скелі розбиті, й покірна ріка,
Комбайни і домни.

Моя Батьківщина — Мічуріна сад
І Горького слово високе,
Моя Батьківщина не знає — «назад!» —
Вперед її кроки.

Моя Батьківщина — це поле борні
За волю труда і трудящих,
Вона виногради плекає рясні
В пустелях і хащах.

Моя Батьківщина — це крила орла,
Що лине до сонця з туманів,
Це Демченко воля, що в полі зросла,
Це — мужній Стаханов.

Моя Батьківщина — подолана ніч,
На кремені вирослий колос.
Моя Батьківщина — це Леніна клич,
Це Сталіна голос.

Цвіте Казахстан, Закавказзя і Дін,
Росія цвіте і Вкраїна...
Союз непоборний радянських країн —
Моя Батьківщина.

Максим Рильський

СВЯТО ПЕРЕМОЖЦІВ *

І настав довгожданий ранок. Теплий, прозорий, щедро обсипаний позолотою сонця. Дніпро, що віками гримів, бушував на порогах, став урочисто-спокійний. Він розійшовся, як море — широким блакитним плесом, а над ним високо, вся в знаменах, підвелася могутня сизокрила гребля.

Шовком і кумачем радісно зацвіли квартали нового міста. З вулиць на береги випливали хмари народу. Сюди ще звечора спеціальними ешелонами з Москви і з Ташкента, з Києва і з Хабаровська — з усіх республік, з усіх куточків неосяжної країни з'їхались будівники на своє велике урочисте свято. З усіх країн світу прибули делегації до закованого в бетон Дніпра, щоб на власні очі побачити витвір загадкової радянської п'ятирічки. Через греблю, через мости до уквітчаної гідростанції на мітинг попливли невпинні й безкраї хвилі знамен.

Легендарна Хортиця, що ховала в собі бурхливі події віків, ще не бачила такої сили народу. Широкий прибережний майдан біля головного корпусу хвилювався, як море. Величезний майдан став тісним. Весь берег і всі прибережні будинки, мов птахами, були обліплені людьми. А високо в повітрі, на крилах сріблястих щогл натяглися дроти й повисли над сивим Дніпром, мов струни велетенської арфи. І здавалося, що й вони разом з тисячотрубним оркестром підхопили й розносили пісню про торжество твердої волі радянської людини.

Михайло Іванович Калінін довго стояв з піднятою рукою на містку урядової трибуни, чекаючи, поки на майдані стихне невгаваюча буря. Він тільки що повернувся з машинного

---

* Уривок з роману «Гарячі почуття».

залу, де перед мітингом урядова комісія приймала дніпровські велетні. І тоді всі, а зокрема монтажники, хвилюючись, поглядали на гідростанцію, чекаючи наслідків своєї п'ятирічної боротьби з стихією. А тепер він ще й нічого не оголосив, але всі вже бачили, як під склом окулярів радістю світились його очі, і всіх охопило врочисте хвилююче почуття перемоги.

Нарешті майдан ущух. І раптом тихо стало, як у пустелі. В цю короткочасну тишу полинув дзвінкий монотонний спів титанічних турбогенераторів. І нараз усі відчули, як угорі над ними павутиною броньованих дротів через Дніпро, через Хортицю, через простори степів, у міста, на заводи, в села, на колгоспні лани потекла нова чудодійна сила.

— Дніпрельстан збудовано!

Це повідомлення було ніби звичайне, просте. Та одночасно воно було найбільш бажане й хвилююче. Його в ту ж мить підхопили радіостанції й рознесли по цілому світу:

«Дніпрельстан збудовано!»

Аж не вірилось. Ще вчора ці береги були завалені рипштуваннями, оповиті хмарами куряви, — кипіли, клекотали в будівному шумі і гуркотнечі. А зараз над Дніпром святково, гордо й велично, неначе в квітах, підвелась могутня й чарівна фортеця: «Дніпрогес імені Леніна».

З Хортиці востаннє загуркотіли салюти вибухів.

Сивий лоцман Вовнига, що сидів на трибуні гостей, підвівся, приклав до чола козирком долоню і, поглянувши на Дніпро, кивнув білою столітньою головою:

— Таки закували Славуту...

Оксана пильно дивилась на урядову трибуну. Там серед членів уряду і представників багатьох організацій було вже немало і своїх дніпрельстанців. Он, біля Орджонікідзе, стояли Набатов, Круча, а он, поруч Анрі Барбюса, готуючись до виступу з цієї трибуни, трохи хвилювався Павлуша. Але очі

Оксани ще когось пильно шукали на трибуні, шукали — й не знаходили.

Біля мікрофона змінялись промовці. Майдан то стихав, то знову вибухав захопленою бурею. І раптом на майдані з різних кінців вихопились вигуки:

— Гонтар! Гонтар!

На великій урядовій трибуні, серед півтисячної маси людей, пробігла хвиля. Кудись у людську гущу кинувся Круча, за ним метнувся Павлуша, а за якусь хвилину на трибуні всі побачили й Гонтаря.

Він прибув сюди просто з аеродрому. Лице його було ще надто бліде, але в рухах уже виразно відчувалась міць, і очі палахкотіли радістю. Схвильований і збентежений такою зустріччю, він силкувався відійти трохи набік, але десятки рук винесли його просто наперед до містка. Серго, посміхаючись, теж кивнув йому на місток, мовляв, іди, іди, хай усі тебе бачать.

А з репродукторів безупинно лунали привітання і поздоровлення. Вони летіли сюди через ріки, моря, океани — з усіх країн світу. І от майдан знову притих, а з трибуни, у хвилюючій тиші, пролунали слова щойно одержаної з Кремля телеграми:

« ... Палкий привіт і поздоровлення робітничому колективу й керівному складу Дніпрельстану в зв'язку з успішним завершенням великого історичного будівництва.

Міцно тисну руку ударникам Дніпрельстану, славним героям соціалістичного будівництва. Й. Сталін».

Щедро сипало сонце яскраве й тепле золото. І довго-довго, до самого вечора, над закованим Дніпром стояв гул переможців.

Яків Баш

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Ой, як стало, зелено,
Так ще не було.
Ой, як стало радісно,
Тай на все село!

Жити стало весело,
Так ще не було.
Жито наше, житечко
Так ще не цвіло.

Ще ж так не світило нам
Сонце на землі,
Мабуть, воно в Сталіна
Побуло в Кремлі.

Хлопці ж і дівчата
З нашої землі
Теж були у Сталіна
В світлому Кремлі.

Стільки в Дніпра сивого
Та й води нема,
Скільки є у Сталіна
Світлого ума.

Стільки в небі синьому
Та й нема зірок,
Скільки є у Сталіна
В голові думок.

Як од дуба памолодь
В'ється з гущини,
Так і ми у Сталіна
Дочки і сини.

Як міцні вітрила
Вітер напина,
Так і нам од Сталіна
Сила приплива.

Як навпроти повені
Гребля, та й міцна, —
Так і ми за Сталіна
Станем як стіна!

Валентин Бичко

ПРО ДОЧКУ ТА ЇЇ ОБІЦЯНКУ ТОВАРИШЕВІ СТАЛІНУ

Робила наша Марія на буряках на урочищі «Гадючка» біля річки Ольшанки. От вона посіяла буряки. Тільки зійшли, аж гульк — буряки сохнуть попід'їдені. Пересіяли буряки, аж ось знову лихо. Приходить Марія годині об одинадцятій вечора із поля й журиться:

— Мабуть, завтра мороз буде.

Голова в неї важка, а спати не лягає. Пішла дівчат збирати і побігли накладати солому по ланці, щоб сходи буряків не померзли. А на дорогах розіклали багаття.

Ранком приходить додому і каже мені:

— Мамо, врятували буряки.

Я й кажу:

— Так і треба, дочко, недаром же ти давала обіцянку товаришеві Сталіну зібрати великий урожай буряків.

От настала суша. Жарко стало, як у печі, коли ото на хліб натопиш. Ну, що тут робити? Знову бурякам лихо. Буряки просто киплять на сонці, посихають. І голівонька Марії хилиться, все журиться.

А тоді підняла голову і сказала:

— Ні, не посохне буряк!

Іде Марія до комсомольців ланки, і всі разом поспішають на поле.

Почали воду з річки Ольшаної носити та буряки поливати. Стали буряки оживати, стали дівчата голови підіймати і пісні співати. І в Марії стали найкращі буряки.

І почала їздити делегація до Марії дивитися на буряки та любуватися ними.

Приїхала одна делегатка та цап за буряк — і вирвала. А Марія й каже їй:

— Нащо вирвала? Знов посади! Це вас триста душ приїде, то кожен по буряку вирве, то що ж воно буде? У мене, — каже Марія, — кожен буряк пощитаний, бо я дала обіцянку товаришу Сталіну: дати п'ятсот центнерів буряків із га.

Зібрали буряк. Одвезли у Набутів. Більше вродило, ніж п'ятсот. Я тоді й стала з радощами виряджати дочку свою Марію до рідного Сталіна, щоб вона йому розказала, як такий урожай завоювала.

Довгенько гостювала Марія у товариша Сталіна. А відтіля, з Москви, приїхала вже з орденом. Зустрічали її і в Києві, зустрічали і в Городищі та в Старосіллі, та все з духовою музикою і прапорами.

Побула Марія дома і сказала дівчатам: «Дівчата, ідіть по моїй стопі! Робіть добре, і буде й у вас буряк хороший. А хороше будете робити, то і ви поїдете до Сталіна в гості».

А при кінці подякувала партії, Сталіну і комсомолу за те, що допомогли їй добитися успіхів у роботі.

Олена Демченко

ОЙ, ЧЕРВОНЕ СЕЛО...

Ой, червоне село
Та й над річкою,
Воно разом росло
З п'ятирічкою.

На підмурках хати —
Як ті квіточки,
Зеленіють дахи,
Мов барвіночки.

Хто іде тим селом,
Той дивується,
Що садами воно
Та й красується.

Клуб новий на горі
Побудований,
Рідним Сталіним він
Запланований,

Щоб в червонім селі
Веселилися
І культурно жили,
Не журилися.

Ой, червоне село
Та й над річкою,
Воно разом росло
З п'ятирічкою.

Народна пісня

ОД СЕЛА ДО СЕЛА...

Од села до села
Кам'яні дороги,
Кожен день у нас ростуть
Нові перемоги.

Од села до села
Поля колективні,
Більшовицьким урожаєм,
Ой, рясніють ниви.

Од села до села
Трактори, комбайни.
Ми міцнієм, ми ростем,
Заможні вже стали.

Од села до села
Полетіли гуси,
Всі дівчата-колгоспниці
Відвідують курси.

Од села до села
Жінок ціле море,
Уже всі взялись до діла, —
Перевернуть гори.

Од села до села
Рясніють колгоспи,
Приїжджай, товариш Сталін,
Ждемо тебе в гості.

Народна пісня

ЙОГО ІМ'Я

Учитель, Вождь і найдорожчий друг,
З його ім'ям ми пісню починаєм,
Ведемо кораблі, пускаєм в землю плуг,
Кордони Батьківщини захищаєм;
Юнак натхненний і старий ашуг
Його у щирім співі прославляє.

Ми славимось пшеницею в полях,
Стахановськими вмілими руками,
Озорними вежами Кремля,
Народу мужніми і вірними синами, —
Так славиться оновлена земля
Його ім'ям і мудрими ділами.

Поет над віршами, боєць у батарей, —
З його ім'ям ми стоїмо на чатах;
Як з'єднаний з землею був Антей,
Так з іменем цим ми, бо світло для очей,
Бо силу, щоби ворога здолати,
Дає воно. Найкращих між людей
Довіку сталінцями будуть називати!

Любомир Дмитерко

НАС ВИХОВАВ СТАЛІН

Всі ми, учасники першої Всесоюзної наради стахановців, мріяли про те, щоб почути самого товариша Сталіна. Але, одверто кажучи, оскільки виступали і товариш Молотов, і товариш Орджонікідзе, і товариш Ворошилов, і товариш Каганович, і інші керівники партії та уряду, а нарада вже наближалась до кінця, ми дуже хвилювались, — а що як товариш Сталін не виступить. Ввечері Орджонікідзе дає слово начальникові цеху московської електростанції і тут же каже, що далі виступатиме товариш Сталін.

Що тут робилося! Радості нашій не було краю. Признаюсь, всіх нас охопило нетерпіння швидше почути товариша Сталіна.

І ось Серго оголошує:

— Слово має товариш Сталін.

Неначе грім ударив. Понад 3000 чоловік, які заповнювали весь Кремлівський зал, підвелись з місця. Довгі хвилини ми аплодували і вітали Вождя.

Товариш Сталін підвівся і пішов до трибуни. Ми стояли і вітали його:

— Хай живе товариш Сталін!

А товариш Сталін стояв на трибуні спокійний, посміхався і дивився на нас очима батька і вчителя. З усіх кінців залу неслися до нього привітання. Товариш Сталін підніс руку, прохаючи заспокоїтись. Він кілька разів пробував нас заспокоїти, запрошував сідати. Але нічого не допомагало. У кожного в серці так багато було прекрасних почуттів до товариша Сталіна, що кожен хотів ці почуття висловити. Товариш Сталін обвів поглядом весь зал, а зал клекотів. З уст усіх якось відразу полинула пісня — ми заспівали «Інтернаціонал». Потім знову, тривала овація. Товариш Сталін обернувся до президії, мабуть

вимагаючи встановити порядок. Серго показав йому на зал. Товариш Сталін вийняв годинник і показав його нам. Але ми не визнавали часу. Довго дзвонив товариш Орджонікідзе, поки в залі стихло.

Зате, коли товариш Сталін почав говорити, запанувала цілковита тиша, бо кожен намагався усе почути і не пропустити жодного слова.

Товариш Сталін говорив просто і зрозуміло, і слова його проникали глибоко в свідомість. Товариш Сталін не раз називав моє прізвище, називав Бусигіна й інших стахановців. Як я хвилювався, коли він говорив про нас! Та хіба можна було не хвилюватись, коли він говорив, що ми кинули іскру, з якої розгорілось полум'я. І я подумав тоді: «Стаханов, те, що ти зробив — це тільки початок. Ти мусиш зробити ще більше...»

Товариш Сталін стоїть на трибуні. Його обличчя освітлюють прожектори. Гучномовці розносять його слова в усі кінці великого залу. Кінооператори провадять зйомку. Очі всіх прикуті до трибуни.

Слухаючи промову Вождя, я згадував про свою роботу. Ось Сталін каже, що стахановський рух давним давно назрів, але він затримувався старими технічними нормами. Чиста правда! Адже й у мене була добова норма 7 тонн. Чи можна було чекати від такої норми багато вугілля? Поламав я ці норми, і вийшло інше. Але я не міг, звичайно, думати тоді, що доб'юсь такого успіху і що мій метод через короткий час почнуть застосовувати тисячі людей.

Товариш Сталін говорив, що теперішнє життя робітників стало кращим, веселішим. Я судив по собі і по своїх товаришах: нам живеться дуже добре. Нема тепер турбот про шматок хліба. Є турбота про навчання, про культурний зріст, хочеться вчитись і вчитись. Ось Микита Ізотов, шахтар, — дійшов до Академії.

Товариш Сталін говорив:

— Перед вами такі люди, як товариші Стаханов, Бусигін, Сметанін, Кривонос, Пронін, Виноградови і багато інших, люди нові, робітники й робітниці, які цілком оволоділи технікою своєї справи, осідлали її і погнали вперед. Таких людей у нас не було або майже не було років три тому. Це — люди нові, особливі.

Справді, таких людей не могло бути раніше. У нас і техніки не було нової, і життя було важче. Адже наша шахта не була механізована, не було відбійних молотків: А обушком, руками багато не зробиш. З обушка і своїх рук багато не візьмеш. Але ж політика партії і радянської влади полягає в тому, щоб підносити продуктивність праці не за рахунок виснаження фізичних сил робітників, а за рахунок того, щоб озброїти робітника технікою, машиною і щоб робітник опановував цю техніку та всі знання і міг брати все з техніки.

Коли у нас з'явилась нова техніка, ми, ударники, взялися за її опанування, осідлали техніку і дійсно погнали вперед.

Товариш Сталін сказав:

— Чи думали про це велике значення стахановського руху Стаханов і Бусигін, коли вони приступали до ламання старих технічних норм? Звичайно, ні. У них були свої турботи, — вони прагнули до того, щоб вивести підприємство з прориву і перевиконати господарський план. Але, добиваючись цієї мети, їм довелося розбити старі технічні норми і розвинути високу продуктивність праці, яка перекрила передові капіталістичні країни.

Звичайно, так! Хіба я думав, що з мого рекорду виросте така велика справа? У мене і всіх моїх товаришів була одна думка, як би шахта виконала план, як би завод виконав план, як би залізниця виконала план. А вийшла величезна справа.

Мені дуже сподобалось, як товариш Сталін нас змалював:

— Ви бачили тут Стаханова і Бусигіна, — говорив він. — Вони виступали на нараді. Це — люди прості і скромні, без будь-яких претензій на те, щоб здобути лаври фігур всесоюзного масштабу. Мені навіть здається, що вони трохи збентежені тим розмахом руху, який розгорнувся у нас всупереч їх сподіванням.

Ще б пак не бентежитись, коли нам, простим людям, скрізь почали віддавати шану!

І мені, і моїм товаришам по шахті, які читали промову товариша Сталіна, дуже сподобалось те місце, де він говорить про свободу.

— Якщо невистачає хліба, невистачає масла і жирів, невистачає мануфактури, житла погані, то на самій лише свободі далеко не поїдеш. Дуже трудно, товариші, жити самою лише свободою, — сказав Сталін, і ми тут же відповіли схвальними вигуками і оплесками.

— Щоб можна було жити добре і весело, — продовжував товариш Сталін, — треба, щоб блага політичної свободи доповнювалися благами матеріальними.

А наша революція дала нам ці блага. Кожен на собі це відчуває. Тому нам і жити стало весело. Тому так швидко розвивався стахановський рух.

І ще я добре запам'ятав те місце з промови товариша Сталіна, де він каже:

— Що ви, члени цієї наради, дечого навчилися тут, на нараді, у керівників нашого уряду, — цього я не стану заперечувати. Але не можна заперечувати й того, що і ми, керівники уряду, багато чого навчилися у вас, у стахановців, у членів цієї наради. Так от, спасибі вам, товариші, за науку, велике спасибі!

— Спасибі і вам, товаришу Сталін! — відповідали ми. А кожен про себе думав:

«Наш учитель, який веде всю країну і який є учителем робітників усього світу, заявив, що він навчився у нас, у стахановців, і нам висловив подяку. Через це ми ще більше полюбили товариша Сталіна, який цінить нашу працю, наш досвід і наші знання».

Товариш Сталін говорив так ясно, що все мені було зрозуміло. Я все запам'ятав і в блокнот записав, щоб, повернувшись додому, розповісти докладно всім товаришам.

Перед тим, як закінчити свою промову, товариш Сталін, посміхаючись, сказав:

— Ми тут у президії радились і вирішили, що доведеться якось відзначити цю нараду керівників влади з керівниками стахановського руху. І ось ми прийшли до такого вирішення, що чоловік 100—120 з вас доведеться представити до найвищої нагороди.

— Якщо ви схвалюєте, товариші, то ми цю справу проведемо, — закінчив товариш Сталін свою промову.

Знову щось надзвичайне робилось у Кремлівському залі. Без кінця неслись привітання товаришеві Сталіну. З великим, особливим піднесенням проспівали «Інтернаціонал», і разом з нами співали вожді партії і уряду, які стояли на трибуні.

Олексій Стаханов

ГОМІН, ГОМІН ЛИНЕ ПОЛЕМ...

Гомін, гомін лине полем,
І луна веселий спів, —
То працюють наші славні
Трактористи молоді.

Гей, лани широкополі,
Ви — колгоспівський масив,
Ми не ходим босі, голі,
Як було це за панів.

Нам указує дорогу
Всюди Сталіна рука.
Живемо тепер ми гарно,
Пісня котиться дзвінка.

Нас веде Великий Сталін,
Скрізь гримлять його слова.
На дорогу міцно стала
Україна молода.

Народна пісня

І ЛЕТЯТЬ ПТАШКАМИ ДУМИ...

І летять пташками думи, —
Ланкової мрії...
Люди в ланці всі хороші,
Всі дівчата молодії.

Йшли дівчата рано-вранці
Виполювать бур'яни,
Щоб зросли у їхній ланці
Півпудові буряки...

І вродив буряк на славу —
Тисяча центнерів з га.
Привітали дружну ланку
Київ, Вінниця, Москва.

От і Кремль, зірки сіяють,
Всі знайомі, весь ЦК,
Любий Сталін зустрічає,
Усміхаються уста.

Прикрашає груди орден —
Радості нема кінця...
Знову поїзд, потім школа,
Агроном — колгоспниця.

І знялась весела пісня
Полем, гонами до нив,
Жайворонок вверх понісся,
Пісню в небі десь розлив.

Народна пісня

В МОСКВІ

Тебе омріяли, оснили,
Столице радісна, Москва!
Всім усміхались, говорили
Найкращі лагідні слова.

І так ступали урочисто
І я й мої товариші.
І все найкраще, все барвисте,
Розквітло в кожного в душі.

Ходили ми, не спали ночі,
З дрібниць радіючи до сліз,
Бо знали, що батьківські очі
За нами слідкували скрізь.

Хоч ми із ним не говорили,
Та вже були щасливі тим,
Що поруч ми жили із ним,
Повітрям дихали одним
І сонце нам одне світило!

Єва Нарубіна

СМІЛИВІШЕ, СМІЛИВІШЕ, ПАШО!

Поїзд мчав до Москви.

Мої сусіди по купе давно спали. А я все думала про Москву. Чи побачу товариша Сталіна? Чи зустрінуся з ним? А коли зустрінусь, що я скажу?

І ось я в Москві... Красна площа. Не дихаючи, пройшла повз мавзолей. Ленін!.. Він мріяв про сто тисяч тракторів для Росії. Не знала я про це, коли весною тридцятого року вперше сіла на трактор, але серцем відчувала ленінську мрію...

Мабуть, я дуже хвилювалась, бо люди поглядали на мене з подивом. Я зовсім тихо, нечутно для навколишніх, сказала:

— Володимир Ілліч! Збулася ваша мрія!

Я ввійшла в Кремлівський палац. Він був чудовий у своєму оздобленні. Обережно йшла залами палацу і з хвилюванням дивилась на високі склепіння, на люстри, які, здавалося, виблискували всіма барвами, що існують на світі.

Я наче перенеслась у новий, казковий світ. Ні, не «наче». Перед мною справді відкрився новий світ щастя, розуму, і в цей новий світ привів мене Великий Сталін.

Йосиф Віссаріонович пройшов до президії. Ми аплодували йому. Я дивилась на Сталіна не відриваючись, від хвилювання у мене навіть сльози підступили до очей. П'ять... вісім... десять хвилин триває захоплена овація. Ми аплодували рідному Сталіну, виявляючи свою любов і вдячність за все, що зробив він для нас, селян.

Поруч зі мною стояла й плескала в долоні стара селянка. Схвильована, радісна була вона, розумні очі її іскрились від захоплення. Їй, напевно, зробилось жарко: вона зірвала з

голови хустку, і її біле волосся заблищало, наче чисте срібло. Я чула, як тихо шепотіла стара:

«Наш дорогий, наш Сталін!.. Низький тобі поклон від усього нашого села, від дітей наших, внуків і правнуків... Народе мій рідний! Дивися на наше сонце, на наше щастя!»

Йосиф Віссаріонович аплодував разом з нами. Він славив нашу колгоспну працю, радів з наших успіхів, з нашого щастя. Сталін дивився на нас, усміхався доброю, батьківською усмішкою, і від його ласкавого погляду віяло чудовою теплотою.

В залі настала тиша. На трибуну один за одним виходили колгоспники, колгоспниці: молоді і старі, росіяни і українці, грузини і вірмени, узбеки і казахи. Люди всіх націй говорили про переваги колгоспного ладу, про своє щастя жити і працювати під керівництвом найвидатнішої людини сучасності — товариша Сталіна.

Тут, з високої кремлівської трибуни, передові люди села звітували про свою роботу. Ми відзначали головні віхи свого руху вперед від Великого Жовтня до сьогоднішнього дня. Ми згадували злиденне, одноосібне життя під гнітом куркульства, згадували колективізацію села, тяжку боротьбу з куркулями, ми дякували робітничому класові за його допомогу, говорили про механізацію сільського господарства, про науку в колгоспах, про великого організатора цього руху — партію Леніна — Сталіна.

Сталін уважно слухав нас. Слухав, усміхався, аплодував.

— Слово надається бригадиру першої в країні жіночої тракторної бригади Паші Ангеліній, — оголосив головуючий.

Серце моє завмерло від хвилювання.

Я зійшла на трибуну. Стояла і не могла вимовити й слова. Дивилась на товариша Сталіна і мовчала...

І ось хтось з президії тихо сказав:

— Сміливіше, сміливіше, Пашо!

Перемагаючи розгубленість, я почала розповідати про свою тракторну бригаду, про роботу моїх подруг, про агрономічне навчання, про наше нове життя в селі — і мені стало легко.

З'їзд обрав мене до комісії по впробленню Статуту сільськогосподарської артілі. Головою комісії був Йосиф Віссаріонович.

Мені вперше довелося бачити, як вирішуються в нашій країні важливі державні справи.

В Малому залі засідань зібралися державні діячі, вчені, партійні працівники і ми, рядові колгоспники. Я була тоді дуже молода і була певна в тому, що нічого не зможу сказати на тих високих зборах. Сіла в дальший куточок і звідти жадібно стежила за всім, що говорилось в комісії.

Вождь, разом з рядовими людьми, що приїхали з різних кінців країни, вирішував долю колгоспного ладу. І я бачила, як радів товариш Сталін, коли хто-небудь з колгоспників висловлював розумну думку, як уважно прислухався він до їх порад.

Несподівано запитав і мене про розміри присадибних ділянок. Я згадала своє село, потреби наших людей і назвала розміри, які вважала правильними.

...Другий Всесоюзний з'їзд колгоспників-ударників продовжував свою роботу. Йосиф Віссаріонович був серед нас, слухав кожного, добродушно жартував, а іноді, обережно, зупиняючи промовця, вставляв своє мудре слово, від якого віяло сердечною теплотою, — і людина, окрилена сталінським словом, починала сміливо мріяти, будувати широкі плани на майбутнє.

...Це було під час перерви. Я стояла і розмовляла з дівчатами — учасницями з'їзду. Говорили, жартували, сміялись... І раптом я побачила Сталіна. Йосиф Віссаріонович, помітивши мене, покликав до себе.

Колгосп у цвіту.

Художник Г. СВІТЛИЦЬКИЙ.

Недовго тривала моя розмова з товаришем Сталіним. Я розповідала про життя в моєму селі, про минулу тяжку долю мого батька. Сталін розпитував про те, як живуть трактористи, чи тепло й затишно у вагончиках, як ми проводимо культурне дозвілля, які книги читаємо, чи регулярно одержуємо газети. Я тут же від імені всіх моїх подруг дала обіцянку товаришеві Сталіну працювати ще краще і на кожний трактор «ХТЗ» виробити по 1 200 гектарів.

— Добре, товаришко Ангеліна, — сказав товариш Сталін.

Прощаючись, він потиснув мені руку і просив передати від нього гарячий привіт усім трактористам та колгоспникам.

Коли їхала з Москви додому, я дуже замислилась над своєю обіцянкою і раптом злякалась: а чи не занадто багато взяла на себе. Адже ж існувала тоді на світі норма, затверджена Наркоматом земельних справ — 300 гектарів на 15-сильний трактор. 1 200 га — такого виробітку навіть не знали в нас того часу...

«Не давши слова, кріпись, як говориться, а дав — держись».

«Буду працювати хоч по 20 годин на добу, а обіцянку виконаю», — вирішила я... Але головне, звичайно, залежало від бригади, від моїх подруг.

Чи підтримають вони?

І ось я знову дома. Виступала на колгоспних зборах, розповідала про Сталіна, і у великій кімнаті, переповненій людьми, стояла така тиша, що було чути, як дихали люди. Мені всі добродушно заздрили. Трактористки моєї бригади говорили: «Тепер тобі до ста і більше років жити. Ти ж у нас, Пашенько, найщасливіша! Сталіна бачила!»

Подруги вже знали з газет про слово, дане товаришеві Сталіну. В бригаді панував ентузіазм, і про граничні наркомземівські норми ніхто навіть і думати не хотів.

Але всім було ясно, що наш план — «працювати по 20 годин на добу», — нікуди не годиться. Самим словом та безсонням зламати норму неможливо. Треба знайти щось нове... Почали ми шукати це нове, і знайшли... Організацію праці в бригаді було перебудовано на новий лад, введено профілактичні ремонти, що звільняли нас від довгих простоїв, ліквідували перерви в робочий час. Підтяглись також наші причіплювачки, врегулювали підвезення пального. А вже в гарячу пору, зрозуміло, довелось нам і недоспати.

Все село стежило за нашою роботою з палким співчуттям. Начальник політвідділу Іван Михайлович Куров щодня обов'язково запитував: «Як справа в ангелінців? Чи треба в чому допомогти?» Колгоспники зупиняли мене на вулиці з тим же запитанням: «Як справа? Подужаєте?»

Яке це хороше почуття, коли знаєш, що твоя робота потрібна і близька кожному колгоспникові, що люди бажають тобі успіху!

Весело, добре йшла робота. Дівчата — як орлиці! Машини працювали майже цілу добу. Трактористам-мужчинам стало нелегко з нами змагатись.

«Сміливіше, сміливіше, Пашо!» Ці слова стали провідними в моїй роботі. І коли мені було дуже важко, коли треба було починати щось нове, навіть і рискованe, але таке, що повинне принести перемогу, я згадувала ці слова: «Сміливіше, сміливіше, Пашо!»

Весною й улітку працювали напружено. Настала осінь. Одного похмурого вечора зібрались ми у вагончику. Підводили підсумки. Вони нас не тішили: ми недовиконали план на кілька сотень гектарів. Почалися дощі, подули вітри.

— Справа погана, — сказала я, — ми можемо зірвати виконання плану.

— Не може бути! Не повинно цього бути! — сказала Люба

Федорова і з таким упевненим виглядом труснула головою, що я мимоволі міцно обняла її.

Нам виділили додаткові поля для оранки на зяб. З новою силою ми взялися за роботу. Ні безперервні дощі, ні колючі степові вітри, які наче хотіли уповільнити рух тракторів, — ніщо нас не зупиняло. Саме в ці дні ми давали на трактор найбільший виробіток: по чотири гектари за зміну виорювали Люба Паніотова, Маруся Радченко і Віра Золотопуп. А я одного дня встановила новий рекорд: виорала своїм трактором сім з половиною гектарів. Правда, рекорд протримався недовго: другого дня Наташа Радченко виорала вісім гектарів.

В праці, в боротьбі з труднощами пізнаються якості людини. Працюючи разом, борючись за загальну справу, ми ще краще взнали одна одну і здружились.

Закінчивши всі роботи, ми з піснями повертались у село. Хотілося, щоб усі чули нас. Усі люди вийшли на вулицю нас зустрічати. Наша перемога була їхньою перемогою, наше свято — їхнім святом.

— Ну, як, бригадире? — запитували з юрби.

— Виконали обіцянку, дану товаришеві Сталіну! — відповіла я.

Це було в ніч проти дванадцятого листопада тридцять п'ятого року. Цієї ж ночі я послала телеграму такого змісту:

«Москва, Кремль, товаришеві Сталіну. Обіцянку, дану Вам, Старо-Бешівська жіноча тракторна бригада виконала. Кожним трактором ми виробили 1225 гектарів, а також заощадили 20154 кілограми пального. Сердечно бажаємо Вам, товаришу Сталін, здоров'я на довгі роки. За дорученням жіночої тракторної бригади Паша Ангеліна».

Паша Ангеліна,
Герой Соціалістичної Праці

ОЙ, НЕМА ПАЛКІШ ПРИВІТУ...

Ой, нема палкіш привіту,
Як від матері та роду.
Нема більшої любові,
Як до Сталіна в народу.

Ой, життя веселе, гарне,
Як весняний цвіт!
Хай живе товариш Сталін
На багато літ!

У столиці я була,
Мов помолоділа, —
За одним столом в Кремлі
З Сталіним сиділа.

Десять тисяч від держави
Маю допомоги.
Ощасливив дітей Сталін —
Всюди їм дорога.

Із-за лісу зеленого
Ясне сонце сходить.
Весь народ товариш Сталін
До щастя виводить.

Народна пісня

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ

Ленін велику справу розпочав і Сталіну передав.

*

Коли б не Ленін і Сталін — були б ми відсталі.

*

Сталін в світі наймудріший, він трудящим найрідніший.

*

Наука Сталіна всім миром схвалена.

*

Для нас сталінські слова — як крила для орла.

*

Сталін щастя нам відкрив і нову Конституцію створив.

*

Жити в сталінський час — найбільше щастя для нас.

*

Сталінське діло робимо сміло.

*

Вмремо, а сталінських прав не віддамо.

*

До Сталіна весь світ прислухається.

*

Щоб у добрі жити, Сталін учить чесно робити.

*

Не чіпайте нас, фашисти кляті, бо не будете знати, куди й тікати.

ДОРОГИЙ НАШ СТАЛІН...

Дорогий наш Сталін
Любо посміхається:
За новим Законом
Добре поживається.

В заводах робочі
У праці змагаються:
За новим Законом
Добре поживається.

На степах колгоспник
З другом обнімається:
За новим Законом
Добре поживається.

На лаві студентській
Юнак звеселяється:
За новим Законом
Добре поживається.

Буржуям трудящий
Уже не вклоняється
За новим Законом
Добре поживається.

Скрізь у людей гордість,
Радість розливається:
За новим Законом
Добре поживається.

Народна пісня

ОДА КОНСТИТУЦІЇ

Робочий я чи селянин —
Мій край стріча мене з привітом.
Радянський я громадянин
І цим горджуся перед світом.

На прапорі державний герб
Сіяє в сонячнім світанні.
Схрестились молот в нім і серп
В єдинокровному братанні.

Яка іще країна є,
Щоб вільно жить було народу!
Нам Конституція дає
І труд, і щастя, і свободу.

Красуйсь, країно Сталіна,
В боях, в труді прославлена!
Господар я вершин, долин, —
Радянський я громадянин!

Іван Нехода

ОЙ, ПІДУ Я ДО РІЧЕНЬКИ...

Ой, піду я до річеньки
Та й Берестової,
Наберу я з криниченьки
Води ключової.

Буду грядку поливати,
Усміхнеться мати,
Будуть квіти біля хати
Пишно розцвітати.

Наша радість неосяжна,
Щастя в нас і воля, —
Розшукали ми, дівчата,
Та й для себе долю.

Як же нам та не радіти,
Ми заможні стали.
Ой, щасливі в тебе діти,
Любий батьку Сталін!

Конституцію вивчаєм
Сталінську в колгоспі,
Всі слова її хороші,
Зрозумілі й прості.

Ой, гай, мати, біля хати
Та й шовковая трава.
В мудрім Сталінськім Законі
Всі записані права.

Народна пісня

СМІХУ ПЕРЕЛИВАМИ...

Сміху переливами,
Юносте, грими!
Дужими, щасливими
Виростаєм ми.

Як квітки напровесні
Сонце огріва,
Так нас гріють сонячні
Сталінські права.

Честь нам, друзі, випала
Вперше обирать,
Дорогому Сталіну
Голоси віддать.

Ой, барвиста юносте,
В вісімнадцять літ
Весело і впевнено
Входиш ти у світ!

Народна пісня

ВЕДИ, УЧИТЕЛЮ!

Рисунок людської рішучості і волі
У зламі їхніх губ, в простім огні очей,
У всемогутності і величі ідей,
Що їхні подвиги піднесли в ореолі
Незнаних на землі, безсмертних епопей, —
Такими є вони, обранці ясночолі
Народу вольного і звільнених людей.
Вони пройшли в житті до перемоги збройно,
Майстри землі й машин, майстри зерна й руди,
Мільйонами тепер відзначені достойно
За міць свою і честь, за вірність і труди.

Бідою зрощені з народом і в народі,
Слізьми згодовані півсотні літ назад,
Вони підводяться — борці сивобороді,
Що знали смак нужди, дим перших барикад,
Що йшли у наступи, в атаки йшли багнетні,
Що в очі гибелі дивилися стократ, —
Вони підводяться, трудівники славетні,
Щоб із народних рук одержать свій мандат.

Це вславлені батьки нового покоління,
Яке цвіте, росте і поруч них стає,
Вогнем високого, прекрасного стремління
Осявши життя нестьмарене своє.
З батьками вкупі йдуть ці юнаки й дівчата,
І мовить кожен з них: — Я кров свою віддам,
Щоб горде назвисько обранця-депутата,
Заслужене життям, і виправдать життям.

І ділом істинним я доведу народу,
Що годен імені народного слуги,
Нещадно нищивши отруйних змій породу,
Щоб, смертю вражені, сконали вороги.

У вікопомний день, коли на службу пильну
Як вірних слуг покликав нас нарід,
Присягу ми складем незрушну, неухильну,
Яку почує люд, яку почує світ.
Ми — люди перемог, ливарники і ткалі,
Танкісти, льотчики, учені, чабани,
Народу й партії гартовані сини,
Проказуєм слова, слова присяги сталі:
— Веди, учителю! Всю міць народних душ,
Навіки зріднених у єдності священній,
Утілив у собі твій життєдайний геній.
Веди, учителю! Веди, великий муж!

Микола Бажан

ЩАСТЯ

Вечір прийшов несподівано. На головній вулиці, над аркою, зайнялася велика червона зоря; слідом за нею спалахнули електричні ліхтарі по всіх вулицях, а далі бризнуло й розлилося срібним сяйвом світло по хатах — і в тій хвилині все село Літки заіскрилося веселими привітними огнями.

Настя Ковалиха не прокинулася від своїх думок навіть і тоді, як світло, сміючись, пустуючи, облило всю її задумливу постать. Вона сиділа край стола, підперши голову руками, і линула думками далеко-далеко, аж на край свого життя...

... Була вона дівкою... Минулося те дівоцтво, немов за водою сплило, не знати, як його й споминати. Мабуть, чи не так, як у тій пісні співається:

Ой, стану, згадаю
Про своє дівоцтво,
Та й поллються слізоньки,
Як вода з-під мосту...

А вийшла заміж — що змінилося? Тільки горя більше набралася: пішли діти — та одно за другим. А ти, жінко добра, хоч — роби, хоч — гола сиди. Нема тобі полегшення ні від бога, ні від людей, ні від рідні, ні від чоловіка — сказано, злидні! А в злиднях і кохання — не кохання. Яке життя — така й любов, таке кохання. Чоловік бувало чорний, мов земля, сидить, а голова сама з журби долі хилиться...

— Що маєм робити, жінко? Як нам далі жити?

А що вона могла йому порадити?

— Якось треба доживати...

Але й того злиденного життя не судилося дожити вкупі. Сталася війна — забрали чоловіка... Залишились злидні, бідування і малі діти. Не одна вона була така. Було багато.

Бідувала чорно, аж ревла... А повернувся чоловік — то що? Силу, яку мав, лишив на фронті. Не життя, а темна домовина — і живі люди в ній.

Через рік помер від сухот чоловік. Лишилася вона сама давати дітям лад. А який ти лад даси їм, коли в тебе коло хати курка — і та не вдержиться, і на руках дитина в сповиточку? Проте мусила, робила. Як же? — мати.

Тільки в революцію і розвиднілось... Та й то коли б не колгосп — пропала б! А колгосп на світ удруге народив, і вийшло так, що на старість повернулась нова молодість... Тепер дівуй, стара! Викохала трьох синів, як соколів... Дмитрунько — в школі десь дітей навчає, Васильочок — інженер, на шахті вугіль здобуває. А Ваня — кордони стереже від ворогів неситих. Одна Галочка на втіху дома залишилась, та й та десь цього року школу закінчить і вилетить...

Завтра вибори до Верховної Ради СРСР — велике свято у всій радянській Батьківщині... І для неї, Насті, це свято так само дороге, як і її діти, що служать радянському народові. Хіба воно не народилося в крові і муках, як родиться найдорожча матері дитина? Революція — це мати. Більшовики — її сини й дочки. А вони вернули Насті, убогій жінці, втрачене життя, вернули втіху в цьому житті, вони виховали всіх її дітей... Як же їй не святкувати цього свята, коли душа проситься? Настя кинулась до скрині, вийняла найкращий, найкоштовніший рушник тонкого, ясного, немов травневий день, мережива. Внесла з комори червоної калини.

Авжеж, вона зараз сплете вінок з червоної калини і цим вінком та рушником вшанує найлюбимішого з усіх, того, хто став їй батьком рідним, — Сталіна.

Пальці Настині жваво бігали по гілочках калини — вона плела вінок. Портрет Вождя стояв тут же таки, обіч неї. З виточеної рамки на Настю дивилися привітні, теплі батьків-

ські очі, і, сповнена радісного хвилювання, Настя враз відчула, як ці теплі, променисті очі раптом діткнулися до струн її душі, і сама її душа, не відаючи того, стиха заспівала. Цей спів спочатку був невиразний, несміливий. Скоріше це була журлива скарга якоїсь маленької дівчинки, що втратила і знову знайшла свого тата. Із сльозами на очах розповідає дівчинка татові про свою до нього любов, про свою тугу, про свої поневіряння, — так розповідала й Настя...

Вийду за ворота, стану як сирота,
вийду за другії — трава зеленіє...
Горе ж було жити, ой, як тій криниці
межи дорогами!
Як з тої криниці всяк води нап'ється,
з мене, удовиці, всякий насміється,—

скаржилась Настя, виливаючи біль і тугу своєї душі. Далі голос її зміцнів, крізь сльози з очей Насті виглянуло сонце, і вже не журба, а радість довгожданого щастя забриніла в Настиних словах:

... Та не вік судилось багачам сміяться,
прийшли й на них чорні, невеселі дні,
засіяло сонце — наш Великий Ленін—
засвітило сонце бідній удові.

Слів пісні не треба було ні шукати, ні складати. Вони самі виливалися з серця разом з радістю осяяного ленінським сонцем удовиного щастя. Пісню співало саме серце, а з серцем заспівала й Настина хата, і все, що було в хаті, — на цілий широкий світ співала Настина радість:

... А другеє сонце — то наш рідний Сталін!
Розцвітає красно вся наша земля,
маком-калиною розцвітає щастя, —
не заплаче більше бідна удова...

Вільно й радісно впліталася у вінок пісня.

Яків Качура

ЧЕРВОНА КАЛИНА

Червона калина,
Червона калина,
Пишний в тебе цвіт.
Молода дівчино,
Скільки тобі літ?

Чому така радісна,
Чому така радісна
У цей день була?
Я на портрет Сталіна
Та й вінок плела!

Перша в мене радість,
Перша в мене радість,
Ой, радість моя —
Вісімнадцять років,
Як родилась я.

Друга в мене радість,
Друга в мене радість,
Як в усіх у нас,
Що живу щасливо
В цей прекрасний час.

Третя в мене радість,
Третя в мене радість,
Хто із нас не рад!
Вперше обиратиму
Я в житті до Рад!

Вперше обиратиму,
Вперше обиратиму,
Голос свій віддам
За рідного Сталіна,
Який радість дав!

От тому весела я,
От тому весела я,
Хто із нас не рад!
Хай цвіте калина скрізь,
З нею — виноград.

Микола Шаповал

Возз'єднання України.

Гобелен за ескізом художника Д. ШАВИКІНА.

ОЙ, ЯК ГЛЯНУ НАВКОЛО...

Ой, як гляну навколо: стіною
Золотіють колгоспні жита,
Розливається пісня луною,
Розквітає заможне життя.

Конституція — радість і щастя,
Це наш Сталін любимий створив:
Всі ми маємо право на працю,
На дозвілля, культуру і спів.

І нехай тільки ворог кривавий
Схоче щастя відняти в бою, —
Всі ми станем залізною лавою
За Вітчизну радянську свою.

Народна пісня

ПІСНЯ ВОЛІ

Щовечора на пагорб за село
Ішли вони гуртками мовчазними,
І стовп з кощавим та смішним орлом,
Як шибениця, зводивсь перед ними.
Обскубаний одноголовий птах,
Неситий дзьоб розкривши над землею,
Обдертою, чужою, не своєю,
Загрозливо перетинав їм шлях.
Проклята птиця, марище прокляте
В'їдалося, як впечене клейно,
На вкрадене, грабоване і взяте
З самим життям господаря майно.

Вони ішли щовечора на кручі
І слухали в побожній тишині,
Як на заставі, на притихлім Збручі
Дзвенять бійця червоного пісні,
Як в час вечірній лине з-над застави,
Над Збруч, над Буг, над прикордонний вал
Велика пісня визволення й слави,
Гімн велетнів — «Інтернаціонал».
Гримить: «Зведись, таврований прокляттям,
Весь світ голодних і рабів». Слова,
Проспівані з нечуваним завзяттям,
У серце входять. Серце ожива,
Мужніє серце силою новою,
Напружуються втомлені тіла,
Хоч вп'ється знов з безсилою злобою
В своїх рабів кривавий дзьоб орла.

Як розказать про всі, людьми відчуті,
Знущання й муки, зненависть і плач!
Завжди один закон хижацьких вдач:
Що менше сил, то більше сказу й люті.

Але дарма! Уперто й гарячково,
В єдине слово вклавши мрії всі,
Вони священне вимовляли слово
В усій його величності й красі.
Ні кат, ні шпиг, ні злигодні тривалі
Їх не злякають,—мужній дух не згас,—
Бо життєдайне, світле слово — Сталін —
Надією сповняло в трудний час.
Про Сталіна боєць співав з-над Збруча,
Їх вільний, їх єдинокровний брат.
Цю пісню горду, сонячну й могучу
В серцях людей згасить не зможе кат,
Бо пісні тої строфи величаві
Звучать, як клич, як клятва, як закон,
І прийде день, і щастя ступить в славі
За кривдою прокладений кордон.
І день прийшов. На підлість, на зрадливість,
На ненажерність білого орла
Свій рішенець спокійний прорекла
Народів братніх правда й справедливість.
І встав боєць, і Збруч переступив,
І пісня з ним ввійшла сюди святково,
І чуваний з цих берегів мотив,
Який гримів так знано і так ново,
Весь визволений натовп підхопив.
По-братськи злившись в одностайнім співі,
Про Сталіна заспівував нарід.

Ці, певне, перші в їх житті щасливі
Пісні росли й хитали небозвід,
І гордо звів у юному пориві
Свій стан похилий битий горем дід.
Мале дівча, як щирий знак привіту,
В блідих, худеньких, зморених руках
Принесло жмутик вересневий цвіту,
Який розцвів на галицьких полях.
Він червонів, мов сонця промінь повний,
Що над землею тут зійшло навік,
І дар дівчатка, скромний та любовний,
Боєць прийняв і свій прикрасив штик.

Микола Бажан

СКАЗАВ СЛОВО ЛЮБИЙ СТАЛІН

Співанка про визволення Західної України

Заплакала Верховина гіркими сльозами,
Відай, браття, пропадемо в неволі з панами.
Ой, як тяжко без водиці рибці пробувати,
А ще тяжче в панській Польщі життя коротати.
Гине народ без роботи, діти без освіти.
Пани кричать: «Знищіть хлопа, не буде смердіти».
А податків та додатків без ліку, без міри:
Пани кричать: «Так вам треба, ви бидло, псяві́ри»

Та прийшов день, день великий, щаслива неділя,
Сповнилася наша мрія та наша надія.
Задзвонила дванайцята на Кремлівській горі,
Вчули голос того дзвону аж на Чорногорі.
Сказав слово любий Сталін, Молотов говорить,
Ворошилов із бійцями кордон переходить.
Плаче нарід із утіхи щирими сльозами,
Цілуються невільники з вільними орлами.

Гучна пісня визволення, червоні прапори,
Не забудем тої днини ніколи, ніколи.
Не віриться, чи то правда, чи то тільки сниться,
Ми вже вільні, славний Київ — то наша столиця.
Спасибі вам, більшовики, що нам волю дали,
Що з кайданів, із неволі, ви нас розкували.

ЗВІСТКА ПРОЛУНАЛА...

Звістка пролунала —
Така небувала:
На Західній Україні
Вся шляхта пропала!

З шляхтою навіки
І злидні пропали.
Отакої колядоньки
Шляхтичі не мали.

Плачуть пани, плачуть,
Мов скажені скачуть.
Плачуть вони за ланами,
Яких їм не бачить!

Плачуть за ланами
Гіркими сльозами.
Ой, панове, що то сталось,
Що діється з вами?

Ми лани забрали
І вас не питали.
А ви тепер за кордоном
Лакеями стали.

Радісно нам стало, –
Так ще не бувало,
Бо Західна Україна
Радянською стала.

Народна пісня

БАТЬКО

Вмирала Марія свідомо, так, наче заздалегідь купила залізничний квиток і тужливо збиралась в якусь подорож, довгу й далеку...

Цілу ніч не спала. Марія чула, як останні залишки сил повільно покидали її, мов іржаві пелюстки зморожену квітку, і боялась тільки одного — крововиливу. А коли вранці впали на стіну золоті зайчики і Марія не мала вже сил підвестися на підвіконник, щоб привітати ще одно сонце в житті своєму — нехибно зміркувала, що треба їй прощатися з світом.

Вона відрізала красиву, три дні вже нечесану косу і скорботно голубила свою малу дочку, що дивилась на неї широкими, як море, очима..

— Ох ти ж, дитино, доле моя нещаслива... Як же мені в гробі лежати, залишивши тебе сиротою? — з трудом ковтала рясні сльози розпачу.

...В кімнату лізли теплі липневі сутінки, коли Марія відчула враз щось таке, наче в якійсь душній порожняві зависла. Вона чіпко вхопилась пальцями за подушку і скрикнула слабким голосом у вікно:

— Ой, мамо, дайте сюди дитину...

Поки стара прибігла, поки знайшла внука між дітьми на подвір'ї,— Марія згасла, як свічка, залишивши їм обом тільки дві великі прощальні сльози на мертвому обличчі.

Батько два роки тому навесні пішов з безробітними домагатись роботи — і дістав поліційну кулю під воєводством. Мати з нужди і горя захворіла на сухоти — і влітку оце й померла.

Зосталась бабуся Настя з п'ятилітньою Галею, як на льоду. Ні тобі сили, ні хліба, ні грошей на прожиток.

— Ой, гірке життя наше, дитино! — журилась Настя. — Баба вже не здужає заробляти, а ти ось — пуп'янок ніжний, і прийдеться нам загибати обом.

— Як загибати, бабусю? — по-дитячому дивувалася внучка.

— А так... Не буде що їсти, не буде чим затопити у завірюху та й заколіємо десь серед зими. Хто за нас, доню, подбає, як не маємо ні батька, ні матері?..

Жахалась Настя зими, ночей не спала, дивлячись на внука осиротіле. Бо їй, старій, можна й сьогодні в труну свої гаразди забирати, але що буде з дитиною, з Галею?.. Безсонними ночами дивилась Настя в майбутнє дитини і здригалась від картин лиховісних. Серед чорного лісу злиднів, жіночої ганьби і сліз бачила вона Галину долю безрадісну.

— Краще б умерло хоч і сьогодні, ніж має потім свою нещасну матір проклинати, — журилась перед двірничкою Теклею з сусідського будинку...

І от настали сподівані, радісні дні. Радянські воїни принесли волю і щастя. В місті все змінилося. Повіддирали люди білі полотна із старих прапорів, — і осінь зацвіла червоними маками рясно. А враз з білими полотнищами люди наче за одним махом і все пихате панство віддерли з вулиць.

В ясні квартири другого поверху, де раніш жили панство Прогульські і товстопузий прокурор Звірський, впровадився робітник, слюсар Соловій із сутерен № 26 і командир Іван Дмитрович з дружиною та малою Зіркою — ровесницею Галі. Оцей Іван Дмитрович і витягнув двірничку Настю з сутерен до ясної кімнати та сказав, усміхаючись:

— Отут будете і жити, Насте Михайлівно.

Жий та розкошуй на старості. Меблі в кімнаті м'які і вигідні, сонця звідусіль повно, у вікно так тобі й видно все місто в червоних прапорах.

Іван Дмитрович часто приносить дітям цукерки, а Галя з Зіркою вже й нових пісень співають дзвінко.

Де Настя не піде — всюди бачить щось нове і веселе. В колишньому офіцерському клубі відкрито українську школу. В новому панському будинку на вулиці Вишневій оселилися робітничі сім'ї. Люди дістають всюди роботу, один тільки ледар може ще нарікати на брак заробітку.

Бабуся Настя була вже навіть вперше в своєму житті на концерті в театрі, вона також ходила з внучкою в кіно подивитись. Маленька Галя плескала з радості, дивлячись на картини, а Настя так і молодшала, здавалось, кожного дня.

Іван Дмитрович з дружиною іноді чуда-дива розповідає про життя жінок та дітвори щасливої країни. Настя слухає, пестливо гладить голівку малої внучки — і давні безсонні ночі з чорними маревами десь утікають безслідно.

Коли ж Соловій похвалився, що в графському палаці відкрили дитячий будинок «та такого там, — сказав, — для дітей натворили, що хоч умирай і знову на світ народжуйся», то Настя шепнула нишком Солов'їсі:

— Ану, ходімо завтра, кумо, туди подивитися...

Дув морозний, пронизливий вітер, коли стара Настя з Мариною ішли до колишнього графського палацу аж ген на узгір'ї за містом...

— Чи ж то, чуєте, пустять туди нас? — боязко говорила Настя сусідці.

— Пустять! — твердо запевняла Марина. — Тепер робочого всюди пускають.

Маленькій Галі відомо, що в неї батька немає. Вона навіть не тямить, який був батько. Знає тільки, що батько — щось любе, сильне і захисне у хаті. І коли діти іноді чваняться своїми батьками, маленька Галя сидить мовчки і тільки дивиться на них смутно великими очима.

— А в нас батька немає, — каже, зітхнувши, дітям.

Та сьогодні ось диво сталося в хаті. Прийшла бабуся з міста і вийняла невеликий портрет із хустини. Почепила вона цей портрет на візерчастий килимок на стіні, прибрала його рушником зі скрині та ще й червоною стрічкою прикрасила. А потім сказала якось так тепло до Галі:

— Знаєш ти, донечко, хто це?

— Хто?

— Батько. Твій батько, Галю.

— Мій... батько? — здивувалася Галя, розкривши ротик.

— Еге, твій, доню, рідний. Ти його, Галю, не мала, а тепер маєш. Як я вмру, то він тебе догляне, зодягне, навчить і в люди виведе. Бачиш, який він ось добрий?

Бабуся взяла внучку на руки й піднесла до портрета. Галя защебетала, затріпавши ручками:

— Бабусю, а він на мене дивиться і сміється до мене!

Галя стрибнула з бабиних рук і кулею побігла до Зірки. Вбігла до хати, сіпнула Зірку за рукав і сказала схвильовано:

— Ой, Зірко, якби ти знала... Я вже маю батька. Маю...

— Маєш, направду?

— Маю... Ось ходи й подивися. Ну! — тягнула Зірку за руку.

...Іван Дмитрович і мати Зірки здивовано пішли за дітьми. А Галя ввела Зірку до хати і радісно показала на портрет пальчиком.

— Дивись, Зірко, мій батько... Гарний?

Батьки Зірки побачили портрет Сталіна. Радісний батько Галі ніжно всміхався до дітей, до Івана Дмитровича з дружиною, до старої бабусі Насті, що втирала нишком теплі сльози зворушення.

Петро Козланюк

ВИЗВОЛЕННЯ

Зір туманять солоні перлини,
Сльози щастя, — і серце сія...
Ти вже вільна, моя Україно,
Рідна матір Західна моя.

Йдуть і йдуть міліони без ліку,
Їх вітають і місто й село,
Бо з'єдналося серце навіки,
Що віками роздерте було.

Шумні вулиці дальнього Львова
І Дністро — незабутня ріка...
Ти вже вільна, моя малинова,
Многострадна вітчизно Франка.

Ти, як сонце, повстала із бруду,
Під вітання: «Хай Сталін живе!»
І ніколи уже ботокуди
Не клюватимуть серце твоє.

Сльози щастя—солодкі перлини...
В них невидане світло сія...
Здрастуй, здрастуй, моя Україно,
Рідна матір Західна моя.

Володимир Сосюра

ЦВІТ КУЛЬТУРИ РОЗВИВАЄТЬСЯ

Я пишу ці рядки, думка моя весь наш край облітає. Радісно витати їй над зеленою Буковиною.

Ожили вічно засумовані шумливі сосни і смереки, і шум їх звуками арфи розсипається.

Ожили люди в містах, на селах, і пісня праці їх чудово зазвучала.

Сонце ясніше світить, і блідолиций місяць усміхається, сяє.

Лунають гудки фабрик та заводів і світові радісну звістку розносять.

Заводи нових господарів мають, новими людьми пишаються. І люди більше не гнуть спини для чужої користі, вони працюють для своєї родини, для добра рідної Батьківщини, добра народу свого.

Колись, нарікаючи на катів людських, мріяла і писала я: «Летіти б високо-високо. Так високо, щоб їх (катів) голоси не доходили до моєї висоти, а руки їх щоб не дотикали до мене».

І ось, ось загуркотіли радянські танки та сизі орли з небес. Піднеслась я з своїм народом високо-високо.

Як би людина не поспішала в ногу з життям — вона не може надивуватись, як швидко забилось серце у людей вільного краю, як їхні думки запрацювали.

Перед двома місяцями одні працювали, як чорні воли, на багачів, а другі розкошували, одні бродили голодні, шукаючи роботи, а другі бенкетували. Одні жили темні, безпросвітні, а другі схвалювали свою культуру, на кістках людських виросли. Так було цілі століття на землях Буковини, аж поки не покликали багатіїв на суд народний.

Радянська влада ніби могутнім крилом змела кривду і

несправедливість, наче порох, змела все, що стояло на шляху трудівників і не давало їм жити, радіти світом. Селянин підвівся з колін, робітник випростав свої зігнуті плечі, а безробітний знайшов працю-годувальницю. І інша дорога постала перед людиною.

Споконвіку не знав наш народ, що то таке університет. Він міцно зрошував чужу землю своїм потом, а шлях до освіти, до правдивої культури був йому на важкому замку замкнутий. Він не міг вийти з дому.

Але тепер народу широко розкриті двері університету. В них заходять трудівничі діти. Ідуть сини робітників, бідно одягнені і з багатими надіями. Ідуть буковинські хлопці і дівчата, своїм красивим одягом кімнати заквітчуючи. Вони чують там рідну мову, вони почувають там рідну культуру свого народу.

В мене завжди серце боліло, що мої голуб'ята-внуки мусили вчитись чужою мовою, важкою і незрозумілою. Ось сидить бувало біднятко коло мене, ніби щось читає, ніби щось рахує, та знаю: воно не розуміє, що це таке. Серце моє біллю стискалось.

Минули ті сумні часи, навічно минули. Скоро починається наука в школах. Щастям серце наливається. 436 українських шкіл, 15 російських, 149 молдавських буде в нашому краю. Кілька тисяч молоді в університеті буде вчитись своєю українською мовою. Прийшла пора, коли можна справдити слова поета-генія: «І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь». Ніколи наші діти і внуки не відцураються своєї культури. Вона наснажить їх новими силами, вона забуяє великим радянським цвітом. Ще з більшою жадобою вчитимуться вони, щоб все чудове з культури світу взяти, до неї прилучитись, нашу ще величнішою зробити.

Велика будущність культури нашої. Багато перлин, само-

цвітів принесе їй народ. Я щодня чую від друзів, що заходять в мою скромну хату, як радісно зростають таланти на буковинській землі. Що не завод, не фабрика, що не село, то клуб культури новий. Театри для народу створюються, кіно великою справою для людей стало.

Книга, яку ховали від робочого люду, вона на столі кожної людини красується. І найдорожчі книги, про які лише чувати могли ми, прийшли в руки кожного, чиє серце по-радянськи б'ється. Великі то книги геніїв Леніна і Сталіна, книги марксистсько-ленінські.

Легко дишеться мені. Так легко, як і всьому моєму народові буковинському. Щастя у краю, щастя у хаті і щастя на душі. Долітає в мою кімнату рідна радянська пісня і в серце вливається, жить — день світлий. Співає народ нові пісні, складає вірші і музику, Великого Сталіна прославляє, Батьківщину могутню величає, партії подяку посилає.

І в усьому тому іскри життя нового, радість сердець трудівників. Придавлена колись культура буковинського народу ожила, дала свіжі паростки, щоб розростись і розквітнути найчудовішим життям.

Ольга Кобилянська

СИЛУЕТ ВОЖДЯ

З гомінливого гінкого саду
Повесні, як яблуня цвіла,
На кінець села буйну розсаду
Дівчина білява принесла.

На галявині широкій, тихій
Сонце травам щедро догоджа.
Обсадила тут на радість-втіху
Силует Великого Вождя.

Прийнялась розсада. Із криниці
Поливала дівчина її.
Слухала, як пісню зводять птиці,
Як шумлять навколишні гаї.

Виростали квіти... Серед літа
Зацвіли високі і малі.
Квітам тим не буде перецвіту
Віковічно на моїй землі.

Валентина Ткаченко

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Сад зелений — що є краще,
як кругом цвіте, росте?
У країні нашій славній
все кругом цвіте, росте!

На дитячу повну долю
ллється мов із повних чаш.
Любимо тебе ми, Сталін,
рідний батьку наш!

Книга й школа — що є глибше,
як з наукою дружить?
Тож як мудрості доходиш, —
хочеться і жить, і жить!

В нас найперший є учитель,
знає вся його земля,
Любимо тебе ми, Сталін,
усміхнись з Кремля!

Сила, юність — що прекрасніш:
вічно бути молодим!
Ворога труснуть нам треба,
так труснуть, щоб тільки дим...

Будем смілі ми й відважні,
так, як Сталін на фронтах.
Любимо тебе ми, Сталін,
славний у віках!

Батьківщина — що миліше,
як земля ота свята?
Яблуні по всім просторі,
тече річка золота...

Корабель пливе рікою, —
що йому глибокий вир?
Любимо тебе ми, Сталін,
дужий богатир!

Павло Тичина

ОЙ, ЧИ ЧУЄШ, ДНІПРЕ...

Ой, чи чуєш, Дніпре, ой, чи бачиш, сивий,
Як орла орлиця посила в політ?
Виряджає сина вільна Україна
У Москву до Сталіна передать привіт.

— Ти рушай в дорогу по шляхах-дібровах,
Не барися, синку, поганяй коня,
Тобі шлях покажуть зорі пурпурові,
Що як сонце сяють на шпилях Кремля.

Сталіна проси ж ти, щоб приїхав в гості,
Передай, що ждемо ми його давно.
Бережу для нього їжу щонайкращу,
Найдорожче в світі бережу вино.

Зустрічати вийдем — килимом розкішним
Я йому під ноги розстелю степи,
В кучерявих вітах зарясніють вишні,
Заблищать намистом крапельки роси.

Передай рідному, що живем багато;
Сталіну скажи ще: «Батьку дорогий,
Ти приніс нам щастя і добу веселу,
За життя щасливе дякуєм тобі!»

Я на ноги встала, не впаду вже знов я,
Заквітчалась любо в яблуневий цвіт.

Сталіну скажи ще, щоб беріг здоров'я,
Хай живе щасливо він багато літ. —

Закувала вранці зозуленька сива...
З ранньою росою привітала світ.
Виряджала сина вільна Україна
У Москву до Сталіна перéдать привіт.

Народна пісня

ЛІТА МОЛОДІЇ *

Просторий зал Будинку культури в кілька рядів заставлено столами. На столах всього вдосталь — од заможного життя, — але до страви ніхто ще й не торкавсь. Усі погляди звернені туди, де за столом, на найпочеснішому місці, між Петром Федоровичем та дідом Остапом, сидить Килина Іванівна Ярош, голова артілі. В притихлому залі кожне слово чути:

— ...Отак я сиджу, а поряд зо мною Ворошилов, Климент Єфремович. Він перший і помітив клуночок у мене та й питає: «А що це у вас, Килино Іванівно, в клуночку? Чи не гостинця, часом, з України привезли?» — «Авжеж, гостинець», — кажу. А тут саме товариш Сталін підійшов. Розв'язала я клуночок. А пшениця — самі знаєте, — як золото. Товариш Сталін аж усміхнувсь, набрав пшениці в жменю, милуючись, цідить крізь пальці та й питає: «То це вона і є, ота сама, що з трьох гектарів сто центнерів?» — «Вона, вона», — кажу. Тоді товариш Сталін став розпитувати, скільки цієї весни сіяти маємо, і яка вона, пшениця оця, в муці і в хлібі печеному.

Баба Явдоха при цих словах навіть йорзнулась на стільці:

— От! І щоб же було... Хоч би пиріжків було напекти!

Дід Остап:

— Авжеж! Ех, ви! Та ще якби з калиною!

Килина Іванівна посміхнулась. Навмисне помовчала, поки затих сміх у залі, потім сказала:

— Та ні, пиріжками тепер уже не відбудемось! Я й сама вже оговталась була та й кажу: пробачте, що на цей раз отак вийшло: не догадались спекти. Але з нового врожаю неодмінно спечемо, та й привезуть гостинця дівчата. Якщо

---

* Уривок з кіносценарія.

заслужать, звичайно. Якщо зберуть, як плануємо, по сорок з гектара.

Голос з місця:

— Ого! По сорок — це не жарт!

— А що ж товариш Сталін на це?

— «Спасибі», — сказав товариш Сталін. А Климент Єфремович отоді візьми та й скажи: «Не знаю, як кому, а на мою думку, коли вже мова зайшла про дівчат, — нема кращого гостинця од них, як... весільний калач! Це на Україні був колись звичай такий, — звернувсь до Сталіна, — калачем запрошувати на весілля». — «Ну, що ж, — усміхнувсь тоді товариш Сталін, — набиватись самим на запрошення і незручно, ну та ми люди свої: будемо чекати — з калачами».

Рух у залі. Веселі вигуки:

— Дівчата! Ви чуєте?

Дівчата знітились од загальної уваги до них. Котра соромливо схилила голову, але губи тремтять — ось-ось складуться в усмішку, котра одверто засміялась весело.

— Випити треба за дівчат! — проказав густий бас.

З веселим гомоном наливали чарки. Цокалися з дівчатами.

До Оксани підійшли Співак з вихрястим Сашком.

— А де ж твоя чарка? — налив їй чарку, дав у руки, цокнулись.

— Товаришу тамада, дозвольте питання Килині Іванівні.

— Давай, — дозволив дід Остап.

— Килино Іванівно. А чого це ви все про дівчат. Хіба ця пшениця їхня монополія?

— Скажу, — посміхнулась Килина Іванівна. — А хто ж мені допомагав, з самого початку, із жменьки зернят, що чотири роки тому випросила була в Одесі, в інституті? Хіба не дівчата? Чи ти, Карпо Пилиповичу, уже забув: бувало ніколи не пройдеш мовчки мимо. Все посмієшся: «І що це стара квочка

порпається на городі з своїми курчатами? От тобі й «курчата». — І Килина Іванівна звелась і урочисто оголосила:

— Цієї весни сіяти насінневу пшеницю за сталінським завданням, на всіх двадцяти га, будуть дівчата — найпередовіша в нашому колгоспі комсомольська ланка Оксани Чумаченко.

Оксана здригнулась, очі її зайнялись.

— Перелякали дівчину! — в напруженій тиші промовив густий бас.

Засміялись.

— Та ні, ми не з полохливих! — замість подруги відповіла Катя і повернулась до Оксани. — Оксано, ну та скажи хоч щось.

Оксана звелась. Дивилась просто перед собою через стіл, через голови людей, просто в широкий світ. Стояла і мовчала. Килина Іванівна уважно, з непокоєм приглядалась до дівчини: «Що це з нею?»

Дід Остап:

— Ну що ж, воно й зрозуміло: діло таке, що подумати треба, та ще й добре подумати.

— Е-е, — похитав головою літній колгоспник. — Скільки не думай! Молода-таки!

— А молодість не вада, — сказав Петро Федорович.

— Авжеж, — обізвалась Килина. — В Кремлі з товаришем Сталіним була в нас і про це мова. «Ніде в світі нема такої молоді, як наша. Молодь наша — це наша гордість», — сказав товариш Сталін.

— А не було розмови... — хотів щось запитати дід Остап, але Килина Іванівна його перепинила:

— Зачекай, Остапе Даниловичу, даймо ж дівчині хоч слово мовить. — Оксана і досі мовчала. — Ти чого мовчиш? Може, справді злякалась? Відмовляєшся?

— Ні, я не злякалась, — озвалась тихо нарешті Оксана. — Я просто на часинку задумалась. Пробачте. Але ви самі згадали про патронат колгоспний. От я й здумала, як ми жили в ньому, росли, вчилися — людьми стали. Колись куди подітись було сироті? З торбою попідтинню, до куркуля в найми. А зараз гляньте: ось сидить Гриша Співак — механік МТС, онде Таня — видатна трактористка, Галя Кожушко — студентка медінституту в Києві... Не остання людина і я у колгоспі. І все це тільки завдяки радянській владі, невсипущому дбанню про нас рідного батька нашого, товариша Сталіна

Грім оплесків на часинку перепинив дівчину. А коли в залі стихло, Оксана докінчила:

— Ні, я не боюсь. Хвилююся дуже, це правда. Але це — не поміха. Будьте певні: і посіємо, і зожнемо. І рапорт у Кремль товаришеві Сталіну пошлемо. — Вона розчервонілася, глянула по сторонах на дівчат: — Дівчата, хіба я не так кажу?

Грім оплесків та веселі схвальні вигуки були їй на відповідь.

Андрій Головко

БЕЗСМЕРТЯ *

Як молодо на світі!
Сніг райдужний над містом
Бринить і в'ється, ніжний
метелиці одвій,
Що дзвінко загасає
і відсвітом іскристим
Встеляє синю землю,
хвилюючись на ній.
Смеркання. Засвітились
у Виборгському домі
Ряди просторих вікон.
Прожектор по Неві
Шугнув і вдарив в небо,
й в проміння переломі
Заворушились хмари,
громаддя снігові.
Вслухаючись в широкий
шум города навпроти,
Стоїть спокійнозорий
народних мас водій,
Пізнавши грізну велич
державної турботи
І крізь часи вдивившись
в народження подій.
— Додому? — Так, додому.
День вихідний сьогодні

---

* Уривок з повісті про товариша Кірова.

Уже скінчився. Вдома —
блакитні зшитки справ,
Листи матеріалів,
колонки цифр холодні.
Але який всетворчий
огонь їх осявав!
До пізньої години
перегортати горки
Газет і повідомлень,
нотаток і листів
І, огорнувшись димом
незмінної махорки,
Шукать для точних мислей
якнайпростіших слів.
В ухвалу, в захід, в лозунг
утілювати мрію,
Змагатись і боротись...
І раптом — телефон,
І чути рідний голос:
— Ти ще не спиш, Сергію?
Готуєш виступ? Добре,
та спом'яни й про сон... —
Знайомий, найдорожчий
і найрідніший в світі,
Спокійний, тихий голос
доноситься здаля,
І він з любов'ю чує
слова, теплом сповиті,
Проказані у тиші
врочистого Кремля.
В Москві, в могутнім місті,
увінчанім зорею,

Не спить його учитель,
його великий друг,
І радісно боротись,
і легко йти землею,
І день встає, і дальній
яснію виднокруг.
Настало перше грудня.
В величнім супокої
Підвівся Кіров. Штору
відсунула рука:
«Вставай же, сонце! Слався,
дух творчості людської!
Живи, життя безсмертне,
життя більшовика!»
Живи, життя безсмертне,
живи, священна славо
Людей, які зродились,
щоб смерть перебороть!
В життях мільйонних жити
їх вічне й горде право,
Здобуте у безсмертя
і влите в дух і плоть.
Ніщо життя не спинить —
ні постріли, ні зрада,
Ні підступ, ні трутизна
продажної душі.
Нещадно змій розчавте,
навічно знищіть гада
І вбийте смерть, і славте
життя, товариші!
Встають творці безсмертя,
мислителі й герої,

І день встає над світом,
цей перший день віків.
Живи, дух життєдайний,
дух творчості людської,
Живи, життя безсмертне,
життя більшовиків!

Микола Бажан

ОЙ, НА ГОРІ ЦВІТЕ МАК...

Ой, на горі цвіте мак,
А в лузі калина,
Чи є в світі ще де так,
Як в моїй країні?

Плавай морем-океаном
З півночі до півдня,
Та ніде нема країни,
Щоб з нашою рівня.

Глянь від краю та до краю, —
Ліс, поля квітучі,
Себе славою покрили
Колгоспи могучі.

Ой, та як же цвіт-калині
Та не розцвітати,
Коли партія трудящим
Всім — як рідна мати.

Обізвались бригадири
Із колгоспівських полів:
— Ми дамо сам-сто врожаї,
Щоб радянський край наш цвів. —

Обізвались краснофлотці
Із повітря, із морів:
— Ми не пустим ворогів
На поріг радянський свій.

Слава партії сталевій,
У боях гартованій,
Ми йдемо до комунізму,
Сталіним згуртовані.

То не маки на горі,
Не калина в лузі, —
То Вкраїна розцвітає
В Сталінськім Союзі.

Народна пісня

ПРО БАТЬКА НАРОДНОГО

Над нами, товаришу, небо прозоре
Відкрито, як синє шатро.
Для нас розквітають сади неозорі,
Для нас котить хвилі Дніпро.

Морями глибокими,
ланами широкими
Лети, наша пісне, лети!
Усі ми одними
шляхами-дорогами
Ідем до своєї мети.

Веде нас найкраща у світі людина,
Веде в переможні бої.
В снігах Приамур'я, в степах України
Ми чуємо серце її.

Про батька народного,
про Сталіна рідного
Грими, наша пісне, грими.
Ніхто не зіб'є нас
зі шляху побідного, —
До щастя крокуємо ми.

Хай ворог підступний війною полине,
Недовга йому буде путь, —
В бою непохитні сини Батьківщини
Нікому свій край не дадуть.

Морями глибокими,
ланами широкими
Лети, наша пісне, лети.
Усі ми одними
шляхами-дорогами
Ідем до своєї мети.

Григорій Плоткін

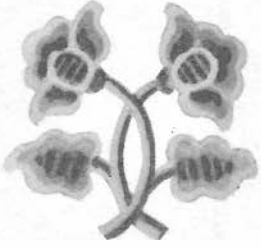

ЯК СТАЛІН НАС КЛИКАВ ДО БОЮ...

МИ ЙДЕМО НА БІЙ

Ти, земле наша, рідная, святая!
Ти, Батьківщино люба, золотая!
Це знову напад? З ворогом двобій?
Ми чуєм, нене. Ми йдемо на бій!

Чого від тебе ворогу потрібно?
За що свою він злість зганяє дрібно?
Бо ти єдина, вільна на весь світ,
в тобі свобода й сонце, ясен-цвіт!

Чого той ворог так кипить, лютує?
Бо в нас пшениця вистига, квітує.
Чого той ворог нападать спішить?
Бо він вже знає, що йому не жить.

Бо ним в Європі скорені народи
повстати можуть за зорю свободи.
А тим народам приклад і мета —
лиш ти, радянська земле золота.

Ворожа ставка — ой же буде бита:
Червона Армія — вся славою повита!
Ми переможем! В нашій-бо землі
і правда, й сила, й Сталін у Кремлі.

Ти, земле наша, рідная, святая.
Ти, Батьківщино люба, золотая!
Це знову напад? З ворогом двобій?
Ми чуєм, нене. Ми йдемо на бій!

Павло Тичина

В НЕДІЛЕНЬКУ РАНО-ПОРАНЕНЬКУ...

Дума-билина про Вітчизняну війну

В неділеньку рано-пораненьку,
Ще й сонечко не зіходило,
Срібла-роси не визбирувало,
А з-за Збруча, з-за Дунай-ріки
Та з німецької сторони
Налетіли хижі птиці,
Хижі птиці, круки-ворони
На поля, луга зеленії,
На міста і села славнії,
На цвітучу землю нашую,
Землю-матінку радянськую.
В кігтях-пазурах несли вони,
Чорні птиці, хижі ворони,
Люту смертоньку люду мирному.
А за птицями звірі ринули,
Звірі злобнії, ненависнії.
То не звірі йшли, не вода текла,
То солдати війська дикого,
Що не хліб їдять — тіло білеє,
І не воду п'ють — крівцю людськую,
Що слізьми вони упиваються,
Гірким гореньком забавляються,
Над усім світом насміхаються.
Загула земля українськая,
Білоруськая і російськая,
Одвічали їм землі братнії,
А що з півночі і на полудень,
На далекий схід простягаються.

Загула земля, затривожилась,
Рать червоную собираючи,
На врага-супостата споряджаючи.
І пішли полки все відважнії,
А штики у них гострovразнії.
Поклонилась трава їм у ніженьки,
Постелився їм лист на доріженьки.
Як той лист, полягли і воріженьки.
Та не мало їх, ой, багато їх,
Немов з моря вода гірка виплескалась,
З моря Білого й з моря Чорного,
Затопляють вони землю милую.
Б'ються жарко полки, не спиняючись.
Зброю з рученьок не пускаючи,
З стремен ніженьок не виймаючи.
Але бистра вода все назад несе,
Зносить рать удалу все потрошечку.
Оглянуться бійці, славні воїни,
Аж вони на землі на донецькій стоять.
З Криму вісточку шлють: тяжко б'ємося,
А з Москви несуть: в небезпеці Москва,
Ленінград-богатир теж поранений.
Защеміло в душі, запотьмарилось —
Як же сталося так, що й не марилось?
І тоді прозвучав голос мудрий з Кремля,
Голос мудрий, утішливий, праведний:
— Гей, ой, гей, сини мої, внуки і друзі
Батьківщина наша в небезпеці і тузі!
На землю нашу чорною хмарою враг насуває,
Щастя наше застилає, радість нашу випиває,
Силу й красу забирає, землю рідную оскверняє,
Наші поля гайнує, доми-палаци руйнує.

Гей, ой, гей, сини мої, внуки і друзі!
Беріте ви зброю з собою
Та ідіте на поле бою,
Бийте врага, громіте, ні одного не щадіте,
За горе-сльози платіте!
Так наказують вам — матері ваші,
Так наказують вам — жінки ваші,
Так наказують вам — діти ваші! —
Чарівне було слово те, слово Сталіна,
Придало воно свіжих сил військам.
Понеслись вони, тільки пил кругом розлягається,
Аж глухії, і то прочуваються,
Аж покійники прокидаються,
Щоб побачити, щоб дослухатись,
Як за землю свою плодородную,
Землю руськую благородную
Із ордою погано-німецькою
Славні витязі сміло змагаються.

ТРЕТЬОГО ЛИПНЯ*

Нічній зміні залишилось до гудка півтори години. Вже над обрієм піднялось сонце, велике і яскраве, і можна було виключити електрику, від якої в револьверниці Марії Носенко почервоніли за ніч очі. В літерному цеху випускники ремісничого училища почали знімати маскувальні щити. Потоки сонячного світла, завихривши золотистий пил, вдарили крізь східні вікна, і все заіскрилось, заблищало, навіть в найдальших куточках цеху.

І в цю хвилину, ніби слідом за потоком сонячного проміння, рознеслась по заводу звістка:

— Товариш Сталін виступатиме по радіо!

Робітники, виключивши верстати, кинулись до репродукторів.

Настала тиша. Ні кашлю, ні шереху, ні скрипу. Хтось, діставши з дерев'яного портсигара цигарку, клацнув кришкою, але на нього зацитькали, і він не зважився закурити. Було чутно, як метелик, що забрався високо до закуреного скла, бився крильцями.

Рівно о шостій годині тридцять хвилин ранку 3 липня в глибокій тиші пролунали перші слова Голови Державного Комітету оборони:

— Товариші! Громадяни! Брати і сестри! Бійці нашої армії і флоту! До вас звертаюсь я, друзі мої!

Знайомий, такий знайомий, немов саме серце з тобою говорить, голос. Голос Сталіна... Кожне слово, наче твоє дихання, твоя совість. «Брати і сестри... Друзі мої...»

І в Марії Носенко викотилися з очей гарячі горошинки, викотились, виросли і раптом побігли по обличчю.

---

* Уривок з романа «Лівий берег».

Сталін говорив повільно, виразно, говорив, як звичайно, але всі — і в літерному цеху, і в доменному, в мартенівському, в прокатному, в заводоуправлінні, в партійному комітеті — всі раптом відчули, що йому дуже тяжко, що він цілу ніч провів в роздумі над долею Батьківщини, все зважив і от зараз, на світанку, не лягаючи відпочивати, по-робочому прийшов в цех поділитися своїми думками з народом.

Цієї ранньої години повітря було прозоре, наче джерельна вода, і сонце піднімалось над горизонтом велике і сліпуче; радіохвилі доходили в усій своїй чистоті, кожне слово чути було чітко, не було ні характерного шуму, ні потріскування в приймачі — здавалося, Сталін стоїть поруч.

І робітники, стоячи пліч-о-пліч, наче зіллявшись в одне ціле, повторювали кожен про себе, як клятву:

— Так, товаришу Сталін! Віримо тобі! Знаємо, що зробив ти правильно, ведеш нашу, робітничу лінію.

Сталін говорив про небезпеку, про величезну небезпеку, яка нависла над країною, про нелюдські задуми Гітлера і його зграї.

І кожен повторював у відповідь:

— Зрозуміли, товаришу Сталін. Зараз йдеться про життя або смерть нашу, про життя або смерть нашої Батьківщини. Правильно, товаришу Сталін!

Сталін говорив, що треба позбутися благодушності, всю роботу підпорядкувати інтересам фронту, забезпечити безперебійне постачання Червоній Армії боєприпасів і озброєння, віддавати до суду Військового трибуналу зрадників, панікерів, боягузів, захищати кожну п'ядь радянської землі.

І ці заповіді викарбовувались на серці, і кожен повторював:

— Так, товаришу Сталін! Слова твої для нас — наказ і батьківська наука. Виконаємо!

Сталін говорив, що при вимушеному відході частин Черво-

ної Армії треба відправляти весь рухомий залізничний склад, не залишати ворогові жодного паровоза, жодного вагона, не залишати противникові ні кілограма хліба, ні літра пального. Колгоспники повинні забирати з собою всю худобу, хліб здавати під охорону державним органам для вивозу його в тилові райони. Все цінне майно, в тому числі кольорові метали, хліб і пальне, яке не може бути вивезене, треба безумовно знищувати.

При цих словах почулося зітхання.

— Тяжко, товаришу Сталін, ой, як тяжко робочому людові знищувати те, що створено власними руками: майно різне, заводи, фабрики, станції, хліб в повітря пускати, палити, але розуміємо: нема іншого виходу. А Гітлеру не поживитися добром нашим кровним, политим потом нашим. Виконаємо, дорогий наш Сталін, і цей заповіт! Все виконаємо по твоїй волі.

...В зайнятих ворогом районах треба створювати партизанські загони..., диверсійні групи для боротьби з частинами ворожої армії, для розпалювання партизанської війни скрізь і всюди, для висаджування в повітря мостів..., підпалювання лісів, складів, обозів...

Так заповідав Сталін, і у відповідь йому лунало:

— Бити їх будемо, бити на кожному кроці! І прокленуть вони ту годину, коли зазіхнули на землю нашу. Обіприся ж ще міцніше на наші плечі, товаришу Сталін! Не підвели ми тебе ні в Жовтневі дні, ні в роки громадянської війни й інтервенції, ні в холод, голод, розруху, коли було ще тяжче. З тобою йшли в похід за п'ятирічки, з тобою думали, боролись, перемагали. З тобою ми збудували нові заводи і фабрики, побудували колгоспи, з тобою пішли ми далеко вперед — не впізнати тепер нашої держави. Засяяла вона на всьому світі вранішньою зорею на радість трудящому люду. Витримаємо

тепер найтяжче випробування. Обіприся ж, дорогий наш батьку, на плечі наші! Робітничі руки вірно служили і служитимуть справі твоїй. Ось вони — простягаємо тобі з усіх боків, з усіх кінців нашої радянської землі робітничі руки, які зробили немало для спільної справи. Витримаємо! Будемо відстоювати кожну п'ядь рідної землі і боротися будемо до останньої краплі крові.

...Наші сили незліченні! Зарозумілий ворог повинен буде скоро переконатися в цьому!.. Вперед, за нашу перемогу!

— Вперед! Вперед! — повторили вголос усі.

І тут вибухнула тиша, загуркотіло все, зашуміло. Злетіли вгору шапки, хустки:

— Слава Сталіну!

Люди заспівали «Інтернаціонал».

Микола Строковський

ВОЖДЬ РАДЯНСЬКОЇ АРМІЇ

Міддю дзвінкою, окрпленим дзвоном
Понад Дніпром, понад Волгою й Доном
Слово велике пливе і гуде:
Військо червонеє — Сталін веде!

Тереку бурному, Пслу голубому,
Кожному полю і кожному дому
Заклик високий мов хвиля іде:
До перемоги нас Сталін веде!

Ворог лукавий іде на країну,
Та не втече від страшного загину,
Плем'я свободи гримить молоде:
Всіх нас на битву сам Сталін веде!

Рать світлозора грозою повстала!
З нетрів сибірських, з підгір'їв Урала
Сила визвольна у сяйві гряде;
Силу незламну Сталін веде!

З ним побивали ми полчища білих,
З ним ми фашистів поб'єм знавіснілих,
З ним ми не згинем ніколи й ніде!
Військо червонеє — Сталін веде!

Максим Рильський

КЛЯТВА

В нас клятва єдина і воля єдина,
Єдиний в нас клич і порив:
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!

Ми сталлю з гармати, свинцем з карабіна
Розтрощимо впень ворогів.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!

До бою звелась богатирська дружина
Радянських народів-братів.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!

Вкладає меча в руки вірного сина
Наш край, щоб цей меч пломенів.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!

Чекає на ката ганьба й домовина,
Де б чоботом він не ступив.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!

Роззявилась свастики паща зміїна,
Та гада розчавить наш гнів.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!

Сталева, незламна і мудра людина
Веде нас до грізних боїв.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!

Іде по шляху перемог Батьківщина
Під прапором більшовиків.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою німецьких катів!

Микола Бажан

ЛЕНІН З НАМИ

Коли родився світ новий, у прах
Повергнувши затруєне віками, —
Ми у боях величних і трудах
Слова несли: Великий Ленін з нами!

Коли наш день, як світлий корабель.
Проплив над роз'ярілими валами, —
Від гір Кавказу і до фінських скель
Слова гриміли: мудрий Ленін з нами!

Коли, повівши в боротьбі святій
Народні сили до ясної брами,
Великий Сталін кличе нас на бій, —
Ми кажемо: Великий Ленін з нами!

Максим Рильський

СТАЛІНСЬКИЙ КЛИЧ ПЕРЕМОГИ

Чуємо слово поради,
Батьківський заклик-наказ.
Так озивається правда
Голосом щирим до нас.
Будуть суворі дороги,
Пройдемо їх до кінця,
Сталінський клич перемоги
Нам зогріває серця!

Вдарте на ворога з тилу —
Вам, партизани, наказ!
Ворог зустріне могилу
В землях, що взяв їх на час
Слово це — присяга строга,
Сила народу-борця.
Сталінський клич перемоги
Нам зогріває серця.

Більше заліза і сталі,
Танків, набоїв, гармат!
Край наш залізом зорали, —
Ми їм відплатим стократ.
Силу їх — кинем під ноги.
Будемо бить до кінця.
Сталінський клич перемоги
Нам зогріває серця!

Терень Масенко

Й. В. Сталін під Москвою. Художник І. РЄЗНІК.

ЧЕРВОНІ ПРАПОРИ

Появились у нас на подвір'ї якісь довгі жердини. Спочатку Олег і дядя Коля їх ховали, потім жердини стояли відкрито, притулені до покрівлі. І якось побачила я ось що. Треба було вночі приймати зведення Інформбюро. Бачу, дядя Коля бере ці жердини, вішає на них якісь крючечки, а від крючечків щось подібне до проводів тягнеться. Потім він підняв жердину і щось зачепив, наче в небі. Зробив він все це спокійно і пішов у хату. Вийшов Олег. Я спитала:

— Олежка, що це таке?

Він засміявся в темряві:

— Поки у нас своєї електростанції немає, доводиться користуватися струмом від німецького провода. Це все дядя Коля придумав. Наукова думка. А ти як думала?

Жовтневі свята 1942 року завжди бадьорі молодогвардійці, наперекір всьому, зустріли по-радянському. 6 листопада вони зібралися у нас на квартирі.

Згадалися мені тут наші свята на волі: веселощі, сміх, квіти, пісні, музика; усміхнені обличчя людей, подарунки дітям; увечері заздоровні келихи в колі близьких, рідних, за столами, повними всякого добра; жарти, танці...

Але, мабуть, саме в той день, 6 листопада, коли хлопці й дівчата притихли біля приймача, я з особливою силою відчула, яке ж прекрасне було наше життя!

Олег і члени штабу, сидячи біля приймача, думали, напевне, те ж саме, тільки кожний по-своєму. Але ось вони всі підсунулись одне до одного. В приймачі почувся тріск, і раптом хтось з них прошептав:

— Сталін!

І сьомого листопада зранку весь Краснодон знав, про що

говорив Сталін. Люди, зустрічаючись, з ясними обличчями говорили один одному:

— Чули, що Сталін сказав? Скоро і на нашій вулиці буде свято.

І, немов на підтвердження слів Великого вождя, в Краснодоні сталося те, про що довго потім з гордістю і надією говорили в народі.

Сірого, хмарного ранку на всіх високих будинках, на шахтних трубах, териконах і на самому високому дереві в міському парку люди побачили червоні прапори з яскравими гаслами:

«Хай живе 25-річчя Жовтневої революції!»

«Хай живе Червона Армія і наш Великий вождь товариш Сталін!»

«Смерть німецьким загарбникам!»

Подув вітерець, і прапори замайоріли над будинками поліції і жандармерії. Німці буквально сказилися.

Бачила і я червоні прапори і хутко побігла додому. Олег сидів на дивані, читав книжку з найневиннішим виглядом. Я кинулась до нього:

— Олежка! Хто ж це зробив? Ну й хоробрі ж!

Олег тільки пальцями клацнув:

— Є такі, що не сплять! А гарно, правда?

І з сяючими очима розповів, що надумали вони це давно, згадавши, як луганські робітники ще в 1903 році підняли прапор на трубі паровозобудівного заводу.

Прапори шили дівчата «Молодої гвардії» в Краснодоні і в селищах по квартирах. Всякі кусочки збирали, зшивали їх, потім фарбували матерію в червоний колір.

Валя Борц і Сергій Тюленін підняли прапор на шахті № 1-біс. Люба, Уля, Коля Сумський, Толя Попов, Сеня Остапенко і інші — на інших будинках. Всі виявилися молодцями,

всі зробили свою сміливу справу. Олег і Ваня Земнухов підняли прапор на покрівлі школи імені Ворошилова.

— Мені особливо хотілося, щоб на школі, — сказав Олег. — А знаєш, мамо, під трьома прапорами вони приладили порожні консервні банки, а внизу, на будинку, написали: «Міновано». Точнісінько, як це зробили колись Ворошилов і луганські робітники.

Звістка про прапори блискавкою облетіла не тільки Краснодон, але й ближчі села і хутори.

Поліцаї і гестапівці кинулися розганяти людей на вулицях, лаялися, загрожували розстрілами.

Прапори вони зірвали, але народ тепер знав: є в Краснодоні мужні борці і герої, і їм не страшні ні окупанти, ні їх прихвосні — поліцаї.

Цілий день майоріли на вітрі три «мінованих» прапори. Німці наважилися їх зняти тільки під вечір.

В цей самий день свята, за завданням штабу, невгамовні молодогвардійці роздали подарунки сім'ям фронтовиків.

Ті з молодогвардійців, що не встигли вступити в комсомол до війни, одержали від Олега тимчасові комсомольські посвідчення, дійсні на весь час Вітчизняної війни. В «Молоду гвардію» міг вступити кожний, хто хотів боротися з німцями, але приналежність до комсомолу вони вважали над усе. Комсомольський квиток одержував той, хто сміливо і відважно, не шкодуючи свого життя, успішно виконував два-три бойові доручення штабу.

Таким чином, в «Молодій гвардії» комсомольцями були всі, і всі суворо за статутом вносили членські внески. Гроші організації необхідні були завжди, але взяти їх було ніде — лише з членських внесків. Тому внески приймались в будь-якому розмірі — можна було внести і п'ять карбованців, і п'ятдесят.

На ці гроші і було закуплено подарунки сім'ям фронтовиків. Лишалось тільки роздати їх. І ось в сім'ю фронтовика несподівано приходив невідомий юнак або дівчина. Вони мовчки передавали штук десять картоплин, трохи хліба, гроші. Зраділі люди запитували:

— Та звідки це?

Послані говорили:

— Наші прислали.

І вмить зникали.

Так ніхто і не дізнався, що подарунки сім'ям фронтовиків принесли бійці «Молодої гвардії», рискуючи життям і самі напівголодні.

Не забула «Молода гвардія» і своїх старших товаришів — заарештованих комуністів.

Німці інколи дозволяли передачі заарештованим в тюрми. Правда, поліцейські все краще відбирали собі, але все ж дещо діставалося і заарештованим. Молодогвардійці хутко скористались цим.

В тюрму приходив молодогвардієць з передачею.

— Кому?

— Петрову.

Поліцай оглядав вузлик, відбирав, що йому подобалось, а те, що лишалось, ніс до камери.

Через годину приходив інший молодогвардієць:

— Кому?

— Петрову.

Повторювалась та сама історія, і поліцай незадоволено передавав вузлик. Але через деякий час в тюрму приходив третій молодогвардієць:

— Прийміть передачу Петрову.

— Що за чортовиння! — втрачав самовладання поліцай. — Петрову вже третій раз на день приносять. Не прийму!

Тоді молодогвардієць прикидався щиро обуреним і навіть ображеним.

— Не маєте права! — підвищував він голос. — Поки є розпорядження приймати передачі, так ви і передавайте. А ні, то і до коменданта підемо скаржитися!

І заарештований комуніст одержував своє. Мало того, що в нього міцнішала віра в свою силу, але і вся камера бачила, що партія в біді не лишить ніколи.

Так провели дні Великого Жовтня молодогвардійці Краснодона.

Олена Кошова

ПІСНЯ УКРАЇНСЬКИХ ПАРТИЗАНІВ

Тануть сніги на суворих руїнах,
Хмари весняні пливуть.
Муки і сльози твої, Україно,
Серце нам гнівом печуть.
Вдома лишилися пустка і горе,
Німцями топтаний шлях.
В ніч, як над степом засвітяться зорі,
Хлопці, збирайтесь в лісах!

Здіймається полум'ям помста кривава,
Вставай, наша слава, грими, наша слава!

Дай нам для бою великого, мати,
Волі сталевої, сил,
Хай заревуть і закрешуть гармати
З давніх козацьких могил.
Рідним промінням осяяна вранці,
Хай зашепоче трава.
Слава богунців і таращанців
З нами в поході жива.

Здіймається полум'ям помста кривава,
Вставай, наша слава, грими, наша слава!

Сніг по дорогах зруйнованих тане,
Сніг бойових лихоліть.
З громом зривайте мости, партизани,
Штаби ворожі паліть!

Сурми повсюди до помсти заграли,
Сповнилась гнівом земля.
Батько наш рідний — улюблений Сталін
Клич подає нам з Кремля.

Здіймається полум'ям помста кривава,
Вставай, наша слава, грими, наша слава!

Кость Герасименко

СТАЛІНА МИ ДІТИ

Ой, за Горинню та й за річкою
Шлях-доріженька пролягає.
Тож там хлопець молоденький,
Партизан удаленький
До товаришів промовляє:

«Гей, треба ж нам, хлопці, в похід вирушати
На фашиста-звіра народ підіймати!».

Зашуміла листям зелена діброва,
Пішли понад лісом месники загоном,
Прапори червоні вгору піднімали,
Пісню бойовую дружно заспівали.

А вже тая пісня линула краями:
«Не були й не будем Гітлера рабами!
Сталіна ми діти, нас не подолати,
Схотілось фашистам смерті пошукати».

Горинь — річка славна — хвилями так грає,
Сім'я партизанська в похід вирушає.

Народна пісня

В КРЕМЛІ

Коли ми говорили — Москва, в думках був Сталін. Коли ми летіли в Москву, ніхто ще не знав, чи побачимо ми Сталіна, але думки про ймовірність цієї зустрічі не залишали нас усю дорогу і на літаку і потім на автомашинах, що доставили нас із штабу Брянського фронту прямо в готель «Москва».

Скоро після приїзду, 31 серпня, нас попередили телефоном, щоб ми нікуди не розходилися з номерів — поїдемо в Кремль на прийом до товариша Сталіна. І хоч це не було для мене несподіванкою—я ще в літаку уявляв собі, як це може статися, — але по дорозі в Кремль я думав тільки одно: зараз ввійду до кабінету Сталіна, побачу його, він буде зо мною розмовляти.

Перш ніж попасти до кабінету Сталіна, ми пройшли кілька кімнат. Я думав: ось зараз побачу. Сталін весь час стояв перед очима, такий, яким я його знав з портретів. І точнісінько таким я побачив Сталіна, коли розкрилися двері до його кабінету. Ну от просто наче я його вже багато разів зустрічав, особисто знав. Сталін стояв посеред кімнати в костюмі, відомому всім з портретів. Поруч — Ворошилов у маршальській формі.

— Ось який він, Ковпак! — сказав товариш Ворошилов.

Сталін посміхнувся. Він потиснув мені руку, привітався з усіма і запропонував сісти. Моїм сусідом за столом був Молотов. Я побачив Вячеслава Михайловича, коли вже сидів поруч з ним. Не розумію, як я його одразу не помітив. Мабуть, спочатку я хвилювався, хоч і не помічав цього. Товариш Сталін сидів за столом навскоси від мене. Я думав, що прийом буде дуже короткий — адже час такий тяжкий. Але Сталін не поспішав починати ділову розмову, розпитував

про наші сім'ї, чи підтримуємо ми з ними зв'язок, і як. Іноді йому доводилося відриватися, підходити до телефону. Повертаючись до столу, Сталін повторював запитання. Він звертався то до одного, то до другого. Звернеться до мене, і в мене таке почуття, ніби Сталін узяв мене тихесенько за руку і наблизив до себе. У всіх, мабуть, було таке почуття, і ми всі перестали хвилюватись. Сталін, очевидно, помітив це і почав розмову про партизанські справи. Мене він насамперед спитав, як ми тримаємо зв'язок з народом, як ставиться до нас населення. Я встав, хотів доповідати, але Сталін сказав, що доповідати не треба, щоб я сів і відповідав на його запитання.

Запитань було багато. Коли, відповідаючи на перше запитання товариша Сталіна, я почав розповідати, як ми тримаємо зв'язок з народом, як народ нам допомагає, Сталін зразу дав відчути, що це дуже важливо, що цьому він надає дуже великого значення. Він кілька разів кивав головою, ніби говорячи: «Так, так, оце дуже добре, що з народом міцно зв'язані».

На деяких питаннях товариш Сталін спиняв нашу увагу, інші минав побіжно, мимохідь. Між іншим, коли зайшла мова про зв'язок з народом, Сталін спитав мене, чи потрібні в партизанських загонах комісари. А коли я почав говорити, що одному командирові важко справитися з усією політичною роботою, що цю роботу ми провадимо не тільки в загоні, а й в усіх селах, через які проходимо, Сталін сказав:

— Зрозуміло, — і на цьому розмова про комісарів закінчилася. Більше вже до цього питання Сталін не повертався.

На запитання Сталіна, як ми озброєні, обмундировані, яке в нас джерело поповнення озброєння і боєприпасів, я відповів:

— Одне джерело, товаришу Сталін, — коштом противника, трофеї.

— Нічого, — сказав Сталін, — тепер ми допоможемо вітчизняним озброєнням.

Коли я відповідав на запитання Сталіна, мені раптом здалось, що те, про що я говорю, йому добре відомо, що він питає мене не для того, щоб дістати від мене які-небудь відомості — у нього їх досить, — а щоб навести мене на якусь думку, допомогти мені самому щось з'ясувати. Тільки потім я зрозумів, до яких висновків він увесь час непомітно підштовхував мене, і коли зрозумів, здивувався, до чого ж це просто, ясно.

Після того, як я відповів на ряд запитань, Сталін спитав, чому наш загін став рейдуючим. Я розповів про ті вигоди маневрених дій, в яких ми переконалися на своєму досвіді боротьби на Сумщині. Вислухавши це, Сталін несподівано запитав мене: якщо все це так, якщо рейди виправдовують себе, то чи не можемо ми зробити рейд на правий берег Дніпра. Справа була дуже серйозна, відповісти одразу я не міг.

— Подумайте, — сказав Сталін і звернувся з якимсь запитанням до іншого.

Про вихід на Правобережну Україну у нас ніколи не заходило мови. Ми не сміли і мріяти про це. Товариш Сталін назвав наш загін рейдуючим. Це цілком точно, в цьому вся суть нашої тактики. Сталін одним влучним словом визначив її. Але ми робили рейди з одного району в інший. А тут треба було пройти кілька областей, форсувати Десну, Дніпро. Масштаби зовсім інші. Ну, і що ж з цього? — думав я. — Хіба операції, які ми робили з Хінельських лісів, із Старої Гути, своїми масштабами не перевершили все, що ми робили, виходячи із Спадщанського лісу? Хіба літній рейд на Путивль не залишив далеко позаду зимовий рейд з Хвощівки? Масштаби наших операцій безперервно поширювались. Спочатку ми не виходили за межі району, потім рейдували вже по всій

— Нічого, — сказав Сталін, — тепер ми допоможемо вітчизняним озброєнням.

Коли я відповідав на запитання Сталіна, мені раптом здалось, що те, про що я говорю, йому добре відомо, що він питає мене не для того, щоб дістати від мене які-небудь відомості — у нього їх досить, — а щоб навести мене на якусь думку, допомогти мені самому щось з'ясувати. Тільки потім я зрозумів, до яких висновків він увесь час непомітно підштовхував мене, і коли зрозумів, здивувався, до чого ж це просто, ясно.

Після того, як я відповів на ряд запитань, Сталін спитав, чому наш загін став рейдуючим. Я розповів про ті вигоди маневрених дій, в яких ми переконалися на своєму досвіді боротьби на Сумщині. Вислухавши це, Сталін несподівано запитав мене: якщо все це так, якщо рейди виправдовують себе, то чи не можемо ми зробити рейд на правий берег Дніпра. Справа була дуже серйозна, відповісти одразу я не міг.

— Подумайте, — сказав Сталін і звернувся з якимсь запитанням до іншого.

Про вихід на Правобережну Україну у нас ніколи не заходило мови. Ми не сміли і мріяти про це. Товариш Сталін назвав наш загін рейдуючим. Це цілком точно, в цьому вся суть нашої тактики. Сталін одним влучним словом визначив її. Але ми робили рейди з одного району в інший. А тут треба було пройти кілька областей, форсувати Десну, Дніпро. Масштаби зовсім інші. Ну, і що ж з цього? — думав я. — Хіба операції, які ми робили з Хінельських лісів, із Старої Гути, своїми масштабами не перевершили все, що ми робили, виходячи із Спадщанського лісу? Хіба літній рейд на Путивль не залишив далеко позаду зимовий рейд з Хвощівки? Масштаби наших операцій безперервно поширювались. Спочатку ми не виходили за межі району, потім рейдували вже по всій

північній частині Сумської області, а тепер ми вийшли вже і за межі Сумщини. Отже, нічого несподіваного в пропозиції товариша Сталіна немає. Просто він зробив з нашого досвіду висновки, яких ми самі не змогли зробити, посилає нас туди, куди тепер, очевидно, найбільш потрібно. Справді, чому ми мусимо весь час крутитися на Сумщині, навколо свого гнізда? Адже вся перевага нашої маневреної тактики в тому, що ми весь час залишаємо ініціативу за собою, завжди можемо завдати ворогові удару в найдошкульніше місце. Це для мене розв'язувало питання, поставлене товаришем Сталіним.

Сталін, який розмовляв у цей час з іншим, миттю глянув на мене і зразу, мабуть, з мого вигляду зрозумів, що я можу вже відповісти, чекаю, коли він звернеться до мене. Мене страшенно вразило, коли він раптом, звернувшись до мене, сказав:

— Прошу, я слухаю вас, товаришу Ковпак.

— Я думаю, товаришу Сталін, — сказав я, — що вийти на правий берег Дніпра ми можемо.

— А що вам потрібно для цього? — спитав Сталін.

Я відповів, що найбільше нам потрібні будуть гармати, автомати, протитанкові рушниці.

— Все буде, — сказав Сталін і наказав мені тут-таки скласти заявку на все, що потрібно для рейду на Правобережжя.

Я написав заявку і потім підрахував кількість літаковильотів, потрібних для того, щоб перекинути все, що я прошу, і жахнувся — цифра мені видалася величезною. «Хіба можна тепер просити стільки?» — подумав я і переписав свою заявку, значно урізавши її. І все-таки, передаючи свою заявку товаришеві Сталіну, я боявся, що він скаже: «Так, розмахнулися ви, товаришу Ковпак». Сталося зовсім інше. Глянувши на поданий мною папірець, Сталін спитав:

— Хіба це вас забезпечить?

А коли я сказав, що не наважився просити більшого, Сталін повернув мені заявку, щоб скласти її наново.

— Ми можемо дати все, що потрібно, — сказав він.

Складаючи наново заявку, я подумав, що було б дуже добре одержати для бійців чоботи, але вирішив, що це буде вже занадто, і замість чобіт попросив черевики. Сталін, прочитавши нову заявку, зараз же викреслив черевики. Ну от, а я ще хотів чоботи просити! Але не встиг я вилаяти себе, як над закресленим словом «черевики» рукою Сталіна було написано «чоботи».

Розмовляв з нами товариш Сталін так, ніби часу в нього багато, не підганяв нас, давав нам спокійно обдумувати відповіді, а вирішував усе тут-таки, при нас, не відкладаючи ні на хвилину.

На прощання товариш Сталін сказав:

— Головне, товариші, міцніше тримайте зв'язок з народом, — і, посміхнувшись, провів рукою, показав на всіх нас, що сиділи коло столу: — Поки що ви наш другий фронт.

Повертаючись на літаку назад через фронт у Брянські ліси, я був уже твердо переконаний, що наближаються дні корінного зламу в ході війни. Розмова з товаришем Сталіним і наказ вийти в рейд, який я прочитав перед тим, як вилетіти з Москви, не залишали щодо цього ніякого сумніву.

Нам було наказано вийти в райони Житомирської і Київської областей. В наказі говорилося, що ці райони, розташовані на Правобережній Україні, з розгалуженою сіткою залізниць і шосейних доріг, з численними переправами через ріки є в даний момент найважливішими стратегічними шляхами. Наше завдання полягає в диверсійній роботі на цих шляхах підвезення з Німеччини живої сили і техніки до Волги і передгір'їв Кавказу, де відбувалися тоді вирішальні бої.

Одночасно перед нами ставилось завдання розвідати укріплення, споруджувані німцями на правому березі Дніпра, і тут же вказувалось, що цей пануючий берег безперечно скоро являтиме собою плацдарм жорстоких боїв.

Наказ був абсолютно секретний. Повернувшись у свій табір коло Старої Гути, я міг повідомити його зміст тільки Руднєву. Ми з Семеном Васильовичем замкнулися в трофейній угорській санітарці, що стояла в лісі поруч з штабним куренем на той випадок, якщо комусь треба залишитися на самоті, щоб попрацювати спокійно.

— Ось, — сказав я, постукавши пальцем по карті в районі межиріччя Волги і Дона, — ось куди ми дивилися. А ось куди показав нам Сталін, — я обкреслив пальцем згадані в наказі райони Правобережної України. Напевно у мене так блищали тоді очі, що Семен Васильович і без слів міг зрозуміти, що це означає.

Він мовчки подивився на мене.

— Зрозуміло? — спитав я.

— Здається, — відповів Семен Васильович, — ти хочеш сказати, що ми йдемо на правий берег Дніпра?

— Так, ідемо поки що тільки ми.

Я сказав це так, що Семен Васильович теж одразу зрозумів, що означає «поки що». Взагалі, нам не треба було багато слів, щоб зрозуміти один одного. Під час цієї пам'ятної розмови Семен Васильович раптом спитав мене:

— А карту бачив?

Нічого було й питати, якою картою він цікавився. Ця карта у нас з ним завжди була в думках. Скільки разів ми уявляли собі Сталіна, як він відмічає на цій карті наш бойовий маршрут. І все-таки я не помітив її, був у Сталіна, і не звернув уваги на його карту, не міг сказати навіть, чи була взагалі в кабінеті яка-небудь карта. В кабінеті Сталіна я

нічого не запам'ятав, крім телефонів, і то, мабуть, тільки тому, що Сталін часто підходив до них.

Ми просиділи тоді з Руднєвим у санітарці кілька годин, і ніхто не переривав нашої розмови, хоч навколо штабу нетерпляче походжало дуже багато нашого народу, який жадав якнайскоріше почути від мене що-небудь про Сталіна. Бойовий у нас народ був, але скромний. Наступного дня на мітингах, проведених по загонах, командири оповістили, що нам треба буде виконати особисте завдання Сталіна. Народ відповів на це захопленим криком «ура», і ні один боєць не запитав командира — яке завдання, куди підемо, немовби це нікого не цікавило. Досить було того, що підемо за завданням Сталіна.

Я прилетів з Москви з таким почуттям, немовби вся наша минула боротьба, весь її досвід раптом набрали якогось нового, великого, непередбаченого нами значення, нового великого сенсу. І в той же час мені здавалось, що все те, що ми робили досі, це тільки підготовка до того, що ми ще маємо зробити. Справді, що показав нам власний досвід, до чого він штовхав, чого вчив?

Найважче нам бувало в оборонних боях, які нав'язував нам противник. Тільки в цих боях він міг використати свою перевагу в чисельності і техніці. Найбільших успіхів ми досягали, коли користувалися свободою маневру. Всі наші розрахунки і плани з моменту виходу з Спадщанського лісу завжди будувалися на навальності маршу, потайності підходу, раптовості нападу. Будучи в русі, маневруючи, маючи змогу в перший-ліпший момент змінити маршрут, ми були невловимі для ворога: не встигаючи зосередити сили для удару, він уже губив наш слід. Навіть, коли йому вдавалось оточити нас переважаючими силами, ми, завдяки своїй рухливості, виходили з кільця.

Маневрені дії давали нам незмірні тактичні переваги над противником. Наскільки ж зростуть ці переваги, коли ми вийдемо з обмеженого простору кількох суміжних районів, по яких ми досі петляли навколо своїх рідних сіл, коли вирвемося на широкий простір України!

Чим більше думали ми, вивчаючи по карті маршрут майбутнього рейду, тим яснішим ставав нам сенс власного досвіду. Сталінський наказ, сталінські вказівки немовби одразу освітили нам і майбутнє, і минуле.

Товариш Сталін сказав: «Головне — міцніше тримайте зв'язок з народом». І справді, чому ми насамперед зобов'язані своїми успіхами? Хіба тільки тактиці? Хіба наша тактика мала б такий успіх, якби ми не мали підтримки всього народу? Наша боротьба — частинка всенародної боротьби. В цьому наша сила, це визначило і нашу тактику. Хіба ми могли б вийти з Спадщанського лісу і вільно маневрувати по всій північній Сумщині, якби в селах нас не зустрічали, як рідних синів, якби в кожному колгоспі, де ми зупинялися на днювання, ми не знаходили десятків помічників? І з другого боку, досить було нам пройти через село, щоб у цьому селі народ уже відчув себе впевненіше, щоб опір його німцям став активніший, сміливіший. Там, де під час нашої стоянки створювалася невелика партизанська група, на час нашого повернення вона виростала у великий загін. Якщо ми проходили через яке-небудь село два або три рази, це село називало себе партизанським, туди вже більше ні один зрадник не насмілювався показуватись. Ми були для народу представниками радянської влади, Червоної Армії.

Тепер ми маємо пройти кілька областей України, сотні сіл, проникнути в глибокий тил противника, роздмухати полум'я народної боротьби в районах, де німецькі загарбники хазяйнують другий рік. Ми йдемо туди як посланці радянської

влади, як посланці Сталіна, як вісники скорого визволення від фашистського ярма.

А яке це справить враження на народ на Правобережжі, коли там з'являться наші загони! Німці кричать, що вони розгромили Червону Армію на Волзі, вийшли на Кавказ, а ми раптом з'являємось на Дніпрі, на Прип'яті, з'являємось озброєні, як регулярна частина Червоної Армії.

Зараз же після мого повернення з Москви коло Старої Гути був підготовлений посадочний майданчик для транспортних літаків, і незабаром на нашому партизанському аеродромі почалось вивантажування зброї і боєприпасів, приставлених нам повітряним шляхом через фронт.

— Сталінські посилки, — говорили партизани, вивантажуючи з літаків гармати, протитанкові рушниці, автомати, снаряди, патрони, медикаменти, обмундирування. Серед цих посилок були і пачки з літературою, листівки. Для виконання нашого завдання ця зброя була не менш потрібна, ніж гармати.

І на партійних, комсомольських зборах, присвячених підготовці до рейду, поряд з такими питаннями, як оволодіння новим вітчизняним озброєнням, догляд за конем, старанне обладнання воза, говорилось також про те, що там, куди ми йдемо, народ другий рік не чув радянського слова, що наш боєць — не просто боєць, а боєць-агітатор, боєць-пропагандист.

Сидір Ковпак,
Двічі Герой Радянського Союзу

виструнчився вартовий. Солдатам було дуже приємно, коли їх одвідувала сержант Леночка. Чистота душевна й фізична, властива їй, відчувалася на передньому краї, як безцінний подих вітчизни — родини, товаришів, друзів. Дивлячись на Леночку, всі вірили в своїх дружин, дочок, наречених, — вони ждуть, пам'ятають, люблять. Леночку ревнували, так, ревнували, коли вона надто часто заходила до якогось одного підрозділу, — і від цього ревність не ставала більш свідомою чи розумною.

В землянці сержат Перова знайшла все в повному порядку. Навіть подаровану нею під час попередніх одвідин картинку з журналу, де змальовано було жнива, — солдати приладнали в рамці, мистецьки вирізаній з березової кори. Люди сиділи й писали листи перед завтрашнім наступом, чистили й мастили зброю, пили чай. Це були ті, кому випала черга провести ніч під дахом, в теплі й на сухому.

Леночка поздоровкалась з усіма за руку, потім сіла на своє місце перед залізною пічечкою. Що це було саме її місце, я зрозумів із того, як швидко воно звільнилося, ледве Леночка переступила поріг. Старший лейтенант, командир роти, трусився під купою накиданих на нього ковдр та шинелей — у нього був приступ малярії. Леночка спитала, кивнувши головою в бік лейтенанта:

— Акрихін прийняв?

Старшина доповів їй, що всі приписи медицини виконано, він сподівається, що до початку наступу поганка щезне, щоб старший лейтенант міг повести в бій людей. Леночка підійшла до офіцера, просунула руку під купу ковдр, помацала йому чоло й знову повернулась до пічки. Як я дізнався згодом, Леночка не випадково зайшла саме до цієї землянки, — вона дотримувалась незламної черги в своїх одвідинах саме в ті ночі, за якими планувались бої. Бійці цим дорожили, і Ле-

СЛАВА

Слава тому, хто в бою за Вітчизну
твердо тримає окрилений стяг,
хто відбиває навалу залізну
там, на фронтах.

Слава тому, хто у огненій зливі
в бій нас веде на неправду і млу,
хто нас єднає в священнім пориві
і на фронтах, і в тилу.

Слава тому, хто у гомоні броні
перед бідою схилятись не звик.
В дні многотрудні і ночі безсонні
Сталіну слава навік!

Володимир Сосюра

ЧЕРЕЗ ФРОНТ

В одну з моїх поїздок по фронту за завданням редакції доля закинула мене на віддалену дільницю фронту в лісах та болотах, яку займав Н-ський полк. Моя машина раз у раз сповзала із слизької, роз'юшеної дороги й легко ляґала на бік у придорожній рівчак. Ми з шофером, обсипувані холодним дощем, якого наганяв на нас вітер, щоразу пірнали в воду й болото.

Шофер був злий на мене, я — на погоду, а машина ревла, як скажена, гребучися в болоті всіма чотирма колесами. Ми випроваджували її на дорогу, сідали, їхали кілометр, другий, — і вся історія повторювалась у нудній послідовності з самого початку. Коли я додам, що була глупа ніч і фар ми не запалювали, щоб не притягти на себе німецького льотчика-нічника, легко собі уявити наш настрій. Але вибору на було: на світанку мав початися наступ фронту, мене командировано в Н-ський полк, затримуватись в дорозі не рекомендувалось.

В штабі мене трохи знали. За два місяці, протягом яких я хворів і не навідувався в полк, командування збереглось старе. Навіть санінструктор штабу Леночка Перова так само тямущо й енергійно слідкувала за чистотою по бліндажах, тримала в залізному кулачці лазенну справу (лазня була її гордістю), суворо відхиляла ніжні погляди молоденьких лейтенантів, які щойно прибули на передову з училищ і не знали Леноччиних твердих правил.

Як вона мене пізнала, я не міг собі уявити: таких, як я, приїздить в полк чимало. Я витяг із сумки чудом уцілілу там коробочку пудри і мовчки подарував її сержанту Перовій. Леночка злегка почервоніла, але пудру взяла. Я знав її уподобання і завжди привозив з Москви гарну пудру. Вона вважа-

лася власницею найсвіжішого личка в дивізії, — і як вона тільки зберігала його в мороз, негоду, вітер і спеку!

В штабі всі вже зібралися. «Хазяїн» — майор Т., повернувся з батальонів, начальник штабу куняв біля карти, чекаючи виклику дивізії, ад'ютант командира приніс термос із окропом, витяг з ящика консерви й почав розкубрювати їх, телефоніст сидів на низенькій колоді й безперервно хукав у трубку, щоб досягти особливо чіткого звуку в мембрані. Полкове знамено, згорнуте, в чохлі, стояло в кутку біля койки. Я звернув увагу на те, що поруч із древком прапора висіла на стіні проста учнівська полотняна сумка, так широко розповсюджена по наших сільських школах. Краєчок сумки був у фіолетовому чорнилі, вся вона — в якихось темних та іржавих плямах.

Нікому до мене не було діла. Той, кому доводилось брати участь або хоч спостерігати велику лихоманку наступу, згадає, як швидко летить час в останню ніч, яка величезна кількість справ вимагає свого завершення раніше, ніж командир має право доповісти вищестоящій інстанції про повну готовність. Майор Т. лише поздоровкався і зараз же забув про моє існування. Над бліндажем стояла абсолютна тиша, тільки зрідка здригалася глухо земля: у сусідів била важка артилерія. Нічний німецький бомбардувальник часом «пиляв» темне небо, настирливо намагаючись винюхати місце розташування аеродрому.

Я попросився на ніч до роти, щоб зранку взяти участь у справі, встигнути написати замітку до газети й відіслати в редакцію з шофером. Провести мене взялась Леночка. Певно, їй треба було виконати якесь доручення медсанбату: чи то домовитися про пункт збору поранених, чи перевірити й поповнити засоби першої меддопомоги. Так чи сяк, але я з задоволенням крокував за Леночкою, наштовхуючись на неї в темряві й потрапляючи ногою в глибокі калюжі.

Леночка йшла в непроглядній темряві осінньої ночі навдивовижу легко і впевнено, а я загубив навіть уяву, куди ми йдемо, — стільки було поворотів, поповзів, паролів, відгуків, автоматів, які несподівано штовхали в бік чи плече. Ми зупинилися під деревом, я чув, як шуміло над головою його галуззя.

— Станьте струнко, — сказала Леночка, — і постійте хвилину. Я вам потім розповім, в чім справа. Це могила.

Ми постояли. Я доторкнувся до Леноччиного погона.

— Як його звали?

— Не знаю, — відповіла через декілька кроків Леночка, — ніхто цього не знає. Хотіла б я знати. Не догадались спитати, доки він був притомний.

— Потім розповісте, Леночко. Буде в газету. Пам'ятаєте той ваш колишній випадок — пішов-таки.

Леночка іноді писала до нашої газети. Ми в редакції любили одержувати її акуратні карлючки на папері, що одгонив ліками, чи був заляпаний йодом. Сержант Перова писала про побут рідної частини, санобробку ран, транспортування поранених із бою. Вона соромилася писати про особисті почуття, про те, як напочатку боялась смерті, а потім стало ніколи, справ було по тім'я. Ми іноді містили її коротенькі замітки, а наш редакційний художник обов'язково малював до замітки й заставку, яка дещо нагадувала силует самої Леночки.

Інша справа — оповідати. Сержант Перова могла розповісти про який завгодно з минулих боїв, як про вчорашню подію — з безліччю деталей, характеристик, спостережень природи. Вона навдивовижу тонко розуміла характери людей, — талант, що прокинувся в ній невідповідно до її віку. Це допомагало їй свого часу в колгоспі, де вона працювала ланковою, і тут, на полі бою, де вона захищала Батьківщину.

Ось і землянка роти. Перед Перовою з задоволенням

виструнчився вартовий. Солдатам було дуже приємно, коли їх одвідувала сержант Леночка. Чистота душевна й фізична, властива їй, відчувалася на передньому краї, як безцінний подих вітчизни—родини, товаришів, друзів. Дивлячись на Леночку, всі вірили в своїх дружин, дочок, наречених, — вони ждуть, пам'ятають, люблять. Леночку ревнували, так, ревнували, коли вона надто часто заходила до якогось одного підрозділу, — і від цього ревність не ставала більш свідомою чи розумною.

В землянці сержат Перова знайшла все в повному порядку. Навіть подаровану нею під час попередніх одвідин картинку з журналу, де змальовано було жнива, — солдати приладнали в рамці, мистецьки вирізаній з березової кори. Люди сиділи й писали листи перед завтрашнім наступом, чистили й мастили зброю, пили чай. Це були ті, кому випала черга провести ніч під дахом, в теплі й на сухому.

Леночка поздоровкалась з усіма за руку, потім сіла на своє місце перед залізною пічечкою. Що це було саме її місце, я зрозумів із того, як швидко воно звільнилося, ледве Леночка переступила поріг. Старший лейтенант, командир роти, трусився під купою накиданих на нього ковдр та шинелей — у нього був приступ малярії. Леночка спитала, кивнувши головою в бік лейтенанта:

— Акрихін прийняв?

Старшина доповів їй, що всі приписи медицини виконано, він сподівається, що до початку наступу поганка щезне, щоб старший лейтенант міг повести в бій людей. Леночка підійшла до офіцера, просунула руку під купу ковдр, помацала йому чоло й знову повернулась до пічки. Як я дізнався згодом, Леночка не випадково зайшла саме до цієї землянки, — вона дотримувалась незламної черги в своїх одвідинах саме в ті ночі, за якими планувались бої. Бійці цим дорожили, і Ле-

ночка, певно, здогадувалась, яке важливе для них її напутнє слово.

— Ось, друзі, — сказала Леночка, — у мене є перевірені відомості, що в завтрашньому бою прапор полку перебуватиме в вашій роті. А також інші реліквії, які знаходяться на озброєнні. Це значить, що нас чекає гарячий день. Товариш майор із редакції розуміє вагу живого прикладу, і дозвольте мені при вас поділитися з газетою недавнім нашим «Че-Пе».

Леночка розповідала, вживаючи книжних зворотів мови. Та потім, захоплюючись і входячи до ритму оповіді, легко переступила через цю перешкоду, мова її стала скупа, точна, яскрава, слова з'явилися вагомі, і ставали вони в її мову, як у пісню. Ось зміст її оповідання, як він залишився в моїй свідомості. Вчасно записати було ніколи, а ранок наступного дня міг затьмарити й не таке.

Оповідання починалося здалеку. Жив собі хлопчик у невеличкому селі на Київщині. Він щойно закінчив свій перший учбовий рік, як почалась війна. Батько його пішов на фронт. Через село пробігли на мотоциклах німці. Мачуха вирішила, що їй і рідних дітей годувати нічим, і послала хлопчика просити хліба попідвіконню, як це водилося по старих казках. Хлопець пішов до правління колгоспу поскаржитися на мачуху, але там чужий дядько сказав йому, що це вже не колгосп, а німецьке господарство, і їм нема діла до окремих дітей. Хлопець пішов до дитячого будинку, але за розпорядженням окупантів в дитячому будинку жив сільськогосподарський шеф, а дітей було давно вивезено невідомо куди. Нарешті, хлопець пішов до сільради. Там йому наскубли вуха якісь сторонні люди й оголосили, що сільраду відмінено, а радянська влада кінчилась. Хлопець злякався й заплакав.

І знову, наче в старій казці, трапилося чудодійне: хлопчика стріла зовсім нерідна й не їхня тітка, повела до себе

додому й нагодувала. Увечері змила голову й облатала, що могла. Наступного дня хлопець гостював у інших людей і після цього зрозумів, що радянська влада зовсім і не думала кінчатись, вона жива, німцям ніщо її не подужати й не вбити. Один старший школяр подарував йому полотняну сумку, і став хлопчик жити — знову ж таки, як у тій казці про сироту безродного, ним опікувалося багато людей.

Леночка дуже яскраво змалювала нам хлопчика, його ходу й мову, його дитячі мрії й почуті ним скарги дорослих. У Леночки знайшовся великий талант перетворення, — показаний нею малько досі живе в моїй пам'яті. Ось він, солідно покахикуючи, проситься до хати ночувати. Ось він бесідує з господарями і передає їм останні відомості з фронту. Ось хлопець рушає в дальшу путь: він прочув про партизанів.

Багато доріг сходив хлопчик. Розмовляв він і з партизанами, розпитуючи стежку в ліс.

Партизани міряли малого поглядом і співчутливо радили підрости. Підпільники по малих містах турбувалися цим школяриком, що встиг довчитися лише до другого класу, передавали його один одному, годували, пестили суворою рукою, звиклою до толу й гранати.

В одному містечку хлопця було відведено до керівника підпілля — столяра Якова. Столяр приголубив малого, погладив по голові, посадовив до себе на коліна й запропонував лишатися в нього до повернення з війни батька, коли знову настане радянське життя. Мовляв, він буде йому тимчасовим татом. Хлопець одмовився. Уже не перший день, як він ішов свідомо, простуючи тільки на схід сонця, не відхиляючись убік. Обережно оглянувшись, сказав Якову на вухо, що вирішив іти до самого Сталіна в Москву, в самісінький Кремль. Тільки до Якова хлопець відчув таке довір'я, що поділився з ним своєю великою таємницею.

Як могла Леночка дізнатися про всі ці подробиці, — ніхто її не спитав, хлопчик жив уже в нашій свідомості, обличчя бійців стали сумні, вони знали далеко більше, ніж я.

Столяр Яків схвалив думку хлопця. Але порадив не тримати в таємниці, а ділитися з рідними людьми. Ось він несе своє горе до Сталіна, говорив столяр, щоб великий батько народу втішив його й допоміг, і знову послав до школи. А чи не краще буде, коли й люди передадуть свої надії? Щоб Сталіну звістка через нього йшла, — чекають люди свою радянську владу, просять допомоги у рідного батька, передають земний любовний поклон.

І хлопчик далі пішов по окупованій землі. Далеко попереду летіла про нього звістка. Це була ідея, перетворена в рух. Старенька шкільна сумка приймала листи до Сталіна. Руки народу передавали дитину з села до села, з області до області — назустріч фронтові. Хлопчик став символом великого народного горя, яке чекало визволителів. Треба було тільки дивуватися, як така маленька істота ні разу не спіткнулася, не заблукала в лісах, не замерзла в хугу.

Після його одвідин по деяких місцях посилювався підпільний рух. А хлопець усе йшов та йшов. Не раз невідома рука лагодила йому взуття, друга підшивала кожушинку під його стареньку свитку, латала ветху шапку. Скоро — кінець шляху. Вже вечорами небо попереду багрове, земля стугонить під ногами, і коли лягти вухом до неї, чутно велику битву на сході сонця.

Леночка замовкла на хвилину, дослухаючись до гуркоту німецького самольота над землянкою. «Пронесло, — подумав я, — боїться фриць, передчуває завтрашню спекоту». Леночка розповідала все тихше й тихше і дивилася крізь дверцята печі на веселий, гомінкий вогонь.

Хлопчик дійшов до фронту. Все важче ставало йти. Людей

мирних майже не траплялося. Він копав картоплю на залишених городах, грівся по гарячих згарищах спалених німцями хат, спав, скрутившися клубочком, по старих занедбаних окопах. Заграва над фронтом підіймалася все вище й вище. Не треба було нахилятися до землі, щоб чути, як вона здригається й стогне. Доводилось уже пильніше ховатися од німців. Вони не показували особливої підозрілості до дитячої постаті, але полюбляли стріляти на нього, як стріляли на собак, ворон, ховрахів, в жовте коло соняшника, — куди попало.

Був такий же переддень наступу. Над нічиєю землею щохвилини злітали ракети, фриці себе підбадьорювали піротехнікою. То в одному, то в іншому місці схоплювався нервовий стукіт німецького автомата. Наші сапери робили проходи в мінному полі й раптом почули дитячий стогін і плач. Стали дослухатися уважніше, — справді хтось стогне. Ті сапери, що зоставили вдома дітей, відчули, наче їм обварено окропом серце. Вони негайно хотіли повзти на допомогу. Але, приборкавши нерви, раніше закінчили проходи серед мін, а потім виділили солідну людину на допомогу дитячому горю. Поповз кращий сапер роти. Потім уже з'явилась байка, ніби то був рідний батько дитини, він ліз через мінне поле рятувати сина і, чуючи стогони, мусив був тамувати тремтіння рук, щоб необережний рух не підірвав під ним міну.

Леноччині очі були повні сліз. Долинули вибухи трьох скинутих із самольота бомб. В землянці панувала мовчанка. Стрельнуло в пічечці поліно, «ху ти, чорт» — сказав хтось.

Сапер знайшов хлопчика серед мінного поля. Доброзичлива доля берегла його, — коли можна так назвати кулю, яка поклала хлопця поміж двох мін. Він був живий. Сапер перев'язав йому рану, поклав на себе й поповз до своїх. Руки хлопцеві притискали до грудей учнівську полотняну сумку. Він поспішав сказати рятівникові те важливе й величне, що про-

водило його через фронт. Він просив одразу ж доповісти про нього Сталіну, щоб передати народні листи. Він ще збирався жити й вірив у повернення додому, але кожний розумів, що життя його кінчалося. Сапер не пішов, принісши хлопчика до санбату, а стояв коло його койки, наче в останньому карауліі.

— Ми його роздягли, — розповідала Леночка, — він уже марив, тільце його було худеньке, аж прозоре. Ми кинулись вливати фізіологічний розчин, глюкозу, кров, камфору. Треба було терміново оперувати, але хірург боявся доторкнутися до його тіла скальпелем. Крихітний шматочок життя тлів у нім, ми намагалися не дихнути, щоб не загасити. А він марив. Він бачив перед собою товариша Сталіна й бесідував з ним, розповідав про листи. Товариш Сталін одповідав хлопчику, гладив по голові, цілував у чоло. Ми це розуміли, дивлячись, як хлопчик прислухався, як очі його горіли, як він хватав видиму йому руку, щоб доторкнутися до неї губами, як він підставляв під поцілунок голову й заплющував щасливо очі. Це тривало недовго. Хлопець геть поник, став позіхати й скаржитися на біль. Погляд його зробився свідоміший. Він помітив сапера, йому здалося, що це знову Сталін коло нього. Так він і вмер, притискаючись до руки літнього сапера, якого вважав за Сталіна...

Леночка замовкла, і хтось доповнив її розповідь тим, як по-геройському бився сапер, пішовши в бій просто від ліжка хлопчика. До землянки вбіг зв'язковий, з ним розмовляв старший лейтенант, виборсавшись із-під ковдр, з рясним потом на обличчі. Велика нетерплячка наступаючого ранку охопила всіх присутніх, доля хлопчика вплелася в майбутню битву. В роту принесли прапор полку. Маленька шкільна сумка, в якій були листи до товариша Сталіна, одразу ж відправлені до Москви самольотом, — висіла на поясі прапороносця. Бій був

жорстокий і славний, звивиста лінія німецького опору спочатку вирівнялась, вигнулася в ворожий бік, потім порвалась, немов гнила тканина, і в прорив пішов Н-ський полк, і вся дивізія, і вся армія сталінського стратегічного резерву.

В тім бою я був поранений і, лежачи в госпіталі, записав усе, що викладено вище.

Юрій Яновський

БИТВА

Земля диміла. Починалось літо.
Був день грози. Був сорок другий рік.
Понад Дінцем снаряд ревів сердито,
І з дальних сіл лунав жіночий крик.
Там був пожар, грабунок і розправа,
Там звір гуляв — німецький п'яний збрід.
Там гітлерівська наволоч кривава
Збиралась, бенкетуючи, в похід.

Уже кінчали в штабі проставляти
Стрілки й дужки на Волзі та Курі,
Вже лютий Гітлер божевільні дати
Вписав в настільному календарі:
«Десяте вересня — ми в Арзамасі.
На двадцять п'яте вересня — Баку».
О, як принадно ці нотатки ласі
Накреслились на білому листку!
І він збирав свою тяжку армаду
Піхотних мас і танкових колон,
Щоб, рушивши, прорватися за Дон
І до Москви іти — із Сталінграда.

Був день грози. Коли стемніла даль —
Ракета в небо, тремтячи, метнулась,
І заревіла битва. Сталь на сталь
Найшла, гримнула, вдарила, зіткнулась
По трупах німців п'яні німці йшли,
По брухту танків сірі танки лізли,
Розжарились гармат чадні стволи,
І черги куль ліси під корінь гризли.

Німецький полк на взвод радянський ліз.
Коли ж він трупом падав при окопі,
Тоді знов кидав Гітлер на заріз
Свої полки, вгодовані в Європі.

Ми відступали. З-за донських горбів
Ще мріло димне українське небо.
І кожен воїн клятвено повів:
— Чекай, наш краю, я вернусь до тебе! —
Так гірко й трудно глянути було
На білостінну велич Сталінграда,
На волзьких плес ясне, злотисте скло,
Розбите чорним вибухом снаряда.
Боєць, напившись волзької води,
Відчув — вода пече йому всю душу:
Умри, а стій! Умри — не відійди!
— Я так зроблю! Я вистою! Я мушу! —
Він став на смерть. Він смертним боєм бився.
Шляхів назад не відав він віднині,
Він в землю вгризся, кров'ю й пилом вкрився
На обороні волзької твердині.

Як непохитні витязі війни,
В огні, в диму стальної веремії
Стоять сини великої Росії
І України милої сини.
Казах, грузин стоять із ними рядом,
Узбек, таджик, вірмен і білорус.
Стоять, як мур, під рідним Сталінградом, —
Незламний мур, і дружба, і союз!
Мосіяшвілі, Тургунов, Болото,
Шухматов, Сукба, Павлов і Скляров, —

Гори і сяй для всіх племен і мов,
Імен цих скромних славо і пишното!
Їх тисячі і тисячі. Вони
Не знали страху, втоми і нестями.
Не раз в найтяжчі сталінградські дні
Гордивсь Хрущов своїми земляками.
Ніхто з них не хитнувсь, не відступив,
Вони змагались, юні і могучі,
На схилах Волги — за дніпрові кручі,
На сталінградських вулицях — за Львів.
Вони, йдучи в нечувані бої,
Б'ючись за всю радянську Батьківщину,
Змагалися за рідну Україну,
За волю й благо, славу й честь її.

Так в стійкості зростала перемога,
Так в обороні наступ готувавсь,
Так воїн в подвиг втілити поклявсь
Наказу сталінського мудрість строгу.
Наказ разив, учив і закликав,
І надихав, і зміцнював героїв.
Боєць поклявся встояти — і встояв.
Боєць пішов — і німця подолав.

Над вільним містом, кров'ю й димом вкритим,
Сталевий гуркіт лютих битв затих.
Червоний стяг запломенів над світом
На сталінградських згарищах святих.
Бійці, зітерши чорний піт з обличчя,
Дивилися на захід. В далині
Уже їм мріло над Дінцем Лисиче
І Харкова огроми кам'яні.

Леліла їм дніпрова далеч синя,
Їм грало море в сонячнім теплі,
Їм сяяв Київ — золота святиня
Усіх народів нашої землі,
Їх кликали дністрові бистрі води,
Їм чувся шум карпатських переправ.
Над Сталінградом гордо засіяв
Для України світлий день свободи!

*Із «Слова Великому Сталіну
від українського народу»*

Чорноморці.

Художник В. ПУЗИРЬКОВ.

ВСЕПЕРЕМОЖНА ЗБРОЯ

Шостого листопада з самого ранку над Сталінградом гуляв південний вітер, падав і зразу ж танув на землі мокрий важкий сніг, потім сніг перейшов у дощ, і брудні патьоки попливли по жовтій глині. Було непривітно, вогко, холодно. Кожен згадував, як святкували цей день у мирний час, і від того ще сумніше ставало в траншеях...

В роті всі знали, що сьогодні в Москві виступатиме Сталін. Було встановлено приймачі, і слова Вождя чекали жагуче, з нетерпінням.

Вже почало сутеніти, коли в роту принесли обід. Для цього навіть не треба було тягати важких термосів. Весь обід для роти цілком вмістився у кількох казанках.

Але в цей час шквал вогню впав на траншеї. Покинувши обідати, всі опинились на своїх місцях, ждучи атаки. Але вогонь не стихав, а німці в атаку не йшли.

Камнєв не розумів, чому німці витрачають таку силу снарядів, коли не збираються атакувати? Може, це тільки демонстрація, а атака буде десь в іншому місці?

Генерала Родка теж занепокоїла ця канонада. Він зв'язався з командуванням. Інтенсивний обстріл тривав по всьому фронту, але в наступ німці не переходили. Телефонний зв'язок раптом обірвався, і генерал хотів перейти на радіо. Але радист заявив, що про радіо не може бути й мови — вже цілу годину в ефірі робиться щось страшне, працюють усі німецькі радіостанції на коротких і на довгих хвилях, і враження таке, наче розпочався генеральний наступ.

— Цікаво, — сказав Родко. — Дуже цікаво. Навіщо ж це їм потрібно?

Генерал глянув на годинник. Через кілька хвилин у Москві

почне говорити Сталін. Генерал включив приймача, але нічого, крім свисту і завивання, торохкотіння й тріскотіння морзянки, почути не міг. І тоді генерал все зрозумів. Німці також знають про виступ Сталіна. Слова Сталіна вони бояться. От і зчинили все це, щоб ніхто не почув слова нашого Вождя. Генерал усміхнувся. Жалюгідні сподіванки! Скільки б не намагались німці, слово це прозвучить на весь світ.

Вже давно в Москві, мабуть, почались урочисті збори. Генерал пізнавав навіть серед неймовірного шуму знайомий голос, але жодного слова розібрати не міг. Важко було сидіти на передовій в Сталінграді і не чути слів, які чув цілий Радянський Союз.

І раптом, як відрізана ножем, припинилася канонада. Тиша настала над Сталінградом. В репродукторі почувся голос диктора. Родко зрозумів: Сталін закінчив промову. Генерал нервово хруснув пальцями.

— Дайте мені доброго бійця для виконання важливого завдання, — попросив у генерала начальник політуправління. За півгодини Тихін Гаркавий виріс в генеральському бліндажі. Він був туго підперезаний ременем, за плечем видно було автомат, кишені віддувалися від гранат.

— От що, — сказав генерал — начальник політуправління, з задоволенням оглядаючи кремезну постать Гаркавого, — треба поїхати в тил...

Гаркавому здалося, ніби він недочув. Він був впевнений, що генерал пошле його в глибину німецького розташування і накаже привести ще одного «язика». А тут — тил.

Обличчя Гаркавого виказувало розчарування. Генерал посміхнувся.

— Тільки що в Москві виступав товариш Сталін, — сказав він. — Ми не могли почути його голосу по радіо. Але промову товариша Сталіна передадуть спеціально для редакцій, там її

запишуть. Треба перебратись через Волгу, знайти тили, взяти там мою машину і їхати туди, де стоїть редакція. Там вам дадуть промову. Коли ви не привезете її цієї ночі, нам всім доведеться чекати ще добу, бо вдень через Волгу не перебратись. А крім того й крига починає йти. Завтра навряд чи можна буде переїхати Волгу.

— Дозволите іти? — запитав Гаркавий.

— Бажаю успіху! — сказав генерал.

Гаркавий козирнув і швидко вийшов з бліндажа. Через півгодини в благенькому човнику він перебирався через розбурхану Волгу. Генерал говорив правду. Річкою густо йшло «сало». Ще ніч — збільшиться мороз, і Волгою посуне крига. На деякий час зв'язок між берегами обірветься.

Човник пробирався між високою хвилею. Німецькі прожектори перебігали по поверхні розбурханої ріки, але Гаркавий знав, як важко помітити й разбити такий маленький човник.

Він щасливо минув Волгу, сів на якусь машину, доїхав до села, де стояли тили дивізії. Генеральського шофера він розбудив досить неввічливо і наказав йому їхати. Шофер навіть заперечувати не посмів.

Коли вони знайшли редакцію, була вже глибока ніч. Гаркавий побачив біля будиночка, де містилася редакція, цілий натовп. З багатьох частин в редакцію приїхали гінці. Усім хотілося швидше мати дорогоцінну газету.

Поки в редакції приймали текст промови, поки склали газету і загула машина, минуло ще годин зо дві. Гаркавий нетерпляче поглядав на схід. З великої критої машини винесли перші газети. Гаркавий схопив кілька примірників, сховав їх у кишені, скочив у машину. Шофер погнав повним ходом.

І все ж, коли машина зупинилася над Волгою, починало світати. Гаркавий поглянув на Волгу і запитав шофера.

— У тебе стара камера є?

Шофер, нічого не кажучи, витяг з машини шматок червоної камери. Гаркавий роздивився його уважно, зав'язав з одного боку мотузком, поклав у камеру газети і так само запакував другий кінець.

— Добре їздили, — сказав він шоферові. — Прощавай!

— Щасливо, — тільки й зміг вимовити шофер.

Він довго дивився услід Гаркавому, що розмовляв з бійцями на переправі, і розумів, як важко переправитися тепер через Волгу. З початком світанку заборонено всі переправи. А якби навіть і не було цієї заборони, то як переправитись через Волгу, коли вона аж шумить від криги?

Шофер бачив, як Гаркавий махнув рукою, пішов до Волги, де на березі в кущах верболозу заховані були човни.

Гаркавий знову з'явився на березі, тягнучи за собою човника. Човник застрибав між кригою, і серце шофера завмерло від хвилювання. Німці побачили човен і почали бити по ньому.

Перша міна впала далеко від човника. Друга впала ближче. Вона здійняла в небо цілий фонтан води, але не зачепила Гаркавого. І далі міни на Волгу посипались роєм.

Човник танцював на хвилях, Гаркавий гнав його щосили до правого берега. Кожна міна могла бути останньою. Десь на березі вдарили кулемети. Мабуть, вони стояли далеко від берега за урвищем, і кулі перелітали через човник.

Високий стовп раптом здійнявся недалеко від берега, куди вже підходив човен. Коли водяний стовп розсипався бризками, шофер побачив тільки вовзьку хвилю й більше нічого. Він вилаявся від усієї душі, підбіг до машини й витяг з неї бінокль. Крізь скельця побачив він уламки розбитого човна, але далі, у хвилях, борсався Гаркавий.

Крижана вода голками колола його тіло. Шинель одразу намокла, обважніла, і її довелося скинути. Автомат і гранати

теж пішли на дно. Гаркавий скинув навіть чоботи і, загрібаючи руками, тільки перевіряв, чи на місці камера з газетами.

До берега лишалось пливти метрів сто. Руки зводило, зводило все тіло. І все ж Гаркавий плив. Німці помітили його. На Волгу посипалися міни...

Але він надіявся на свої руки, і вони його не підвели. Він таки доплив до берега і кілька хвилин лежав там на холодній, вкритій кригою землі. До нього підбігли бійці, щоб допомогти, але Гаркавий сам підвівся й сів.

Похмурий, вже літній боєць витяг звідкілясь флягу, побовтав її. Всі почули, як мелодійно щось булькає у флязі. Боєць повагався хвилину, але побачив очі Гаркавого і передав йому флягу:

— Пий, братіку! — сказав він.

— Скільки?

Боєць знову подивився на Гаркавого, на Волгу і відповів:

— Пий усю.

Гаркавий припав до фляги. Він випив до краплі все, витер губи. Потім підвівся на ноги, підійшов до бійця, дуже уважно подивився на нього й сказав:

— Ну, друже, спасибі.

Він узяв камеру, що лежала поруч, розв'язав зубами мотузка, вийняв і дав бійцеві одну з кількох дорогоцінних газет. І по тому, як загорілися очі бійців, по тому, як кинулися вони до газети, зрозумів Тихін, що ніколи вони не чекали такої щедрої подяки.

Але роздумувати Тихонові ніколи було. Він швидко побіг до генеральського бліндажа й зайшов туди так, як був, без шапки і босий. Вода ще стікала з його гімнастьорки.

Родко підвівся йому назустріч. Тут же був і начальник політуправління. Від учорашнього підтягнутого, туго підпере-

заного бійця не залишилося навіть згадки. Після першого слова Гаркавого у бліндажі запахло спиртом, але ніхто не звернув на це уваги.

Боєць відрапортував за всіма правилами. Потім витяг з камери газети і поклав їх на стіл.

Генерал Родко подякував сухо й стримано, як завжди. Коли Гаркавий зник за дверима, начальник політуправління сказав:

— Ми дістали всепереможну зброю.

Вадим Собко

ГЕНЕРАЛ ВАТУТІН *

ДІЯ ДРУГА

Картина III

Бліндаж Ватутіна на спостережному пункті під Вишгородом. Ніч з 5 на 6 листопада. Ватутін біля амбразури. Тимко коло карти. В кутку бліндажа нервово ходить лікар.

Ватутін *(диктує)*. Пиши. Перекрити всі танко-небезпечні місця протитанковою обороною... Північна околиця Гостомеля...

Тимко *(записує)*. Північна околиця Гостомеля...

Входить Синявський.

Ватутін. Де кулак Манштейна?

Синявський. Не виявлено.

Ватутін. Де сьома танкова дивізія німців?

Синявський. Перекинули під Букрин.

Ватутін. Там її нема.

Синявський. Очевидно, пішла в район Кіровограда.

Ватутін. Німці збирають танковий кулак.

Синявський. З чого це видно?

Ватутін. З біографії Манштейна. Ви, до речі, читали її?

Синявський. Ще ні. Прочитаю. Дозвольте доповісти: в ході наступу наші частини розгромили 78 бригаду танкової дивізії «Адольф Гітлер», дві бригади дивізії «Мертва голова», 47 полк 105 альпійської дивізії... Розвиток операції віщує... *(Дзвонить телефон, бере трубку.)* Слухаю. Ні, Синявський. Так, так... Зачекайте. *(До Ватутіна.)* 38-ма просить підкріплень.

Ватутін. Дайте трубку. *(По телефону.)* Ватутін слухає. Не страшно. Ми беремо не Вишгород, а Київ. На такий маневр німці не підуть, на таке зухвальство здатні тільки ми з

* Уривок з п'єси.

вами. Жду повідомлень з Києва. *(Поклав трубку, до Тимка.)* Село Мостище на річці Ірпінь...

Тимко. Село Мостище на річці Ірпінь...

Синявський. Противник не чекав нашого удару з Вишгорода, маневр себе виправдав. Швиденко зав'язав бої на околицях Києва.

Ватутін. Як елеватор?

Синявський. Цілий. Людей врятовано.

Ватутін. Дізнатись, який підрозділ це зробив, і нагородити. *(Диктує.)* Пуща-Водиця на виході з лісу.

Синявський. Прилягли б, Миколо Федоровичу. Незабаром світанок...

Ватутін. Надійно осідлати дороги, мости, залізниці... *(До Синявського.)* Ви щось хотіли сказати?

Синявський. Я кажу, що операція розвивається цілком успішно, і перспективи перемоги настільки забезпечені, що не треба бути Олександром Македонським, щоб бачити швидке і блискуче завершення операції. Для чого ж вам, командуючому, тратити дорогоцінні сили і розставляти протитанкову оборону, яка, без сумніву, не буде потрібна? Це вже академізм.

Ватутін. Дякую за комплімент. *(Виймає томик.)* Ніяк не згадаю. Зробіть ласку, знайдіть: 38-ма сторінка, третій абзац згори. *(Дає Синявському, диктує Тимкові.)* На 45-му кілометрі Житомирського шосе.

Ватутін *(до Синявського)*. Знайшли?

Синявський. 38-ма сторінка, третій абзац згори?.. знайшов. *(Читає.)* «...Пам'ятаю, як Ленін наполегливо повчав тоді делегатів: «Перша справа — не захоплюватися перемогою і не чванитися; друга справа — закріпити за собою перемогу; третя — добити противника, бо він тільки побитий, але далеко ще не добитий». Він дошкульно висміював тих делегатів, які легковажно запевняли...»

Ватутін. Дякую, дякую, згадав. *(Бере книжку.)* Так що ви сказали?

Синявський. Визнаю: аналогія вбивча.

Ватутін. Пришліть мені офіцерів зв'язку.

Синявський. Єсть.

Ватутін. І шукайте Манштейнів кулак. Тільки не так, як собі наречену.

Синявський. Не втрачаю надії. Світ не без добрих сердець. *(Вийшов.)*

Ватутін. На 45-му кілометрі Житомирського шосе, записав?

Тимко. Записав.

Лікар. Насмілююсь нагадати, товаришу командуючий, ми з вами не скінчили розмови.

Ватутін. Її не варто було й починати.

Лікар. Я лікар. Це мій обов'язок. Вам потрібне негайне лікування, можливо операція. Я ж відповідаю за стан вашого здоров'я.

Ватутін. Ви повинні мовчати. В разі чого, я вчиню з вами те, що чинять за розголошення військової таємниці. А це й мусить бути таємницею.

Лікар. Рентгеноскопія виявила у вас виразку шлунка в дуже тяжкій формі. Шлункові хвороби найменш вивчені, але найбільш небезпечні. Уникати лікування означає повільно вбивати себе.

Ватутін. Ви виймаєте осколки, приписуєте мікстури... А я лікую рак людства. Я теж лікар!

Лікар. Тоді хоч дотримуйтесь режиму, чорт візьми!

Ватутін. Я з вами гаю час. На операційному столі — Київ.

Лікар. Гаразд. Я почекаю кінця операції. *(Вийшов.)*

Ватутін *(до Тимка.)* Горенка, Романівка, Біличі... *(Тим-*

ко записує.) Святошино, район санаторія. *(Дзвонить телефон, Ватутін бере трубку.)* Слухаю. Синявський? Ага, вчора? Біля Василькова? Куди? В якому напрямі? З півдня на північ? До трьохсот танків? Так і є. Там і сьома дивізія. Шукайте, шукайте, де цей кулак зараз. Не могли ж вони провалитись крізь землю! *(Поклав трубку, підійшов до карти.)* Старий шакал... Де ж вони, тут чи тут? Думати, думати... Клятий лікар!.. *(Тимкові.)* Прохора! *(Тимко вийшов.)* Не треба... не треба було його впускати... *(Увійшли Прохор і Тимко.)* Дай мені...

Прохор. Чаю?

Ватутін. Ні, солдатський ремінь! *(Бере Прохорів пояс, міцно оперізує стан.)*

Прохор. На курорт би вам...

Ватутін *(перемагаючи біль)*. Ніколи, солдатам ніколи. Ми повинні вбивати, нищити чуму. У нас же діти. Правда?

Прохор. Шестеро у мене. *(Стає осторонь.)*

Тимко. По-моєму, товаришу командуючий, вам треба б...

Ватутін. Димерське шосе — забув? *(Диктує.)* Пріорка, на розгалуженні Димерського шосе й дороги на Пущу-Водицю.

Тимко. Винуватий, товаришу командуючий. Єсть.

Ватутін. Кореспондент не повернувся?

Тимко. Ще нема.

Ватутін. Радіограму на Букринський плацдарм: «Противник знімає резерви, перекидає на північ. Підсилюйте атаки всіма підрозділами. Не давайте ворогові жодної хвилини спокою». Відправ.

Тимко. Слухаю. *(Вийшов.)*

Ватутін *(над картою)*. Насувається грізна хмара. *(Входить Синявський.)* Де кулак?

Синявський. Концентрується на правому фланзі 60-ї.

Ватутін. Сухов знає?

Синявський. Так.

Ватутін. Резерви. Пакети. Ху, легше. Відпустило. Ну, то як? Чи варто було розставляти протитанкову оборону? Олександр Македонський!

Синявський. Боюсь, що так.

Ватутін. Хто у Сухова на правому фланзі?

Синявський. Сто сорок шоста.

Ватутін. Не дивізія, полк!.

Синявський. Триста четвертий.

Ватутін. Хто командує?

Синявський. Полком? Дозвольте запитати...

Ватутін. Не треба. Триста четвертим полком командує підполковник Сорокін. Він замінив убитого полковника Дубка. Мало досвідчений, боїться танків. Знати треба. Підкиньте туди «катюші».

Синявський. Буде виконано. *(Виходить).*

Ватутін. Офіцерів зв'язку!

Входять Петров, Планічка, Бжозек.

Петров. Товаришу командуючий, гвардії майор Петров на ваш виклик з'явився.

Планічка. Офіцер окремої чехословацької бригади капітан Планічка.

Бжозек. Надпоручник війська польського Михал Бжозек.

Ватутін. Панове офіцери! Товаришу гвардії майор! Настав час рішучого удару на Київ. Високу честь переважити терези битви покладаю на Сталінградський гвардійський корпус... Гвардії майор Петров, передайте командирові корпусу наказ.

Петров. Буде виконано, товаришу командуючий.

Ватутін *(дає пакет).* На чехословацьку бригаду... *(До Планічки.)* Передайте полковникові Свобода наказ і мій бойовий привіт.

Планічка. Чехословацький народ пишатиметься вашим довір'ям у цю історичну годину. *(Бере пакет.)*

Ватутін. І на дивізію польського війська. Прошу вас. *(Дає пакет Бжозеку.)*

Бжозек. За єдність слов'янської зброї!

Ватутін. Бажаю успіху!

Планічка. Шлях на Прагу лежить через Київ!

Бжозек. Шлях на Варшаву лежить через Київ!

Ватутін. Шлях до перемоги лежить через Берлін!

Офіцери. Так, до перемоги—через Берлін!

Ватутін. Все... *(Офіцери зв'язку виходять.)* Тепер чекати. Це найважче. В такі хвилини вирішує мужність солдата. Прохоре, будемо спочивати.

Прохор *(стелить постіль)*. А я ліг був, та не засну. Все ввижається Київ.

Ватутін. Туман зник?

Прохор. Щось мигиче, мжичка либонь. Скрізь пахне димом...

Ватутін. Третій день іде бій...

Прохор. Картоплиння пахне. Мокре, диму багато. А над Києвом заграва.

Ватутін. Горять склади на Товарній.

Прохор. Гарно вночі. Я й на заводі нічну зміну любив... У нас, на «Ленінській кузні»... засяють, було, автогени, так і ніч як день. *(Дзвонить телефон. Прохор бере трубку.)* Єфрейтор Прокопчук слухає. *(До Ватутіна.)* Леночка. Донечка з Москви.

Ватутін *(взяв трубку)*. Алло! Леночка? Чого не спиш? Ой, накручу вуха... Як весь будинок? Ти щось плутаєш спросоння... Ще не лягала? Мама в сусідів? Вся Москва не спить? Чекаєте Києва? Ану, дай мені слово, що зараз же ляжеш. Єсть? І я ляжу. Їй-богу, ляжу. Чесне піонерське. А

завтра я подзвоню тобі з Києва. Цілуй маму й лягай спати. Надобраніч, доню. *(Кладе трубку.)* Коли то я їх побачу.

Прохор. І я своїх три літа не бачив. *(Показує фото.)*

Ватутін. Вродлива була твоя Ганна?

Прохор. Таких тепер нема. Такі тільки в пісні бувають.

Ватутін. І дітей шестеро.

Прохор. Троє воює, оцей поліг у Сталінграді, а двійко з нею: синок і Уля, найменшенька.

Ватутін. Візьмемо Київ, підеш додому. На тиждень.

Прохор. Це багато. Як же — ви?

Ватутін. Ну, ну, сказав на тиждень, і не переч.

Прохор. Спасибі, Миколо Федоровичу. Постіль готова. Доброї ночі!

Ватутін. І ви з Тимком лягайте. По черзі. Надобраніч. *(Прохор виходить. Ватутін сідає на постіль.)* А з Києва ударити на південь. А з півдня Конєв. Мішок, мішочок...

Гуркіт канонади. Ватутін одягає шинель, виходить на бруствер. Входить Синявський.

Синявський. Даруйте, Миколо Федорович.

Ватутін. Що у вас?

Синявський. Вважав потрібним познайомити вас негайно.

Ватутін. Що саме?

Синявський. Телеграма, не позбавлена сенсу.

Ватутін. Телеграма? Читайте.

Синявський. «В разі здобуття Києва рекомендую сконцентрувати сили в районі міста крапка Вихід фронту за Київ означає катастрофічне розпорошення сил крапка Прорив такого фронту неминучий кома наслідки згубні крапка До підтягнення тилів і резервів оборону раджу тримати в Києві крапка Зла не пам'ятаю кома сподіваюсь на вашу розсудливість Касьянов крапка».

Ватутін. Ах, Касьянов. Не позбавлена сенсу? Здобути Київ і крапка? Тримати оборону в місті? Зруйнувати його дотла?

Синявський. Слід подумати. Цей кулак — шах з боку Манштейна, якщо вдатися до шахової термінології.

Ватутін. Війна не шахи. Нами керує творча ідея, а не азарт гравця. Та коли б і можливе було таке порівняння, то для того я й розгорнув пішечний фронт протитанкової оборони.

Синявський. Раджу все-таки резерви — туди.

Ватутін. А я гадаю — сюди.

Синявський. Ви забуваєте про шах Манштейна.

Ватутін. А ви нагадали мені генерала Касьянова.

Синявський. Генерал Касьянов правий. Ніяка протитанкова оборона нічого не вдіє без боєприпасів. З виходом за Київ фронт розтягнеться на сотні кілометрів, розповзеться серед лісів і багнищ Полісся, я знаю ці місця, — це як у нас у Білорусії. Фронт від Дніпра до Прип'яті, а тили за Дніпром! Наявні переправи не забезпечать і 15 процентів наших потреб. Потрібні мости, а їх ми можемо збудувати не раніше як через місяць. У Манштейна дві танкові армії. Чи не краще справді зайняти оборону в місті?

Ватутін. Про мости правильно. Ви зростаєте, Синявський. Тільки...

Синявський. Намагаюсь бачити балкон на третьому поверсі, товаришу командуючий. За вашою порадою.

Ватутін. Тільки мости ви мені збудуєте за два тижні.

Синявський. О, ні, товаришу командуючий. Тут уже не можна зробити нічого. Це точний підрахунок. Я доведу вам з цифрами в руках. Тільки за місяць!

Входить Сергєєв.

Сергєєв. Миколо Федоровичу, тил випереджає фронт. Прибули ферми для київських мостів — шосейного та залізничного.

Ватутін. Які ферми? Звідки?

Сергєєв. Поки що дерев'яні, з Дарницьких лісів. Але в разі потреби років десять простоять.

Ватутін. Ферми для київських мостів? Виявляється, Синявський, що поки ми з вами приглядалися до балкону на третьому поверсі, вже були люди, які потурбувалися про дах. *(До Сергєєва.)* Якщо прибули ферми, чекати не можна. Будівництво розпочнемо сьогодні ж вдень. Гадаю, що визволені кияни нам допоможуть?

Сергєєв. Ви визволяйте. За нами затримки не буде.

Ватутін. Тільки що одержали. *(Бере з рук Синявського телеграму Касьянова, передає Сергєєву. До Синявського.)* Нам треба не далі як за два тижні мати залізничний зв'язок через Дніпро.

Синявський. Тепер ми можемо вкластись у десять-дванадцять днів.

Сергєєв *(читає телеграму)*. Пізнаю академічний стиль.

Ватутін *(до Синявського)*. А відповідь Касьянову я все-таки пошлю. Пишіть: «Київ візьму. Ітиму далі. Ватутін крапка».

Синявський. Готово.

Сергєєв. Крапка є?

Синявський. Є, Іване Семеновичу.

Ватутін. Відправте. В дві адреси: Касьянову і собі.

Синявський. Ну й день сьогодні, знову битий. *(Виходить.)*

Ватутін. Спали?

Сергєєв. Ходив до Дніпра. З того часу, як переправились на правий берег, я зрозумів: засівати будемо навесні всю Україну. І, повірте, засвербіли руки. Ходжу понад Дніпром, мрію про виноградні лози. І, хоч довкола поки що шумить рогіз, мені здається, що я частую вас українським «рислінгом» та «аліготе».

Ватутін. Святкуватимемо колись десяту річницю визволення Києва. Вип'ємо тоді з вами по-стариківськи доброго українського вина, вийдемо на дніпрову кручу і заспіваємо: «І звідси гора, і звідти гора, поміж тими крутими горами сходила зоря». *(Дзвонить телефон. Зняв трубку.)* Слухаю. Синявський? Повторіть. Що? Вже? А ви самі перевірили, особисто? Спасибі. І вас також. *(Кладе трубку.)* А вас у першу чергу, Іване Семеновичу. Поздоровляю від всієї душі.

Сергєєв. Стривайте, стривайте, може це ще не точно.

Ватутін. Перевіримо. *(По телефону.)* Краєвського. *(До Сергєєва.)* Генерал небесних світил не спить. *(У трубку.)* Краєвський? Чого не спите? А це правда? От Іван Семенович не вірить. Спасибі. *(Кладе трубку.)* Виходить, правда.

Сергєєв. От ми й дома... І на нашій вулиці свято... «І звідси гора, і звідти гора...»

Входить Швиденко.

Швиденко. Миколо Федоровичу! Миколо Федоровичу! Я можу сказати, що мчав, як вітер.

Ватутін. Диви, який прудкий...

Сергєєв. А що, за вами німці гнались?

Швиденко. Як? Ви хіба не знаєте?

Ватутін *(жартома)*. Нічогісінько...

Швиденко. Я прямо з частин...

Ватутін. З тих, що ви збиралися перекинути під Букрин?

Швиденко. Київ, Київ, товариші!

Ватутін. Ах, Київ! Так би й сказав. А чиї частини першими увійшли до Києва? Іване Семеновичу, ви не знаєте?

Сергєєв. Про це ми прочитаємо в історії.

Швиденко. Мої!

Ватутін. Ах, твої! Будеш тепер вірити командуючому?

Швиденко. Я ж не знав...

Сергєєв. Не знав? Не вірив! Командуючому фронтом не вірив!

Швиденко. Та я ж нічого, Іване Семеновичу...

Ватутін. До чого тут Іван Семенович? Тут Хома... Хома невірний...

Швиденко. Товаришу командуючий...

Ватутін. Перейшов на офіціальний тон. А по суті від нього слова не почуєш.

Швиденко. Та я й тоді відразу догадався, інакше переправи не здав би!

Сергєєв. Отакої, а з кого ж тепер могорич?

Швиденко. Буде могорич, буде.

Ватутін. Сюди! Всіх сюди! Тимко! Будити, кликати всіх!

Тимко *(увійшов)*. Всі тут, під дверима, товаришу командуючий.

Ватутін. Хто тут? *(Відчиняє двері — там група штабних офіцерів та бійців, серед них лікар, Прохор, Синявський. Чути гучне «ура». Жартома.)* Слухати мою команду. Становись! Струнко! *(До Серієєва, вдаючи командира взвода.)* Товаришу член Військової ради! Штабний взвод вишикований і жде вашого слова.

Сергєєв. Товариші генерали, офіцери, солдати, друзі! Ділюсь з вами радісною звісткою: війська нашого фронту визволили столицю України — Київ.

Ватутін. Ура! Вільно!

Всі. Ура!

Сергєєв. Першими до міста увійшли частини генерала Швиденка.

Тимко. Качати генерала Швиденка.

Швиденко. Ні, ні, стривайте, причому тут я? Командуючий. Ось хто причина нашого свята.

Ватутін. Я? Причому тут я? Іване Семеновичу, скажіть, скажіть ви.

Сергєєв. Кожен з нас вніс частку до загального свята. Але є одна людина, яка в грізну годину сказала: «Буде й на нашій вулиці свято». І дала нам це свято.

Ватутін. Давайте поділимось нашою радістю з ним. Це він привів нас у Київ.

Синявський. Будити перед світанком?

Сергєєв. Наш обов'язок сповістити його негайно.

Синявський. Я радив би почекати. Товариш Сталін, певно, відпочиває і...

Ватутін. Що — і?

Синявський. І Манштейнів кулак... тоді...

Ватутін. Це буде наш жовтневий подарунок. *(Бере трубку).* Верховного. Так, його. *(До всіх.)* Все-таки пізня година... Як підійде, насамперед попрошу пробачення за те, що розбудили. *(В трубку.)* Здрастуйте, товаришу Сталін. Доповідає генерал армії Ватутін. Ваш наказ виконав, Київ повністю очищено від ворога. Так, напевно. Ніколи. Розумію. Спасибі. До побачення. *(Поволі кладе трубку.)* А пробачитись... пробачитись забув...

Всі. Що? Що сказав?

Ватутін. «Поздоровляю вас, Сергєєва і весь особовий склад фронту з успішним завершенням операції. Сподіваюсь, що Київ взято напевно і зоря свободи над ним більше ніколи не згасне».

Швиденко. Слава!

Всі. Ура!

Ватутін. Прохоре, чарки!

Сергєєв. Запрошую всіх на урочистий обід у Києві.

Любомир Дмитерко

ЧОРНОГОРО-УКРАЇНО

Чорногоро-Україно,
Найдорожчий краю,
Хто на тебе зазіхає —
Гине і вмирає.

Ми за тебе, Чорногоро,
Кров свою пролляли
І з червоними братами
Волю здобували.

Визволив нас батько Сталін
З тяжкої неволі,
Із Кремля зійшло в Карпати
Сонце правди й волі.

Нема панів, нема німців,
Гуляй царинками.
Нема сварки, ані звадки
Ніколи між нами.

Бо Радянська Україна —
То нам рідна мати,
Що зібрала своїх дітей
До рідної хати.

Ми вже горді гуцулики,
Пишні легіни́ки,
Через плечі порошниці,
Чорні кучери́ки.

Як зі сходу замаяли
Червоні прапори,
Задзвеніла гучна пісня
На гуцульські гори.

Верховина усміхнулась
Мов не тая стала,
Про Сталіна Чорногора
Пісню заспівала.

Народна пісня

КИЛИМ

Щасливих мрій дзвінкі рої
У ткалі у нитках.
І Сталін діточок її
Тримає на руках.

Немов дві квітки з верховин,
Гуцулочки малі,
Мов цвіт зелених полонин
На звільненій землі.

Оксанка зліва на руці,
Рожева та ясна.
В очах у Каті промінці,—
Цвіте, немов весна.

Їх Сталін високо трима,
Показує з гори
Той край, де кінчилась пітьма
Бездольної пори.

Показує великий шлях,
Де наші йшли полки,
Де відстояли ми в боях
Свободу на віки.

Той край, де воля у житті,
В роботі — героїзм,
Ту землю, де усі путі
Ведуть у комунізм.

Так ткаля виткала сама,
І килим той цвіте,
Де Сталін діток підійма
В майбутнє золоте.

Платон Воронько.

МОСКВА, КРЕМЛЬ, ТОВАРИШЕВІ СТАЛІНУ *

Свято почалося на світанку, коли по радіо заговорила Москва. Спершу прозвучали позивні сигнали, наче хто пунктиром накреслив початок знайомої пісні — «Широка страна моя родная», далі почувся голос диктора: «Увага! Слухайте, говорить Москва!» — і люди щільніше обступили щоглу з гучним репродуктором, намагаючись не човгати підошвами, а в грудях несамовито грохкало серце, і хотілося зробити так, щоб воно замовкло хоч на одну хвилину. Залізні шахти на взгір'ї, водогінна башта, будинки і дерева — все ніби перетворилося в слух і ждало.

— Увага! Слухайте! Говорить Москва!

Москва... Вона говорила на повний голос, і слова звучали з такою ясністю, наче їх вимовляли не за тисячі кілометрів, а близько, поруч. Люди не дивились один на одного, їх погляди були звернені кудись у простір, туди, де наче підводилася Москва з високими баштами і заводами, вставала велично-горда, як монумент, розпростерши червоні полотнища над цілим світом.

— Наказ Верховного Головнокомандуючого...

Люди затамували подих. Ось перед їхнім зором постала фігура Вождя народів, з обличчям замисленим і світлим, в якому кожна рисочка така знайома й дорога. Сталін. Він оглядається навкруги і, піднімаючи праву руку, поздоровляє Вітчизну з великим святом, вітає Червону Армію і Радянський флот, робітничий клас і селянство, рідних братів і сестер, які зустріли волю після німецької окупації.

— Червона Армія веде переможний наступ проти німецьких загарбників...

---

* Уривок з романа «Наша молодість».

Нараз розступаються обрії, і видно широкі фронти війни: на позиціях б'ють гармати, штурмом іде піхота в лобову атаку, а в небі, як блискавки, проносяться літаки, перетинаючи простір вогненними дугами. І знову — обличчя Сталіна, воно суворо-спокійне, і уста його промовляють хвилюючі, радісні слова наказу:

— В ході зимової кампанії 1943-1944 років Червона Армія виграла історичну битву за Дніпро і Правобережну Україну, розтрощила потужні оборонні укріплення німців під Ленінградом і в Криму, вмілими і навальними діями подолала німецьку оборону на водних рубежах — Південний Буг, Дністер, Прут, Серет... Батьківщині повернено металургію Півдня, руду Криворіжжя, Керчі і Нікополя, родючі землі між Дніпром і Прутом. З фашистського рабства визволено десятки мільйонів радянських людей.

З особливим трепетом слухав Москву Андрій. Здається, він знову перенісся на її майдани, мости і вулиці. Він бачить неосяжну Красну площу, мавзолей Великого Ілліча, древні кремлівські мури. Яка чарівна Москва! Знову, як в студентські роки, Андрій проходив з демонстрантами по Красній площі, а на трибуні мавзолею — Сталін, і всі погляди звернені лише до нього, і Андрійове серце співає від напливу щастя: колишній коногон з Криворіжжя іде біля найвеличнішої людини світу.

З Москвою в Андрія зв'язані найзначніші віхи його життя. Це ж вона його покликала з Криворіжжя до Академії і відкрила перед ним неосяжні скарби людської мудрості. Потім, як сина, вона послала його на фронт, наказавши заступити дорогу фашистським ордам. І він заступив. Нарешті, вона звеліла йому повернутись на Криворіжжя, щоб відбудувати басейн. Він гідно виконує і це веління. І сьогодні знову до нього звертається рідна Москва, поздоровляючи з великим святом.

...Наказ дочитано, уже передавали музику, а вони ще довго стояли над приймачем: Андрій і мати.

Мітинг на шахті «КІМ» почався о дванадцятій годині дня. На естакаді зійшлися керуючий рудником Андрій Береговенко, парторг Цимбаліст, виконуючий обов'язки завшахти Василь Васильович Безпоясько, кращі стахановці відбудови рудника, а навколо хвилювалося велелюдне море, тисячі слів котилися плюскотом з краю в край, і естакада від того була схожа на корабель, що стояв на причалі біля копра, готовий узяти на борт руду і рушити в перше плавання. Андрій хвилювався. Знову, як два місяці тому, він бачив перед собою ціле море людей, і він пригадував незабутню зустріч біля рудоуправи, коли вони прийшли до нього з усіх кінців розбитого рудника, а фронт був недалеко, ще гули гармати десь під Казанкою, і в цей знаменний день вони звіряли йому своє пережите горе і свої надії. Що він міг тоді відказати їм? «Ми пустимо наші шахти, дамо руду для країни, для перемоги над ворогом», — говорив Андрій, і це була наче клятва від імені бурильників, лопатників, скреперистів, від імені жінок і підлітків, які стояли навколо нього, ладні піти на все, зробити найбільші подвиги в ім'я Вітчизни. Відтоді минуло два місяці титанічної роботи. Бували труднощі. Проте ніхто не порушив своєї клятви. А сьогодні з очей у кожного струмиться радість, бо перша перемога здобута, значить настало свято і на нашій вулиці.

Андрій пізнав у натовпі матір. Сьогодні й вона не захотіла сидіти вдома і попросила Андрія, щоб він узяв її на шахту. Тепер вона розмовляла з жінками і все щось показувала рукою в напрямі на «Центральну», — певне вона ділилася спогадами з минулих років. Там же, трохи праворуч, з усією своєю бригадою стояла Фрося. Вони дружно, але неголосно співали пісню. То була пісня про темні кургани, опалені сонцем, про те, як прийшов на вугільну шахту молодий хлопець. Андрій замріявся на якусь мить, і пісня відгукнулась у ньому

луною-згадкою... Далі він пізнавав багатьох робітників-відбудовників шахти «КІМ». Тепер вони були не в спецівках, не заляпані глиною, а одягнуті по-святковому акуратно. Вони раз у раз поглядали на струнке риштування копра, що здіймалося перед ними, і в їхніх очах було видно гордість за сьогоднішнє торжество. Біля самої естакади, перед сходами, він побачив Галину Львівну, а з нею — Катю і Вероніку. Вони зустрілись поглядами. Катя посміхнулась, і він посміхнувся їй, і їм не треба було більше дивитись одне на одного — все було сказано....

Надходила дванадцята година дня.

— Будемо починати? — спитав Терентій Корнійович Цимбаліст.

— Почнемо, — відповів Андрій.

Хвиля ще раз гойднулася і застигла.

Мітинг відкрив Цимбаліст.

Поздоровивши всіх присутніх з міжнародним революційним святом, він зупинився на подіях Вітчизняної війни. Далі він говорив про недалеку перемогу над лютим ворогом, який доволі напився людської крові, але за те він поплатиться власною дурною головою, бо Червона Армія не зупиниться, поки з нього не повимотує всі кишки.

Терентій Корнійович не був оратором. Колишній рудокоп, він виступав перед своїми друзями-шахтарями, і це давало йому право говорити по-простому, говорити так, як він розуміє сьогоднішній день.

— А найбільша наша подяка рідному Сталіну, — виголошував парторг, — подяка більшовицькій партії, щире спасибі російському народові. Вони не забули нас у біді і прийшли нам на допомогу при лихій годині. Отож є пропозиція надіслати вітальну телеграму нашому Верховному Головнокомандуючому, подякувати за його труди, і слово для зачитання телеграми має керуючий рудником товариш Береговенко.

Оплески, і знову тихо. Андрій підійшов до поручнів естакади, почав читати:

— Москва, Кремль, Йосифу Віссаріоновичу Сталіну. — Голос у нього звучав урочисто, дзвінко, немов він читав не листа, а віч-на-віч стояв перед партією, перед Великим Сталіним і складав звіт про першу перемогу, здобуту на трудовому фронті колективом рудника. — Сьогодні ми пускаємо шахту «КІМ», і нам приємно усвідомлювати, що наші зусилля зливаються з зусиллям всього народу по відбудові спустошених районів СРСР і що вони вже дали свої результати. Звичайно, це дуже скромна і непомітна праця — відбудова одної шахти — але ми пам'ятаємо Ваші слова, сказані на першому з'їзді колгоспників-ударників: «Скромна» і «непомітна» праця є насправді великою і творчою працею, яка вирішує долю історії». В наші скромні діла ми вкладаємо всю свою любов до Батьківщини і до Вас, дорогий наш батьку і вчитель, і ми не пошкодуємо сил, щоб найскоріше відбудувати залізорудне Криворіжжя, щоб воно знову стало надійною сировинною базою чорної металургії Півдня. Ми даємо Вам шахтарське слово, Йосиф Віссаріонович, що до кінця цього року наш рудник буде повністю відбудований, а ми, його відбудовники й шахтарі, докладемо всіх сил, щоб наблизити остаточну перемогу над ненависним ворогом...

Мітинг кінчався. Пролунали сигнали, здригнулися металеві троси, стукнула кліть, зупиняючись на кулаках, і вагонетка, сповнена червоно-синьою рудою, обірвала стрічку, що закривала шахтні ворота. Це була перша тонна руди, видобута бригадою Циганка. Кілька хвилин не вщухали бурхливі оплески. Потім люди почали розходитись, поволі спадала розмаїта хвиля, і знову естакада була схожа на корабель, що знявся з причалу і рушив у далеке плавання.

Олекса Гуреїв

НОВА РАДА СТАЛА, ЯКА НЕ БУВАЛА...

Нова рада стала,
Яка не бувала.
Вже Північна Буковина
Свобідною стала.

Вже Північна Буковина
Радянською стала,
Вже над нею, зеленою,
Зірка запалала.

Вже Північна Буковина
Звільнилась від гніту, —
Най летить же ця новина
Та й по всьому світу!

Вся Північна Буковина
Й вільні її діти
Більш не будуть від румунських
Бояр гніт терпіти.

Народна пісня

ПОЛКОВОДЕЦЬ

Тупотом, пилом, вітрами, погаром сивим лафета
Диха людина в поході, гаряче стогне планета.

Добре, що ми не зігнулись на Одері, Вісли, Дунаї,
Добре, що в нас на знаменах Сталіна ім'я палає!

Скільки окопів нарили,—зорі те знають у полі,
Скільки чужинців звалили, з'їли і горя, і солі!

Добре, що маємо силу рідного отчого краю,
Добре, що в нас на знаменах Сталіна ім'я палає!

Світ обійди, а не знайдеш, де ще такі побратими?
Сам я із ними родився, сталлю хрестився із ними.

Добре, що нас не розлучиш тут, на передньому краї,
Добре, що в нас на знаменах Сталіна ім'я палає!

Сійся, пшенице-ярице! Виплеснись, тучо грозова!
Синім дощем освітися, писанко, наша розмова,

Сотні веселок підкинем в небо моє неокрає.
Добре, що в нас на знаменах Сталіна ім'я палає,
Сталіна ім'я палає!

Андрій Малишко

* * *

Я з боєм проходив по землях чужинця.
Я втратив сім'ю.
Мій будинок згорів.
Я горя незнаного звідав по вінця,
Яке не оплаче і сто матерів.
Та тільки ступив на Балкани у гніві,
Сказав мені житель Балкан:
— Я заздрю вам, пане.
Всі руські щасливі,
Ви дуже щасливі, пан!
Були б і понині ми нижче трави,
Якби не Росія,
не Сталін,
не ви!

Олександр Підсуха

ПОСЛАНЦІ СТАЛІНА*

Тимчасом віковий бастіон слов'янства на заході—чеська красуня-столиця вирувала радісною повінню свята.

Золота Прага...

В цей день вона була справді золотою. Немов усі попередні весни, покрадені в неї окупантами, зараз повернулися їй потрійною своєю дзвінкістю, розкішшю сонця, повноводдям музики.

Людськими шумливими ріками затопились празькі сади, вулиці, майдани. Урочисто вишикувалась проспектами зелена варта каштанів—почесна варта весни.

Стоїть на Старомєстському майдані вкарбований у віки Ян Гус, оглядає свій старовинний град. Ще ніколи цей слов'янський град не був таким молодим та сонячним. Ще ніколи такий щасливий гомін не клекотів тут від краю до краю...

Стоять на Карловім мосту гігантські постаті дванадцяти апостолів, дивляться на яскраво прикрашені набережні, на спокійні води синьої Влтави. В цей день Влтава не тьмариться жодною хмаркою, бо не тьмариться небо над нею. Вже не падає тінь на Злату Улічку, вузьку та покручену пристань середньовічних мрійників-алхіміків... Сьогодні вона стала справді золотою, не в мріях, а наяву, сьогодні вона мовби поширшала та випрямилась, вийшла із свого тупика, переросла в залиті сонцем проспекти.

Стоять на проспекті імені Сталіна десятки тисяч пражан, ще змарнілих від хронічного недоїдання, бурхливо сп'янілих від чистого повітря волі. Чудовий проспект, якому народ сьогодні дав ім'я визволителя, очищаючись від барикад, просто-

* Уривок з роману «Прапороносці».

рішає, витягується в далеч, біжить десь за місто, мовби до самого сонця. Прага дзвенить, тріумфує, співає...

— Іти, іти нею, великою магістраллю Сталіна!

Всі радіостанції транслюють радянські марші. Крізь радісний грім овацій, крізь невщухаюче на протязі кілометрів тисячоголосе «Наздар!» проходять танки переможців. Оклечані зеленню, засипані квітами, вони пропливають над людським морем, мов величезні живі клумби. А на танку в замаслёному шоломі, з розгорнутим прапором у руці стоїть добродушний русявий хлопчина, усміхаючись до народів своєю широкою упевненою посмішкою:

— Порядок в танкових частях!

Так ось який він, боєць армії Сталіна... Десятиліттями його оббріхували. Десятиліттями народам світу говорили про нього неправду. Тепер він, почувши заклик знемагаючої Праги, приїшов сюди залізним маршем, високо випростався на своїй уквітчаній машині, і народи можуть, нарешті, подивитись на нього зблизька. Оповитий сяйвом Сталінграда, озброєний посланець молодого стомовного світу, він став для них надійним взірцем, показавши, як треба захищати свою волю і честь, як треба карати ворогів людства. Великий справедливець, він власними грудьми захистив народи світу, по яких люті розбійники хотіли пройтись потоптом.

Тепер він стоїть на танку, гордо тримаючи в руці прапор своєї Вітчизни. Багряна тінь шовку лягає на юнацьке обличчя, переливається в розумних очах, які перебачили всячину, які ввібрали в себе півсвіту...

Танк пролітає Вацлавським памєстєм, і тисячі піднятих рук рвуться вперед за прапороносцем. Вони воліли б підняти його разом з танком і понести, як свою надію, через усе місто. І незабаром станеться саме так: на міському майдані вільні руки воздвигнуть високий п'єдестал і знесуть на нього цей

Повернення переможців.

Гобелен за ескізом художника З. ВОВЧЕНКА.

радянський обстріляний танк, вилитий з уральської переможної криці.

Золота Прага...

Ніколи ще не була вона такою золотою. Поезія волі, сонячна гроза революцій вчувалася в її тріумфальному клекоті.

У скромний будинок на Гібернській вулиці, де колись відбувалася Празька партійна конференція, в кімнату, де 33 роки тому був Великий Ленін, ішли й ішли делегації військових частин. Дніпровські і трансільванські, берлінські й будапештські, белградські і братиславські полки та дивізії посилали сюди своїх представників. Густо засмаглі, бувалі воїни в орденах та медалях, з вінками та прапорами в руках підіймалися за провідниками-чехами на четвертий поверх, на високе КП геніального стратега революції. Несли йому великий сталінський рапорт, доповідали йому про виконані заповіти. Замислені, притихлі, з пілотками в руках стояли серед вінків та прапорів, розглядаючи звідси найдальші горизонти історії, бачачи звідси своє минуле і своє майбутнє. Бо ця скромна тінява кімната, вже сповнена музейним урочистим холодком, здавалась їм знесеною над світом вище палаців, вище хмарочосів.

Посланці Сталіна, визволителі Праги, вони звітували Іллічу самою своєю владною появою тут, в цій кімнаті, яку так ревно колись шукали шпики царської охранки та австро-угорської жандармерії. Звітували йому великою перемогою, звітували йому панорамою вільного міста, що пливла за вікном в потоці сонця, в майві знамен. Скрізь, скрізь — на балконах будинків, на дахах, на баштах — тріпотять вони, торкаючись численними крилами тонкої блакиті небозводу. Трикольорові чехословацькі і поруч них, як їхні старші брати, — червоні радянські з серпом і молотом. Ось він, тріумфальний похід ленінізму, втілений матеріально, видимий і відчутий вже всій планеті!

Одною з перших в цей день кімнату Леніна відвідала группа танкістів. В книзі вражень танкісти залишили свій короткий запис, який кінчався рядом підписів на півсторінки. Поміж іншими стояв і підпис гвардії лейтенанта Миколи Воронцова. Молодий офіцер-танкіст, син замполіта Воронцова, залишаючи з товаришами тут свій запис, звичайно, не знав, що через кілька годин його запис вже прочитають розвідники самієвського полку і привезуть майорові хвилюючу звістку про сина.

Полк вступив до Праги надвечір. На рисях проходив людними робітничими околицями, маючи вже нове бойове завдання, прямуючи далі на захід.

Робітники ще розбирали останні барикади, підводили повалені трамваї. Жінки та діти з лементом і прокльонами вигонили геть за місто натовпи розхристаних, здичавілих посадників-швабів. Щоб не смерділо фашистським духом у золотій Празі! Щоб не гніздилась тут осоружна тевтонська агентура... А по дахах та горищах будинків дружно гуркотіли робітничі підлітки в нових кашкетах народної міліції. Завзято вишукували поодиноких фашистських щурів, наскрізь прочісували рідні околиці, радісно гукали звідти полкові:

— Наздар!

Бруковиця дзвенить. Летять і летять численні ряди осяяних сонцем облич, обвітрених і загорілих, вигартованих стужами та спеками. Летять вперше оце побачені Прагою і вже навіки їй рідні... Бачить вона у великій гвардійській колоні і суворо настороженого Васю Багірова з древком у руках; і збудженого Козакова, який із своєю братвою вже встиг побувати там, де інші побувають пізніше; і майора Воронцова, що, оглядаючи бійців, мовби запитує самого себе: який із них його кровний, який йому найріднішій? І кожного обіймає теплим поглядом, і кожним гордиться, і кожного прий-

має за сина... А поруч нього скаче малий, гарячий Самієв на великім коні... Далі — грає золотими погонами новий комбат, що заступив Чумаченка... Їдуть Черниш з Маковеєм, обоє замислені, обоє грізно похмурі. За ними пліч-о-пліч рухається Сагайда і Ягідка. Далі височіють брати Блаженки, Роман і Денис, як два вилиті бронзові гіганти. Мчиться на своєму баскому жеребчику Хома Хаєцький, рішуче поводячи вусами, зачудовано оглядаючи Прагу. Суворо гукає на дахи молодій чеській міліції:

— Шукайте по всіх нишпірках, по всіх димарях!.. Не давайте звити їм гнізда! Виводьте їх на майдани та судіть великим судом! Аби знали, яка доля розбійників жде! Аби заказували всім внукам і правнукам—до десятого коліна!..

Рота за ротою проходить полк, гримить і дзвонить по празькому бруку. Ряди вже заповнено, вже по них не видно, чого коштували полкові Плаццдарм і Долина Червоних Маків, Альпи і тисячі інших боїв. Проходить він, затамувавши в собі свої великі болі і радощі, несучи в собі непохитні свої присяги і мрії.

Рядовий і звичайний, схожий на силу-силенну інших полків, що проходять тут у цей день.

Монолітною зімкнутою колоною, при розгорнутім прапорі, обличчям до сонця...

Таким пройде він через усю Прагу, на льоту карбуючи по стінах чеської столиці свої славетні указки. Таким вилетить він за місто в золоту імлу далеких незнайомих доріг.

Випробуваний всім.
Готовий до всього.

Олесь Гончар

НАША СЛАВА

Ти грими, наша славо, по світу,
рідне слово, дзвени, голосне:
із-під гніту ми встали, з-під гніту,
і над нами вже сонце ясне.

Сонце! сонце! — на гори й долини.
Сонце! сонце! — на води й поля.
Хай живе в вільній праці людини
України земля!

Ти мужній, наша сило й завзяття!
Не втихай, чуття помсти святе!
Всім загарбникам лютим прокляття,
їх мов вітром сьогодні мете...

Вітер! вітер! — це наші набої.
Вітер! вітер! — на німців услід.
В бур'янах, кропиві, звіробої
заросте по них слід...

Океаном ненависті хлюпнем!
Ворогів ще не так полоснем!
Богатирськи ногою притупнем:
будем жить — аж світами труснем!

Жити! жити! — із сонцем, віконцем.
Жити! жити! — з дверима у світ.
Перегнать всіх конем-перегонцем —
що є краще, як цей заповіт?

Гине, згине загарбник жорстокий!
В нього серце — посохлий пустир...
Ой, великий народ і глибокий,
український народ — богатир!

Що нам ріки? — йдемо перебродом.
Що нам орди! — в нас меч у руках.
Разом з братнім російським народом
ми безсмертні в віках.

Плинуть вулиці, квітнуть багато —
чи то річки біжить бистрина?
Ні, то вийшли всі люди на свято,
й про Вождя наша пісня луна.

Сталін! Сталін! — це сила і змога.
Сталін! Сталін! — це Правда й Любов.
Перемога у нас, перемога,—
і над нами вже сонце ізнов!

Павло Тичина

СЛОВО СТАЛІНА

Солдат, солдат, згадай недавній час...
Навкруг Москви — пожари, громовиці;
В шинелі Сталін зустрічає нас
На Красній площі рідної столиці
І промовля у відблисках зірниці...
І прямо з площі ми пішли на бій.
Ні, не пішли — орлами полетіли!
Несли серця великі з віри, з мрій,
Неначе сталь, бриніли ми від сили.
І кров'ю вражою ми землю окропили!

І ми тоді перемогли —
Ми серцем Сталіна жили.

А ще згадай, прославлений солдат,
В димах кавказьку гору і долину,
В броню одягнутий суворий Сталінград...
На поле битви рідний голос линув,
Нас кликав Вождь: — Ідіть на Україну!
І ми пішли, та так, що вража сталь
У гніві нашому згоріла,
Що аж всміхнулася дніпрова даль,
Полинула назустріч, легкокрила.
То нас велика дума в бій водила.

І ми тоді перемогли—
Ми серцем Сталіна жили.

О, Києве, повік нам не забути —
Привів полки у рідний край Хрущов.

І ми на вольнім березі Славути
З Москви почули рідний голос знов,
Що вічно будить нашу кров.
За Віслу, за Дунай, через Карпати
Нам Сталін прокладав путі.
І на устах з його ім'ям солдати
Несли, несли знамена золоті
Туди, де гори хвилями круті!

І ми тоді перемогли—
Ми серцем Сталіна жили.

А через рік у дальній стороні
Упала мста на вражі ниви...
Москви святкової вогні
Сіяли нам крізь даль і зливи,
І воїн, правдою щасливий,
Почув з далекого Кремля
Знайомий нам курантів дзвін.
Почув, як Сталін промовля
І як своїм солдатам він
Сказав:—Повалимо Берлін!

І ми тоді перемогли—
Ми серцем Сталіна жили.

Народе мій, мислитель, трудівник,
Солдате мій на варті по війні,
Пророчу думу Сталін нам пророк,
І нею ми і мудрі, і міцні,
І возвеличені у завтрашньому дні.
Неси ж достойно мисль його велику

У мирному і в бранному труді.
І землю нашу, землю сонцелику
Дощі умиють молоді,
Плоди прикрасять золоті...

Ми скажемо: — Перемогли! —
Ми серцем Сталіна жили.

Микола Нагнибіда

РОСІЇ

Коли б не ти, Росіє-мати,—
Роз'їла б свастика світи,
І нам би сонця не видати,
І роз'єднались би брати:
Одні — в ярмі, другі — в могилі.
Навік з небес зійшла б зоря,
Земля вдовою посивіла,
Отрута сповнила б моря.
Добро, що Сталіна солдати
Ідуть по радісній землі,
Добро, що ти, Росіє-мати,
Життя підносиш на крилі!

Михайло Стельмах

ХВАЛА ТОБІ, БАТЬКУ!

Встає над землею у відзвуках грому,
Ясна і крилата, Вождеві хвала.
Усіх нас крізь бурю, крізь дим, крізь утому
Вперед його воля веде і вела.

«Спасибі!» — у співах лунає дівочих,
«Спасибі!» — в дитячих цвіте голосах,
Пливе солов'їно у зоряних ночах,
Злітає, мов сокіл, у сонячних днях.

«Спасибі!» — тріпоче, як жайворон-птиця,
На луках деснянських, на схилах Карпат,
Де слід від пожарів і досі димиться,
Там впав у безодню наш враг-супостат.

«Спасибі!» — гримить, воскресаючи, Київ
«Спасибі!» — гудками клекоче Донбас, —
І там, де ходила нога лиходіїв,
Підноситься в небо оновлення час.

Огонь, що Ілліч засвітив над світами,
Проніс ти крізь хмари, як світоч віків.
У битвах ти з нами, і в праці ти з нами,
У шумі заводів і в шелесті нив.

Братів, що з'єднав ти в родину велику,
Ніхто на землі не здола роз'єднать,
Тому ж то й навалу розтрощує дику
Тобою й народом окрилена рать.

Клянемось усі ми, наш батьку єдиний,
Кого в переможні ти водиш бої,
Всі сили віддать для добра Батьківщини,
За ниви, за співи щасливі свої.

«Клянуся!» — лунає у дзвоні сокири,
«Клянуся!» — гримоче удар молотка,
«Клянусь!» — озивається смілий і щирий,
Що кайло шахтарське в правиці стиска.

«Клянуся!» — іде плугатар борозною
І крицею крає зелений обліг.
«Клянуся!» — учений порою нічною
Шепоче, до мудрих схилившися книг.

Клянемось, що чорні руїни Полтави
Покриють рожеві веселі сади,
Що з пороху встануть, як день величавий,
Кипучі, квітучі, дзвінкі городи.

Клянемося ми над Славутичем синім,
Що в битвах священних повстав і воскрес,—
Підійметься знову прекрасним видінням,
Як гордість народу, струнký Дніпрогес.

Сповна відплативши фашистам проклятим
За кров, за пожари, за чорні діла,
Ми творчою працею щиро заплатим
Тій рідній землі, що життя нам дала.

Священною клятвою серць всенародних
Ми стверджуєм волю незламну свою:

В боях переможних, в трудах благородних
Кріпити народів радянських сім'ю.

Хай квітне й пишає республіка вільна —
У гроні прекрасних прекрасна вона —
Братерських народів сестра невіддільна,
У пісні стозвучній незрадна струна.

Як зграя над морем летить лебедина,
Так слава безсмертна над світом летить.
Веде нас до щастя велика людина,
Нам сили єднає і розум кріпить.

Хвала ж тобі, Батьку, від роду й до роду,
У шумі заводів і в шелесті нив!
Ти — віра і правда, ти — серце народу!
Спасибі за сонце, що ти засвітив!

Хай сяє ж те сонце, і в радісні далі
Народи братерські невпинно зове,
Хай в серці народному вічно живе
Наш Маршал, Великий наш Сталін!

Із «Слова Великому Сталіну від українського народу»

В СІМ'Ї НЕПОДІЛЬНІЙ БРАТЕРСЬКИХ НАРОДІВ СИНИ УКРАЇНИ ДО ЩАСТЯ ІДУТЬ

ВОЖДЬ

Коли в боях, в походах смерть ми зупиняли,
Коли дорожче злота був ковток води,
Із нами пліч-о-пліч ішов Великий Сталін,
Із нами Сталін був у битвах завсігди.

Коли боєць ішов з гранатами на танки
Й палив, розносив, рвав потвори півживі,
Він бачив Сталіна в грозовому світанку,
Він рідний голос чув із самої Москви.

Коли бійці на полі бою умирали,
Припавши гордовито й строго до землі,
До них підходив у печалі батько Сталін,
І не вмирали воїни — в безсмертя йшли.

Коли безсмертний Сталінград живі руїни,
Як перемогу, звів понад світи й віки,
Великий Сталін витер сльози України
І до Дніпра й Карпат послав свої полки.

Коли в травневий день щедрот, цвітіння зливи,
Солдат радянський мир приніс землі,
Народи і світи у щасному пориві
Вождя побачили у зорянім Кремлі.

Коли боєць, вернувшись в славі із походу,
Оре безмежне тепле поле за селом,
Із ним в просторах рідний Сталін ходить
І засіває ниву щастям і зерном.

О, мудрий Вождь! Ти завсігди, ти завжди з нами, —
У творчій плідній праці, в грізному бою,
І ми, твої сини, правдивими серцями
Тобі й Вітчизні віддаєм любов свою!

Михайло Стельмах

І РОСТИ, І ДІЯТИ

І рости, і діяти нам треба
так, щоб аж гриміло з краю в край.
Угорі над нами — неба! неба!!
А кругом простори — хоч співай.

Вправо глянеш — там димлять заводи...
Вліво глянеш — ниви і поля...
А по нивах бронзові розводи,
бронзові, мусянжові здаля.

Ми встаєм із глибини, із низу,
і коріння наше — тільки ж у землі.
Жита! винограду! кок-сагизу!..
А на морі — вірні кораблі...

Ми встаєм з героїки — сім'єю, —
всі ж друзяки, всі товариші.
Золота! — не тільки під землею, —
золота! — у кожного в душі!

Ще не втихли в нас у серці болі, —
а в душі вже радість на порі:
і стрункі дівчата, як тополі,
й хлопці, й героїні-матері.

З війська повертаються додому
і батьки їх, і брати, й сини.
Дівчино, — дай руку молодому!
Мати, — свого сина ожени!

Наша знов оновиться країна,
наш народ продовжиться в роду.
Ніжками потупцяє дитина
по доріжці, по траві в саду...

Усмішка в народу розцвітає.
Кожен каже: й я свій труд несу!
Відбудова! — труд перерастає
у красу.

Павло Тичина

РОЗЦВІТА ЗЕМЛЯ РАДЯНСЬКА

Розцвіта земля радянська,
Як ніколи і ніде.
Наша рідна Україна
Уперед до слави йде.

Не розбили вражі німці
Серце вічнеє твоє.
На розвалинах, руїнах
Життя знову устає.

Знов шумлять колгоспні ниви
Стигне колос золотий,
Гомонять міста і села
В сонці світлої мети.

Лине спів дівчат невтомний
Від села і до села.
Знову славлять Україну
П'ятисотенниць діла...

Уперед в сім'ї радянській
Україна в ногу йде.
Вождь і вчитель рідний Сталін
Всіх незламно нас веде.

Народна пісня

ПІСНЯ ПРО УКРАЇНУ

Могутня і славна, в сім'ї рівноправна,
В багатім привіллі Дніпра і Дністра,
Як в лузі калина, цвіте Україна —
Радянських республік сестра.

Живи, Україно, цвіти, Україно,
В Радянському Союзі величчя твоє!
Нас Ленін великий з'єднав воєдино,
Нам Сталін і волю, і щастя дає.

Рабами не гнулись Дніпро і Карпати,
Віками боролись за волю свою.
У дружбі із старшим, із російським братом
Здобули ми волю в бою.

Живи, Україно, цвіти, Україно,
В Радянському Союзі — величчя твоє!
Нас Ленін великий з'єднав воєдино,
Нам Сталін і волю, і щастя дає.

В труді ми країни помножимо славу —
Вітчизни своєї відважні сини
В боях відстояли Радянську державу, —
Загоїмо рани війни!

Живи, Україно, цвіти, Україно,
В Радянському Союзі — величчя твоє!
Нас Ленін великий з'єднав воєдино,
Нам Сталін і волю, і щастя дає.

Стяг Леніна-Сталіна — стяг перемоги.
Хто сіє погибель — пожне її сам.
У світле майбутнє ведуть нас дороги.
Ми житимем! Смерть ворогам!

Живи, Україно, цвіти, Україно,
В Радянському Союзі — величчя твоє!
Нас Ленін великий з'єднав воєдино,
Нам Сталін і волю, і щастя дає.

Іван Нехода

ВІЧНЕ СОНЦЕ

Де знайти найвеличніше слово,
Щоб прославить цей радісний час?
Ти на волі, мій краю. І знову —
Ти живеш, наш коханий Донбас.

На світанку дзвенять естакади,
Лине шум від копра до копра...
Із забоїв вугілля громади
Ми Вітчизні шлемо на-гора.

Розсип чорних перлин у Донбасі,
Камінь-пломінь, іскристий алмаз...
Край донецький і світлий і ясний,
Дружби шлях неозорий для нас.

Ми йдемо, де в глибинах пластами
Залягають скарби золоті.
Ясне сонце шахтарське — наш Сталін —
Осява перемоги путі.

З нами Сталін. Могутня, багата
Шахтарів, сталеварів сім'я.
З нами Сталін — шумлять естакади,
З нами щастя, країно моя.

З нами Сталін. Він скрізь, повсякчасно
Нам дає животворне тепло.
Над славетним вкраїнським Донбасом
Сонце волі і щастя зійшло.

Павло Безпощадний

ОЙ, ТИ, ПОЛЕ, ПОЛЕ...

— Ой, ти, поле, поле,
Широке, просторе,
Чому зеленієш,
Хвилюєш, як море?

— Тому зеленію,
Що вологи вволю,
Ранком умиваюсь
Чистою росою.

Колгоспники мене
З весни підкормили,
Тому так розкішно
Ростуть мої ниви.

— Чому на посівах
Маки розцвітають?
— То дівочі ланки
Бур'ян вивирають.

— Скажи, буйне поле,
Скажи нам, безкрає,
Чи будуть високі,
Сталі урожаї?

— Уроджу я хліба,
Уроджу доволі,
Бо тут працювали
Сталінські герої.

Народна пісня

ЗАВТРА

Коли виносить мати немовля
Здивовано усміхнене, рожеве,
Мені завжди здається, що здаля
У пояс їм вклоняються дерева.
Прислухаюсь — трамвай ніжніш дзвенить,
В дитячі дудочки гудуть машини...
Куди б не поспішав я, мимохіть
Спинюся й посміхаюся дитині.
...Хто перед мною? Зодчий? Інженер?
Поет? Майбутній вчений знаменитий?..
Одне лиш певно знаю я тепер:
Що й після нас творити їм і жити
В будинках, що будуємо, в садах
І в парках, що насаджуємо нині,
Ходить по нами вторених шляхах
І прокладать нові по всій країні;
Водити міжпланетні кораблі,
І шахти будувать в морській безодні...
Тоді вповні розквітне на землі
Те, що зіходить, вироста сьогодні.
І скільки нами пройдено боїв!
І скільки ще простерлось перед нами!
Якщо віки рівнять до кораблів, —
То ми попереду, на криголамі!
Змітай руїни слід! Будуй нове!
Вкладай всі сили серця, душу, вміння!
Так Ленін жив. Так Сталін наш живе,
Освітлюючи шлях для покоління.

Наум Тихий

НА ВАРТІ

Я хочу миру!
Ще не прохолов
Мій автомат,
Ще нерви у напрузі,
Лише учора з бою я прийшов.
То про який же мир кажу я, друзі?
Не знаю,
що гадають в Білім Домі,
Яка погода на Па-де-Кале.
Але
Мені «доктрина Трумена» відома.
Я хочу миру і життя у згоді
На нашій найвеличнішій з планет,
Без атомної бомби і ракет,
Без стратегічних баз на Ближнім Сході.
Я хочу миру,
а тому і ставлю
На варту кожне слово й почуття.
І, повернувшися з походу,
славлю
Генералісимуса миру і життя.

Олександр Підсуха

ПІСНЯ

Омріяні в дальніх походах, минають в труді наші дні,
В залізній напрузі, в натхненні дзвенять у моїй стороні.
На Харків, на Київ, на Ковель гримочуть вночі поїзди,
І Сталін виходить поглянуть, як цвітом колишуть сади,
Моєї Вітчизни сади.

То ми їх у квітні садили, копали водойми в полях,
Зеленим цвіт-дубом і кленом квітчали запилений шлях,
Орали поля шафранові, під скибу ложили стерню,
І з Сталіним разом раділи в роботі гарячому дню,
Радянському світлому дню.

Вітчизна нас всіх записала в літописи вічні свої,
Як вірних синів і солдатів, що цвітом квітчають її,
Ідем по землі своїй отчій — вітає нас рідна земля,
І Сталін нас знає у вічі, героїв зове до Кремля,
До серця Вітчизни — Кремля.

Вона підіймається в сонці, у росах дзвінких, зорянцях,
Живе, невмістима у пісні, в гарячих мільйонних серцях,
І сонячна даль комунізму, як райдуга в травні, встає,
І ми віддаємо Вітчизні і Сталіну все, що в нас є —
Життя і натхнення своє.

Гудіть, поїзди невгамовні, цвітіть і красуйтесь, сади!
Ми славу Вітчизни несемо в руках своїх вірних завжди,
І Сталін, наш Вождь, попереду іде крізь буремні літа,
Він дивиться в даль, і до нього обличчя земля поверта,
До щастя віків поверта.

Ярослав Шпорта

МАКАР ДІБРОВА *

ДІЯ ТРЕТЯ

В саду будинок на дві квартири. Осінь обсипала золотом сад. Вдалині, в садах, робітниче селище. В центрі селища велика площа, на якій — будинок культури, школа, лікарня. За селищем в степу терикони шахт. Оксана сидить на сходах веранди, коло неї лежать кавуни, вона їх витирає.

Входять Гаврило і Трохим.

Гаврило і Трохим. Здрастуйте, Оксано Андріївно.

Оксана. День добрий, хлопці.

Гаврило. Макар Іванович сьогодні приїздить?

Оксана. Сьогодні.

Трохим. Поїздом?

Оксана. Поїздом.

Гаврило. Московським, виходить.

Оксана. Так, а дівчата в саду сплять, тільки з роботи прийшли.

Гаврило. І ми тільки вернулись, переодяглись — і до вас.

Оксана. І вам спати треба.

Трохим. Не спиться, Оксано Андріївно.

Оксана. Та й чого це вам не спиться?

Гаврило. Це у нас *(зітхнув)* чисто нервне. Усякі думки сон гонять!

Оксана. Ага, бачу... Приходьте, коли Макар приїде, кавунами вгощу.

Гаврило і Трохим. Дякуємо.

Оксана пішла в хату.

---

* Уривок з п'єси.

Трохим. Ходім, Гаврило. Дівчата потомлені, нехай відпочинуть.

Гаврило. Це вірно. *(Підходить до саду.)*

Трохим. Куди ж це ти?

Гаврило. Сплять дівчата, ну що ж, нехай відпочивають.

Трохим. Давай, Гаврило, тихо заспіваємо.

Гаврило. Що ж, заспіваємо. На баян.

Трохим *(грає. Тихо почав пісню)*:

Спят курганы тёмные,
Солнцем опалённые...

Гаврило *(підтримує)*:

Вышёл в степь Донецкую
Парень молодой.

З саду голоси дівчат, вони співають:

Девушки пригожие
Песней парня встретили,
Руку дружбы подали,
Повели с собой.

Гаврило і Трохим ідуть в сад. Останній куплет співають разом. Чути гудок автомобіля. Входить Павло.

Павло. Олю... Ольго...

Входить Ольга.

Павло. Здрастуй, Ольго. До мене прийшли два пакети на твоє ім'я. *(Передає пакети.)*

Ольга. Дякую.

Павло. Я їду зустрічати Макара Івановича, може, хто з вас поїде?

Ольга. Ні, спасибі, ми його зустрінемо дома.

Павло. Олю, у мене залишилось трохи твоїх книжок. Сама зайдеш, чи їх прислати тобі?

Ольга. Надішли, Павле.

Павло. Як ти живеш, Ольго?

Ольга. Працюю. Почала писати дисертацію.

Павло. Про що пишеш?

Ольга. Травматизм в гірничій справі. Тема моєї доповіді на з'їзді.

Павло. І знову про «Зорю» згадуєш?

Ольга. Обов'язково згадую, тільки тепер в іншому плані.

Павло. Це добре. Кінчай швидше, тоді, може, з мене знімуть сувору догану.

Ольга. І так знімуть. Тато розказував, що в тебе на шахті добре справи пішли.

Павло. Нічого особливого не трапилось.

Ольга. Як, у тебе за чотири місяці на шахті відбулася ціла революція!

Павло. Ніякої революції. Зробили те, чого не робили раніше, почали працювати, як належить.

Ольга. Ти так тоді і не поїхав у відпустку?

Павло. Ні, готувався до іспитів. Хочу закінчити хоч тепер гірничий інститут, а то пройде ще кілька років — і буде пізно. Як ти на це дивишся?

Ольга. Скажу щиро, не думала, що ти вирішиш сісти за парту.

Павло. Чому?

Ольга. Ти завжди вважав, що розумієш більше, аніж хто в гірничій справі.

Павло. Я і тепер так думаю.

Ольга. Так чого ж ти їдеш вчитись?

Павло *(посміхнувся)*. Щоб і Макар Іванович мене признав.

Ольга. Тільки тому?

Павло. Єсть ще одна причина. Навчання молодість вертає. Не хочу старіти.

Ольга. Тобі ще так далеко до старості!

Павло. Так думаєш?

Ольга. Впевнена в цьому. А потім, коли закінчиш інститут?

Павло. Знову на шахту. Іншого життя у мене нема і бути не може. А які у тебе плани?

Ольга. Дисертація.

Павло. Захистиш, а потім до старого професора в Київ?

Ольга. У мене план — закласти тут науково-дослідний інститут по травматизму.

Павло. Хіба погодяться?

Ольга. Коли заслужимо — погодяться.

Павло. Великий план у тебе.

Ольга. Не легкий. Багато треба зробити. Пробач, я мушу йти. Поспішаю до клініки, там на мене чекають.

Павло. Поспішай, коли ждуть тебе. Так принести тобі книжки, чи зайдеш за ними?

Ольга. Принеси.

Павло. Коли, Олю? Я сьогодні їду.

Ольга. Сьогодні?.. Ну, надішли.

Ольга пішла в хату. Павло вийшов.

Входить Оксана, бере кавун. Вибігла Ганя. На ній довгий фартух, вона закрила руками очі, стогне, кричить: «У, чорт».

Оксана. Що з тобою, Ганю?

Ганя. У, бандит!

Оксана. Хто?

Ганя. Я його терла, а він...

Оксана. Кого терла?

Ганя. Хрін. Ой, як болить!

Оксана. Одкривай сміливо, одкривай очі. Ну, от так.

Ганя. Татко дуже хрін любить.

Оксана. Що це так горілим тхне?

Ганя. Ну? А це у мене печеня пригоріла, але нічого, татко дуже любить, щоб трохи з димом було.

Оксана. Трохи? На все подвір'я чутно.

Ганя. Ну? *(Нюхає повітря.)* Ні, ні, не дуже чутно.

Оксана. Що ж ти йому готуєш?

Ганя. Борщ, потім хрін, потім печеня, потім вареники. Тільки вареники у мене розліпились.

Оксана. Розліпились?

Ганя. Так, але нічого. Я перемішала сир з тістом, попробувала, на смак те саме.

Оксана. Хотіла тобі Оля допомогти, ти одмовилась, тепер, мабуть, жалкуєш.

Ганя. Ні. Татко мусить знати, що у нього вже є хазяйка. Я і компот зварила, і сорочку йому випрала.

Оксана. Добре зустрічаєш батька. Ти дійсно хазяйка.

Ганя. Так, я хазяйка тепер справжня... Що, не вірите? Ходім, я вам покажу, як я прибрала квартиру, поставила квіти. Ходім.

Оксана. Вірю, вірю...

Ганя. А ви як зустрічаєте Макара Івановича?

Оксана. На закуску буде оселедчик, грибки, вінегрет.

Ганя. Ого, а потім?

Оксана. Борщ, риба жарена, котлети, кавуни.

Ганя. А багато їх у вас?

Оксана. Не так уже й багато. Гості будуть.

Ганя. Я теж хотіла купити кавуна, татко дуже любить.

Оксана. Та й чого ж не купила?

Ганя. Пізно до крамниці пішла, розібрали.

Оксана. Треба було рано встати.

Ганя. Позичте мені один, я вам завтра віддам.

Оксана. Ач яка, завтра. Не можу, гості у нас.

Ганя. А поїзд скоро прийде?

Оксана. Скоро.

Ганя. Хоч би не спізнився.

Оксана. Не спізниться. Рада, що батько приїздить?

Ганя. Дуже.

Оксана. Ну, коли рада, то бери он той.

Ганя. Цей маленький?

Оксана. Ні, он той великий.

Ганя. Дякую. *(Взяла кавун, обняла Оксану, поцілувала.)*

Оксана. Іди, Ганю, у тебе горить щось.

Ганя. Нічого, ми любимо з димом. *(Побігла.)*

Входить Ольга.

Оксана. Куди ти, Олю?

Ольга. На хвилинку до клініки, а потім до хворого на квартиру.

Оксана. Не спізнись. Скоро прийде поїзд.

Ольга. Не спізнюсь.

Оксана. Ти що ж на вокзал не захотіла поїхати. Батькові приємно було б... Виходить з вагона, а на пероні — дочка, та ще й з квіточками.

Ольга. Я йому тут квіти піднесу.

Оксана. А може, не поїхала тому, що Павло зустрічає?

Ольга. Не треба, мамо. Не треба про це. Я ж вас просила.

Оксана *(після паузи)*. Не спала ти і цю ніч. Бачу, важко тобі, Олю. Може, ти все-таки...

Ольга. Мамо, я вас прошу, ну от, нащо ви... *(Виходить.)*

Оксана іде в будинок. З саду входять Галя і Гаврило. Стали під яблунею.

Гаврило. Здається, нікого нема.

Галя. Ні.

З саду чути гармонь.

Гаврило. О, чуєш, як Троша виводить. Тільки ми одійшли, зразу в душу влазить. Їй веселої треба, а він нудоту розводить.

Галя. А ти не смійся, Гаврило. У Троші таке серце...

Гаврило. Яке?

Галя. Ніжне. Він увесь такий м'який, сердечний... такий...

Гаврило. Ясно.

Галя. Гаврило, ти сердишся?

Гаврило. Ні.

Галя. Який ти...

Гаврило. Що?

Галя. Хороший.

Гаврило. Ні. Я не м'який, не сердечний, не ніжний...

Галя. Виходить, я про Трохима і слова хорошого не можу сказати при тобі?

Гаврило. Кажи, кажи, скільки хочеш, але мені ясно...

Галя. Що тобі ясно? Ех ти, богатир мій... Обніми мене.

Гаврило. Нащо?

Галя. Поцілувати хочу. Ну...

Гаврило взяв на руки Галю.

Галя. Ой, ой, задушиш, задушиш...

Гаврило. Коли ти ще раз мені таке про Трохима будеш говорити, задушу...

Галя. Не буду, не буду, пусти...

Гаврило цілує Галю.

Галя. Пусти! *(Вирвалась.)* Ну, хіба так можна? Ой, ребро зламав, ой!

Гаврило. Ану, яке? *(Іде до неї.)*

Галя. Ні, ні, ціле.

Гаврило. Галю!

Галя. Що?

Гаврило. Коли ж ми будемо разом?

Галя. Почав!

Гаврило. Не можу я.

Галя. Скоро приїздить моя тітка з села. Побачиш, яка у мене тітка.

Гаврило. А чого її сюди несе?

Галя. Несе. За мною і за Мартою приїздить.

Гаврило. Як?

Галя. У цьому місяці кінчається наша угода на шахті.

Гаврило. І ти поїдеш в село?

Галя. Побачу. Як тітка скаже їхати...

Гаврило. Вважай свою тітку мертвою.

Галя. Як?

Гаврило. Я її зітру в порох, а тебе — під піджак і занесу додому.

Галя. Но, но. Ти краще мою тітку не зачіпай, вона дужча від тебе.

Гаврило. Та я за тебе ладен битись не тільки з твоїми бісовими тітками, а з ким хочеш. Цілий полк розкидати можу.

Галя. Ну?

Гаврило. До смерті буду битись.

Галя. Будеш?

Гаврило. Буду. Знай, я не жартую.

Галя *(закрила очі, тихо)*. Обніми мене, обніми...

Гаврило *(підходить)*. Галю...

Підняв її, в цю хвилину входять Трохим і Марта.

Трохим. Гаврило, Галю, ходім в кіно.

Гаврило. Ідіть. *(Поніс Галю в сад.)*

Марта *(дивиться вслід)*. От який...

Трохим. Може й ми не підемо?

Марта. Не люблю сидіти довго на одному місці.

Трохим. То підемо?

Марта. Ні. Залишимось тут. Бачив, як він її поніс у сад?

Трохим. Здоровий Гаврило, тому він її і носить.

Марта. Ех, і хлопець... Сила. А характер який. Тобі, Троша, хоч би трохи його сили, характеру... *(Дивиться в сад, співає.)*

Трохим. Ясно.

Марта *(обернулась)*. Що ти, Троша...

Трохим. Ясно.

Марта. Ти ніби сердишся?

Трохим. Ні.

Марта. Не дивись так, не дивись...

Трохим. Що ж, не маю такої сили, на зріст не вийшов, нема у мене такого характеру, як у Гаврила, нема у мене...

Марта. Гаврило — друг твій, невже про нього і слова тобі не можна сказати?

Трохим. Можна. Я хіба що?.. Гаврило — мій друг. Кажи, що хочеш, кажи, але мені все ясно...

Марта. Та не дивись так, синьоокий мій! *(Обняла його.)* Троша...

Трохим. Ой, задушиш, задушиш!

Марта. Задушу... У кого такі очі, таке серце... Троша мій! *(Цілує.)* Ходім у сад. *(Взяла його за руку, пішли в сад.)*

Чути — спинилась машина, голос Павла: «Повертайтесь на вокзал за старими, тільки швидко». Входять з чемоданами Макар, Кіндрат, з ними Павло.

Макар. Так що тобі сподобалось в моєму виступі?

Павло. Ідея дуже велика. Я коли прочитав у газеті...

Кіндрат *(перебиває)*. В газетах скоротили, промова Макара Івановича була на сорок хвилин.

Павло. В «Труде» широко подано.

Вбігла Ганя.

Ганя *(здалека)*. Татко... татко!

Кіндрат. Іду, Ганю. *(Йде їй назустріч, цілує. Ганя взяла чемодан.)*

Ганя. Як же ти... Схуд, схуд, але нічого, я такий обід зготувала. На перше — борщ, на друге... *(Ідуть до себе.)*

Макар. Повіриш, коли дали мені слово...

Входить Оксана.

Оксана. Павле, з ким це ти розмовляєш?

Макар. Ти що ж, не пізнаєш?

Оксана. Ні.

Павло. Макар Іванович, не пізнаєте?

Оксана. Мій Макар, коли приїздить, зразу в хату йде. Знає, що його чекає дружина.

Макар. Оце вірно. Визнаю критику. *(Одкриває чемодан, виймає велику, гарну хустку. Підходить до Оксани.)* Як же ти, Оксанонько, без мене тут жила? *(Цілує її, накинув хустку на плечі.)*

Оксана. Дякую, Макаре, дякую. Але більше я тебе одного не пущу. Такі сни мені снились!

Макар. Добре, добре, разом будемо їздити.

Оксана. Павле, прошу, пообідай у нас.

Павло. Дякую.

Оксана пішла.

Макар. Ходім, Павле.

Павло. Не можу. Я їду сьогодні, треба зібратись, скоро поїзд, — о восьмій відходить.

Макар. Вчитись?

Павло. Так.

Макар. Вирішив їхати?

Павло. Вирішив... Не хотів би я розставатись з вами, Макаре Івановичу, так, ну... Ви розумієте, згадувати неприємно, але хочу сказати вам од всієї душі...

Макар. Не треба, Павле. Коли до серця дійшло, не треба. Одне запам'ятай, просту штуку — жити у нас день від дня не можна, ніяк не вийде. Коли важко, завжди подивись з майбутнього на сьогоднішній день, тоді зрозумієш, відчуєш. Тоді труднощі — не труднощі. Весело чоловік їх перемагає, бо бачить далеко... Бережись стіни перед очима...

Павло. Спасибі, ну що ж, я поїду. Скажіть Ользі, коли вона зможе, нехай прийде на вокзал. Поїзд відходить о восьмій. Дуже хочу її побачити перед від'їздом. Не забудете?

Макар. Скажу, обов'язково скажу.

Павло. Прощайте, Макаре Івановичу.

Макар. Будь здоров. *(Подав руку.)* Е...братіку, та ти, я бачу...

Павло. Нічого, це так. *(Пішов.)*

Макар. Стій. *(Підійшов, обняв Павла.)* Тепер іди.

Павло. Спасибі. *(Вийшов.)*

Макар дивиться йому вслід. З саду чути гармонь, пісню. Входить Ганя в новій сукні.

Ганя. Дідусю, дідусю...

Макар. Що?

Ганя. Як мені в цій сукні? Іде?

Макар. Хто іде?

Ганя. Сукня.

Макар. А... До лиця тобі, до лиця.

Ганя. Це татко мені привіз, а ще тато шляпу собі купив. *(Макар дарить Гані піонерський галстук.)* Який день сьогодні хороший! Не було ще такого в моєму житті.

Макар. Ну?

Ганя. Дідусю, дідусю...

Макар. Що?

Ганя. Який ти... *(Обняла Макара, поцілувала, побігла в сад.)*

Входять Орлов, Зінченко, Хмара, в руках у них маленькі букети квітів.

Хмара. Заждалися тебе, Макаре Івановичу.

Зінченко. Заждалися.

Орлов. Ми читали в газетах. Здорово ви, Макаре Івановичу...

Макар. Не так уже й здорово.

Орлов. Ми підрахували, промова міністра була лише на тридцять п'ять рядків більше вашої.

Макар. Підрахували? *(Сміється.)*

Старики. В точності.

Макар. Спитай у Кіндрата.

З'являється Кіндрат.

Орлов. Кіндрате, а чому про тебе тільки згадали, що виступав, а більше ні слова?

Кіндрат. Не вийшло у мене. На трибуну вийшов, і таке зі мною сталося. Рота відкрив, язиком ворушу, а голосу нема. Як не натискаю, нема звуку.

Зінченко. Ну?

Макар. Кашляв Кіндрат довго, але міністр його виручив.

Кіндрат. Виручив. Краще не згадувати.

Зінченко. Ні, розказуй все на чистоту.

Кіндрат. Кашляю я, а міністр питає: «Що, застудились?»

Хмара. А ти думав? На таких відповідальних зборах і не те може статися.

Кіндрат. Тоді він підійшов до мене, поклав руку на плече і говорить: «Розкажіть просто про свою роботу».

Зінченко. І ти...

Кіндрат. Почав розказувати. От і все.

Макар роздає усім подарунки. Кіндрат пішов.

Макар. І буде тепер наша «Зоря» дослідною шахтою.

Орлов. Москва затвердила?

Макар. Так. В цьому році почнемо будувати п'ятнадцять будинків. Скоро приїдуть сюди учені, інженери, навіть один академік.

Входить Ольга.

Ольга. З приїздом. *(Цілується з батьком і здоровкається з усіма.)* Як з'їздилось?

Макар. Добре, Олю. Дуже добре. Що ж, пообідаємо тут під яблунею. Як, Олю?

Ольга. Вірно.

Макар. Скажи матері.

Ольга. Зараз. *(Іде до хати.)*

Макар. Олю! *(Підійшов до неї, тихо.)* Павло хотів тебе бачити. Він тут був, але не застав тебе.

Ольга. Коли їде?

Макар. Сьогодні о восьмій виїздить. Просив тебе на вокзал прийти, коли у тебе буде час.

Ольга. Не зможу.

Макар. Не зможеш?

Ольга. Не те сказала, батьку. Я не піду. Не треба. Ні... ні. *(Пішла в хату.)*

Макар повертається. Чути жіночий голос: «Чи є хто вдома?». Входить тітка Галі і Марти — Марія Миколаївна Смерека, у неї на плечах два великі мішки.

Марія. День добрий, товариші шахтарі! Хто з вас буде Макар Іванович Діброва?

Макар. Я. Здрастуйте.

Марія *(підійшла, скинула мішки)*. Хоч і вприла добре, але добилась. Я тітка Галі і Марти *(подає руку)*, ланкова колгоспу «Жовтень» — Марія Миколаївна Смерека.

Макар. Дуже приємно нам бачити вас. Познайомтесь, Маріє Миколаївно, це мої товариші, шахтарі.

Усі встали.

Марія. Що ж це ви усі такі вусаті? У нас парубки вашого віку голяться. *(Подає усім руку.)*

Хмара. Мабуть, у вас молодиці люті.

Марія. Де там! Тепер ми всі такі добрі, солодкі, як мед у спасівку. А де ж Галя і Марта? *(Крикнула.)* Галю, Марто! *(Голоси з саду: «Тітка, тітка приїхала!»)* Почули... га! Що то, коли рідний голос, зразу почуєш.

Хмара. Да, голосок у вас розкотистий.

Марія. А ми на ланах звикли.

Вбігають Галя, Марта, за ними Гаврило і Трохим.

Галя. Тьотю, це ви?

Марія. Я, голубонько. *(Цілуються.)*

Марта. Тьотю!

Марія. Я, голубонько. *(Цілуються.)* А це що за парубки?

Галя. Це Гаврило. *(Бере його за руку.)* Познайомся.

Марія. Здоров, хлопче. *(Подала руку.)* Що ж це ти мені так тиснеш руку, ану давай... Давай, давай дужче... А тепер я попробую... Ну, годі. Добрий парубок.

Гаврило. Добра тітка у тебе, Галю.

Марта. А це Трохим. Тільки, тьотю...

Марія. Не вчи, сама бачу. *(Подала руку.)* А гарненький який!

Марта. Но, но...

Макар. Просимо в хату. Втомились в дорозі?

Марія. Де там! У м'якому їздила. Так спати було добре. *(Подивилась навкруги.)* Несіть, Галю, Марто, під оту яблуню скатертину, тарілки, а я мішки витрушу. Тут ковбаса, сало, порося печене, паляниці, пиріжки. Усього потроху, що у нас росте. Прошу всіх попробувати колгоспної страви, вона у нас без того, як вони... вітаміни. Зовсім без вітамінів, але ми не обижаємось. Прошу.

Хмара. А ми без них жити не можемо. Де у вас вітамін «пи» — порося?

Марія. Отут. Тягніть мішки під яблуню.

Усі ідуть під яблуню. Макар пішов у хату. Залишились Гаврило і Трохим.

Трохим. А що, коли ця тітка умовить дівчат повернутись додому?

Гаврило. Не вийде.

Трохим. А як умовить?

Гаврило. Хай спробує. Я Галю під піджак — і бувайте здорові, тітонько.

Трохим. А мені ж як з Мартою бути?

Гаврило. Да. У тебе це не вийде.

Трохим. А що, коли ми при всіх заявимо, що любимо і хочемо...

Входять Макар, Оксана і Ольга.

Макар. Дружина моя.

Марія. День добрий, Оксано Андріївно. Писали мені дівчата про вас, як про матір рідну. Спасибі вам.

Оксана. І ми полюбили, як рідних.

Макар. Знайомтесь, дочка моя.

Ольга. Нам багато про вас оповідали Галя і Марта.

Марія. Лаяли тітку, чи ні?

Оксана. Ні.

Марія. Нехай тільки спробують. Я їм наведу дисципліну.

Трохим. Чув? Ясно.

Гаврило. Ще не ясно.

Макар. Як урожай у цьому році?

Марія. Добрий. Але не в усіх однаковий. В колгоспі, як і на шахті: коли добре робиш, то й добича є. Так, здається, по-вашому?

Всі ідуть під яблуню.

Макар. Кіндрате, йди до нас. *(До Марії.)* Вип'єм за ваш приїзд. За ваше здоров'я, Маріє Миколаївно.

Марія. Дякую. За ваше здоров'я.

Орлов. Маріє Миколаївно, просимо вас оглянути нашу шахту.

Марія. Подивлюсь. Неодмінно подивлюсь. Тільки сьогодні ж.

Бо завтра повертаємось додому. Як там чекають на тебе, Галю, і на тебе, Марто. Зустрінуть усім колгоспом.

Трохим. Гаврило...

Гаврило. А чого їм їхати в село?

Марія. Угода кінчилась. Два роки проробили. Як їх там чекають!

Галя *(встала)*. Вип'ємо за наше рідне село.

Входить Кіндрат.

Марія. Вип'ємо.

Галя. Яке воно гарне! В садах хати біленькі, а тополі, скільки оком глянеш, вартують на шляхах... Шумить очеретами річка... А ночі... ночі... до схід сонця вигортаєш зорі веслом. Люблю я село. Люблю в усяку пору. І коли тітка Марія сердито покрикує: «Вставайте до машини, розіспались», а ми лише на дві години заплющили очі. Не легко було мені, коли прийшла на шахту. Важко було. У перший день під землею я заплакала. Пролетіло два роки, тепер я машиніст електровоза. Сама не помітила, як полюбила труд шахтаря. Скажіть усім, тітко Маріє, нема у світі такої великої і почесної праці, як наш шахтарський труд... Вклоніться від нас, тьотю, рідному селу, усім передайте, що ми... *(Спинилась від хвилювання.)*

Гаврило *(розтягнув гармонь, починає пісню)*:

Стоят териконы, синеют просторы,
И солнце лучится из девичьих глаз.
В забои идут молодые шахтёры,
Трудом прославляя любимый Донбасс.

Шахтарі *(підхоплюють)*:

В забои идут молодые шахтёры,
Трудом прославляя любимый Донбасс.

Марія *(схвильовано)*. І ти, Марто, так вирішила?

Марта. І я, тітко Маріє. *(Обняла її.)* Залишайтесь з нами. Не пожалкуєте. Життя шахтарське це... що книга сама цікава, а може й більше... Залишайтесь. Ми вас тут ще заміж віддамо.

Хмара. Оце вірно. Кавалери у нас — орли.

Старики. Орли! *(Підкручують вуса.)*

Марта. Залишайтесь.

Марія. Що ти! Я ніколи село не залишу. Не ждала... Не ждала... Збудувала для вас нову хату, посадила сад... Думала — на старість дітей ваших носитиму на руках...

Галя *(взяла Гаврила за руку)*. Тьотю, благословіть нас. Ми кохаємо одне одного.

Марія *(підійшла)*. Коли даси слово, що діток привезеш мені на село...

Гаврило. Це можна.

Марія. Тільки дивись, Гаврило, за Галею. Бачиш, яка вона у нас...

Гаврило. Не турбуйтесь, тітонько. Благословляйте.

Марія цілує Галю і Гаврила.

Марта. Троша, чого ти стоїш? *(Взяла його за руку, веде до Марії.)* Благословіть і нас, тьотю.

Марія. А діток привезеш до мене на село?

Марта. Усіх здам. Благословляйте.

Марія. Тільки дивись... *(Пауза.)* Дивись, Марто, за ним, бачиш, який він сердешний...

Марта. Не турбуйтесь.

Марія цілує Марту і Трохима.

Марія. Наливайте по повній, щоб наша доля нас не цуралась.

Марта. Макаре Івановичу, ви нам як батько рідний... Скажіть своє слово.

Макар. Скажу вам одне — любіть одне одного, пам'ятайте, сім'я — це велике щастя і радість. Але, щоб збудувати хорошу сім'ю, мало однієї тільки любові. Потрібна ще й велика дружба.

Ольга. Коли є справжня любов, то є й дружба.

Макар. Ні, Олю. Бачив я на своєму віку не раз: і люблять одне одного, а збудувати життя не можуть. За сім'ю боротись треба. Один одного повинен підтримувати. Коли один посковзнеться, — не дати впасти. Лови коло самої землі, але не дай упасти. От я багато років прожив з Оксаною Андріївною, і в молодості вона мене раз виручила... Був випадок...

Оксана. Не раз, а два.

Макар. Вірно, два. Визнаю.

Ольга встала, іде. Її затримують: «Куди ви, Ольго Макарівно?»

Ольга. Мені треба, я скоро повернусь.

Макар *(подивився на годинник)*. Пів до восьмої. На станцію. Встигне. *(До всіх.)* Вона скоро повернеться. Друзі мої, що мені хочеться сказати? От на цьому місці багато років тому сказав товариш Сталін: ви тепер господарі, і виросли тут нові шахти і яблуні, будинки. Вам, молодим, належить зробити ще більше, ніж зробили наші руки. Від усієї душі бажаю вам щастя.

Хмара розносить бокали, всі співають «Терикони».

Олександр Корнійчук

В ОДНІЙ СІМ'Ї

Хто сили дав тобі і радості без ліку,
Хто сонцем, цвітом простір твій залив,
Хто щастя розділив між браттями велике,
Яким твій предок довгі роки снив?

То Ленін, Сталін, партія єдина,
То всіх народів сонячна Москва.
В міцній, ніким не скореній родині
Ти рівноправна, дужа, бойова.

Кому шумиш густими пшеницями,
Кому свою присвячуєш любов,
Що лине в даль сердечними піснями,
Кому звітуєш сотнями будов?

То найдорожчій у віках людині,
То всенародній зоряній Москві.
В одній, навік возз'єднаній родині,
Непереможні, вічно ми живі.

Кому від радості вогнями салютує
Могутній Дніпр з гранітних берегів,
Кому підносиш чарку золотую,
Вином наповнену твоїх садів?

Йому, Вождю, титану Батьківщини,
Йому всі наші помисли й діла.
В одній, ніким не скореній родині
Радянська Україна розпвіла.

Квітучий край, Радянська Україно,
Заводів гук і домен цвіт-огні,
Вугілля блиск, що йде із шахт невпинно,
І моря шум, й сердець палких пісні,

Карпат зелених висота прозора,
Дунаю хвиля, білий дим садів,
Будинків сяйво, де лише учора
На чорнім згарищі осліплий птах сидів...

Квітучий край, краса братів-народів,
Що йшли за тебе—їх не стримать лав!
І в кожну хату першим Сталін входив
Й твоїх дітей до серця пригортав.

Йому, Вождю, титану Батьківщини,
Йому всі наші помисли й діла,
В одній, навік возз'єднаній родині
Радянська Україна розцвіла.

Олекса Ющенко

ЗАСТОЛЬНА КОЛГОСПНА

Застилайте столи тесовії,
Заспівайте, подруги, свою —
Про Вождя, і любов, і надію,
Про Вітчизну, здобуту в бою.

До Москви хай долине наш голос,
І почує наш Вождь дорогий,
Як шумить, наливається колос,
Як живем у Вітчизні своїй!

Заспівайте, що зникла наруга,
Заспівайте про зорі Кремля,
Як за Сталіна, батька і друга,
Розцвіла наша рідна земля.

Ти заспівуй, моя чорноброва,
Пісню радості, пісню надій —
Про товариша й друга Хрущова,
Що з Ватутіним вів нас у бій.

Наливай же вина повен келих!
Гей, подруго моя чарівна,
Від пісень гомінких та веселих
Хай у серці квітує весна!

Застилайте столи тесовії,
Заспівайте, подруги, свою —
Про Вождя, і любов, і надію,
Про Вітчизну, здобуту в бою!

Олекса Новицький

НОВА ДОРОГА

Слухайте, люди: я вже дома. Приїхав. Хіба ви не чули, що старий Михайло Подолян знову в подорожі подався? Таки зазнав, хоч на старості літ, справжньої шани. Це вам не якась там Америка...

Згадалося-таки. Та як не згадати? Був я і в Америці. Був... Та хіба тільки я один? Еге, скільки нашого брата туди попоїздило.

І на заводах Форда, і в Каліфорнії побував. Майнув на якийсь рік аж у Канаду. Скрізь одне. Устромиш голову — аж гульк: немов тобі щось на шию скочило. Не вгледиш, коли й хомут натягли. А вже як натягли, мусиш везти. Так оце вона, та хвалена Америка?..

Кинув і Форда, і форденят. Нехай їм ті лаковані авта горять... Тьху!

Поки додому доплентав, ледве з мене дух не вийшов. А дома що? Дома теж було не мед. Жінка питає:

— А де твої американські мільйони? Не бійсь, хвалився. Де?

А я їй:

— Хіба пани самі свої валізи носять? Он там за мною лакеї йдуть.

— А чому штани латані? — знову присікається.

От дивна жінка! У доброго газди й мусять бути латані штани. Невже краще з дірками їх носити?..

Відтоді й пішло по селу: мільйонер та мільйонер, а штани латані.

Від таких розкошів дорога мені одна: знову до пана Чарнецького, знов у фільварок волам хвости крутити...

Скільки ж це років відтоді минуло? Чи не двадцять? І от бачите: знову дорога випала. Тільки тепер уже не за шматком хліба. Це вам не якась там Америка...

А сталося воно так. Приїздить до нас з району секретар партії та говорить: маєте добру звістку, товаришу Подолян. Запрошують вас до себе в гості колгоспники з самого Запоріжжя.

— Дякую добрим людям. Давно мені мріється побувати на Великій Україні.

У Станіславі зібралося нас з усіх сіл людей чимало. Молоді і старі. Чоловіки і жінки. Колгоспники і такі, як оце я.

Збиралися і мої сусіди в колгосп: ні, думаю собі, я ще почекаю. Ви ж мене, люди, знаєте. Весь вік поневірявся в наймах, весь світ об'їздив, про одне думаючи: хоч би кавалочок землі — та своєї. І що ж, питаю я вас? Де поділися мої літа? Де була моя земелька?

Але діждався я таки свого. Діждався. Відрізала мені радянська влада, слава їй навіки, вісім моргів од панського поля.

Он вона, моя земелька, — я її завше бачу, навіть заплющивши очі. Бачу — і, як мала дитина, тішуся — моє!

Та не про це зараз мова йде. Бо таки їдемо. На Запоріжжя. Гуркотять-гуркотять колеса. Ось і Збруч проїхали. Отака собі маленька річечка, а скільки років вона землю нашу ножем краяла, колючими дротами до братів дорогу перетинала. Та вже немає тих кордонів-дротів. Пісня лунає над Збручем...

Уранці побачили ми наш Київ. І людей, і Дніпро, і Тараса Шевченка. Доброго, кажу, ранку, Кобзаре. Від самісіньких Карпат прийшов я уклонитися тобі.

Ще день, ще ніч їхали — і ось воно Запоріжжя.

Хто ж це може про всі ті дива розповісти? Скільки часу на це треба?

Перше диво — отаку ріку перегородити. Я стояв на тій греблі — і кажу собі: бачиш, Михайле, все це руками людини зроблено. І та станція, що дротами посилає дніпрову силу

в усі кінці-краї, і ті заводи, що димлять он здалека, і ті височенні кам'яниці серед степу...

Глянеш униз — голова обертом йде. Бушуй, бушуй, старий Дніпре, але маєш нині коритися людям.

Та ось подали до готелю гарне авто. Хто ж це має ним їхати? Я — Михайло Подолян. І куди ж це маю їхати? До колгоспу імені Леніна. Приїхали. Чому, питаю, так людно й шумно посеред села? Вас, кажуть, дорогих гостей зустрічаємо. Радіємо, що прибули до нас, брати.

— Дякую, красно дякую, всій чесній громаді за ласку, за добре слово. Ми цього дня, мов великого свята, все життя сподівалися...

Тепер, кажу, бачив, люди, я колгосп. Все бачив. І як посіяно, і як поорано. Бачив я ту мудру машину, що самоходом іде — косить, молотить, полову збирає, солому складає. Усе разом. І в свинарники заглядав, і в корівники, де жінки в білих фартушках пораються. Еге, думаю собі, навіть у пана Чарнецького такої худоби не було. А стайня? Коні ситі, коні, як змії. Ні, таки добре газдують люди. Добре! А то що у вас, питаю. Стельмашня? А ото далі? Цегельня? Добре! А біля річки? Електростанція? Річки тієї, глянув я, одна жменька: звідки та сила взялася? А дивіться, що воно діється: і світить, і молотарку рухає, і солому ріже, і дошки пиляє, і воду худобі подає... Мудра річ, скажу вам, та електрика.

Але маю все оглянути, — рушаю далі.

— Що це за труби у вас, що це за помпи, питаю знову.

— А це, — говорять, — коли треба, дощик робимо.

Чули ви таке? Штучний дощ. Ні, таки вміють люди газдувати.

Зазирнув я і до комори. Зерносховище називається. Правду скажу — і не снилася мені така пшениця. Але ж про що тут люди сперечаються, поясніть мені.

— Бачите, — скаржиться комірник, — оцій жінці належить сто пудів пшениці та ще півстільки жита, та ще півстільки кукурудзи, та ще проса... А вона собі бере потрошку і потрошку. Де маю подітися з її зерном? Мені і так тут бісова тіснота...

— От мені клопіт, — усміхається жінка. — Заберу, тільки дайте з буряками управитися.

— Управляйся швидше, Катерино, — квапить комірник,— та готуй мішки: бо ще цукру матимеш добрих два центнери.

— Наша бригада, — пояснює мені та Катерина, — одержала по тридцять п'ять центнерів пшениці з п'ятдесяти гектарів. В усьому районі найбільший трудодень маємо.

— Тридцять п'ять центнерів пшениці з гектара? Ні, не буває такого... Дайте мені самому глянути на того газду-бригадира.

— Ось він,—кажуть,—наш Петро Іванович сюди й прямує.

Підходить такий собі чоловік — не старий, не молодий. Зірочка отут.

— Невже золота? — питаю.

— Золота, — сміється він. — Як пшениця наша золота.

А я йому просто у вічі:

— Тридцять п'ять з гектара? Зроду такого не чув, не видів.

А він мені:

— Мало. За Дніпром, у колгоспі Сталіна сорок центнерів узяли. Маю на той рік здоганяти... А скільки ж у вас родить?.

Що я йому, люди, на те відповім?

— У мене добре родить. Еге-ге! Ще як родить. У мене, — кажу, — кінь од вітру хилиться. Якби попав у ту борозну, що ваш трактор виорює, то не виліз би з неї, за вуха довелося б витягати. У мене, — говорю далі, — плужок — ого-го! — ще мій дід ним орав. Зверху залізо, а зісподу міцний бук. У мене, — кажу, — добре родить: вісім центнерів бог дав. О!

— А ми, — говорить бригадир, — у бога не просимо, самі беремо. На той рік у нас буде сорок.

Посміхнувся Петро Іванович і каже далі:

— Ще не всі новини ви у нас бачили. Ось недавно академік приїздив до наших людей поради питати? Тепер цей учений разом з нашою ланковою таку пшеницю виводить, щоб родила по сто центнерів з гектара...

Надвечір зібралося до клубу багато людей. І я посидів трохи, а потім думаю: що це мене водять туди-сюди, як малу дитину. Маю сам, що схочу, бачити.

Вийшов на вулицю — озираюся. Може мені заманулося в першу-ліпшу хату навідатися. Ось, скажімо, в оцю.

Сказав собі — і зробив. Переступаю поріг.

— Доброго здоров'я, — кажу. — Чи не можна, добрі люди, у вас водички попити?

— Драстуйте, драстуйте, — відповідає мені дідок. — Заходьте, прошу, сідайте.

Захожу до світлиці. Сідаю. Роздивляюся. Гарно світить електрика. З червоненької скриньки музику чути.

Добре, міркую собі, що я з старим здибався. А то молоді щось дуже високо стрибають. Сто центнерів! Чули ви таке?

Закурюємо — він свою цигарку, я — свою люльку. Погомоніли, згадали старе.

— Як же ви тут собі живете і що собі поробляєте? — питаю далі.

— Живу собі, каже, нівроку. А працюю в хаті-лабораторії. Знаєте, що воно таке?

— Ні, — признаюся щиро, — не знаю.

— Так от я вам покажу, — говорить старий. — Тут у мене дома філіал є.

І запрошує мене до другої світлиці, вмикає відразу дві лампи. Озираюся довкола, не розумію, де я є. Якісь снопики

на столі. Якісь скляночки, баночки на полицях. Якісь горщики з зеленими сходами...

— Оце ми з дочкою таку пшеницю вирощуємо.

І показує мені колосок. Дивуюся-чудуюся. Не колосок, — а ціле колосище. У всі боки немов гілочки стирчать.

— Пшениця? — перепитую його.

— Пшениця і є. Гілляста називається.

Показує шкляночку з зерном — оце з одного колоса. Я ту шкляночку ближче до очей. Потім ще ближче. Тільки подумати — з одного колоса!

— Та ще багато, багато маємо попрацювати, щоб вивести цю пшеницю на поле, — пояснює мені старий. — Але хочу я на власні очі бачити, як ростиме вона на тисячах гектарів. Приїздив до нас учений академік — говорив моїй дочці...

— А хто ж ваша дочка?

— Ланкова.

— Може, це та сама ланкова, що з академіком нову пшеницю виводить? На сто центнерів з гектара?

— Та сама, — посміхається старий. — А чи на сто, чи, може, на сто двадцять, це буде видно далі.

Я на нього глянув. Він на мене глянув. Я очима кліпаю. Він посміхається.

— Ще такого світ не бачив, — кажу йому.

— Побачить. І радянської влади світ раніше не бачив. А тепер побачив. І Дніпровську греблю, коли починали, — теж не вірилося декому.

Потім, коли вже сіли до столу і хильнули чарчину, каже мені старий:

— Мабуть, довго ви у панів наймитували?

— А звідки, — питаюся, — це видно?

— А видно. Бо — і не віриться, і боязко, і хто його знає... Так?

— Так, — признаюся йому. — Так. Трохи не віриться. Трохи боязко...

— Все це мені знайоме, — розповідає старий. — Сам батракував. Тільки давно це було. Дякувати радянській владі та нашому Сталіну — добрий шмат людського життя мені дали. Двадцять п'ять років у колгоспі — тільки подумати. Старша дочка — вчителька. Син — офіцер. А наймолодша в батька вдалася. В зерні кохається. Мабуть, агрономом буде.

Потім на мене хитро глянув і питає:

— Тягне вона, своя земелька?

— Ох, — зітхаю, — тягне.

— І мене вона тягла-притягувала, — каже старий колгоспник. — А тепер ще дужче тягне. Дивіться, яке в мене господарство. Дві тисячі гектарів. Добрий шмат землі? І все це — наше і моє!

Розгортає він переді мною якусь величезну карту, а на ній різними фарбами клітини помальовано.

— Оце, прошу глянути, план сівозміни.

І довго він мені ту мудру карту розтлумачував. А потім знову згадав про пшеницю, що гіллястою називається.

— Це, — каже, — пшениця комунізму. А я ще хочу пожити і при повному комунізмі, коли людина стане — ого! — яка моцна. Я ночами не сплю — про ту пшеницю думаю. Виростимо ті чудесні зерна, і скаже нам народ велике спасибі за сталінські врожаї.

Слухаю я його, слухаю. Мовчу, а що зі мною коїться, ніхто того не знає. Як вам про те сказати, люди мої?.. Захотілося мені стати на місце цього старого колгоспника, якому випав на долю добрий шмат життя. Щоб і в мене дочка агрономом чи професором була. Щоб і я отаку пшеницю на диво цілому світові ростив-вирощував.

А чим я за все життя маю похвалитися? Отим кавалком

землі? Отим конем, що від вітру хилиться? Отим плужком, що зверху іржавим залізом оббитий?

Мій хліб солоним потом одгонить. А там машина. Там народ за чесну працю подяку складає. Золоті зірки дає. А хто мені за всі тяжкі труди бодай єдине добре слово сказав? Хто?

Мільйонер, а штани латані... Ото тільки й слави, що зажив за весь вік.

Не хочу! Чуєте, люди, не можу я далі так.

...Гуркотять-гуркотять колеса. Вертаємо на домівку. Вже Станіслав проїхали, Коломию проминули... Вже наче перед очима моє поле — ось тут дорога, там далі схил... Тягне? Тягне... Але вже не та убога смужечка, а поле широке...

Бачу, люди, нову дорогу. Ту, що мудрий Сталін показав.

Коби мені скинути з плечей бодай десяток-другий років. Нікому в житті не заздрив. А нині заздрю отій ланковій, бо вона — в колгоспі народилася.

А колеса гуркотять-гуркотять... Вертаю на домівку. Ген у далині синіють гори з чорними буками на верхах.

Доброго ранку, мої Карпати! Це я — Михайло Подолян, старий мандрівник, що всього надивився на своєму віку.

Доброго ранку, люди! Збирайтеся всі, всі до одного, і слухайте новину. Іду в колгосп. Іду. Геть зі старою розпукою. Нехай не в'яже мене до себе та забур'янена межа.

Сталінською наукою я тепер багатий: починаю жити завнов. Не зважайте, що вже сивий. Ще мені тої пшениці з гілочками сіяти-збирати. Ще мені людям свою працю показати. Чи в мене руки не такі? Чи в мене серце висхло? Ні. Живе! Б'ється...

Ще мені жити й жити — бачу ясну дорогу.

Семен Журахович

ПОДАРУНКИ

Ще пливли тумани білі,
Як уранці ланкову
З прикарпатської артілі
Виряджали у Москву.

Принесли їй до порога
Люди радісні слова.
Проводжаючи в дорогу,
Так промовив голова:

— Дочко, будеш у столиці,
Батьку Сталіну в Кремлі
Розкажи, як колоситься
Наше щастя на землі.

Це ж він кинув добрі зерна
В нашу ниву — вільний край.
Уклонися, дочко, земно,
Подаючи коровай. —

А дівчата, як дзвіночки,
Промовляли серця річ:
— Це ми Сталіну сорочку
Шовком вишили за ніч.

Він погляне на узори,
Вгледить нитку золоту
І пізна — Карпатські гори
У весняному цвіту.

Запитає — хто серпанки
Гаптував у цвіт такий?
То дівчата, скажеш, з ланки,
Де найкращі буряки... —

А старий вівчар з привітом
Так до неї говорив:
— Я цю люльку ціле літо
Із орішини різьбив.

Чув я, любить Сталін думать,
Запаливши тютюну.
То, можливо, світлу думу
З нею знайде не одну.

Пригада — Карпати білі,
Трембітають вівчарі... —
Ланкову в Москву з артілі
Виряджали на зорі.

Володимир Вільний

КОЛОМИЙКИ

Ой, селяни закарпатські,
Одну думку маймо:
Всі як один до колгоспу
Дружно ми вступаймо.

Ми, гуцули, горді люди,
Зараз ся гордуєм:
Старі хати розбираєм,
Колгоспи будуєм.

Ой, як у нас колгосп буде,
То нам добре буде,
Тоді в наше Закарпаття
Горе не заблуде.

Вчасно орем наші землі,
Вчасно їх засієм,
Батьку Сталіну покажем,
Як робити вмієм.

Горить огонь, горить огонь,
Полум'я палає,
У колгоспному селі
Електрика сяє.

Хто ударником працює,—
Весело співає,
Його знає вся країна,
Народ поважає.

Засвистала залізниця
Із гір на долину
Та повезла ліс карпатський
В Донбас на Вкраїну.

Йдуть вагони, вагонетки,
Колія широка,
Виконуєм п'ятирічку
За чотири роки.

Ой, на горі у садочку
Дівчата співали,
Із пшениці Сталінові
Вінок ізвивали.

Ой, кувала зозулина
В лузі на галуззі,
Україна, як калина,
В Радянськім Союзі.

Засяяла Верховина,
Смерека ожила,
Сталін волю нам приніс,
Розправив нам крила.

ДВІ КАРТИ

Я бачив карти командармів
В тривожний і величний час,
Коли полки могутніх армій
На штурм одержують наказ.

Там в кожнім контурі детальнім
Звитяжний задум виростав,
Той,
що на плані генеральнім
Великий Сталін начертав!

Тепер ці карти — як святині,
Як пам'ять слави і звитяг...
Та знов ідуть у наступ нині
Герої сталінських атак.

І знову лінії червоні
Лягли на карту, як колись:
Потужні смуги оборонні
Через країну простяглись.

Меридіанами — по ріках,
Степами з заходу на схід,
Ляга на карту план великих
Народних,
сталінських робіт!

Там — ріки мчатимуть горою,
Стихії сил наперекір,

А там — зростуть незламним строєм
Дубовий ліс,
сосновий бір.

Нехай рвучкий, багатотонний,
Мов натиск танкових колон,
На першу смугу оборони
Впаде чужак — лихий циклон,

Нехай свистітиме, густиме
Засухи посланець лихий, —
Зім'ятий кронами густими,
Впаде додолу суховій.

І вже знесилений, неситий,
Він вип'є випари води,
Щоб життєдайний дощ пролити
На наші ниви і сади.

Це також бій.
Це також наступ
Людей
на сили темні й злі, —
Це боротьба за хліб,
за щастя,
За мир і спокій на землі!

Микола Дашкієв

ВІТЧИЗНІ

Вітчизно! Краю мій! Велична і могутня
Ти зустрічаєш знов бучний прихід весни.
Ясне твоє сьогоднішнє й майбутнє,
Бо на постах щодня творці — твої сини.
Ти, сонцем травня золотим зігріта,
Простуєш у щасливе пишне літо.

Все, що дала ти нам, синам твоїм змужнілим —
Дерзання у труді, братерство, дум політ —
Все, як святиню, честь, ми пронести зуміли,
Прославивши тебе, Вітчизно, на весь світ.
Тобі вогонь душі, сади, у полі жито...
Великий Сталін так навчив тебе любити.

Ми виросли в труді. Серця ми гартували
В горнилі канонад на полі бойовім,
Коли в наш отчий край удерлись злі навали,
Коли в єднанні всі ми за Вождем своїм
На ратний труд ішли... — Важкі війни дороги, —
Та Полководець нас привів до перемоги.

Ми любим творчий труд. Зросли цехи потужні,
Над ріками мости, над шахтами копри.
Все — творчість наших рук. Все — наші сили мужні,
Для Батьківщини все. Зелені явори
І новозрощених садів шумлять алеї,
І поїзди гримлять дзвінкою колією.

А з півдня, із-за гір ласкавий вітер тепло
Над степом дише повними грудьми.

І тягнуться пшениці пружні стебла
До сонця вгору. І радіємо ми.
Ми, сталінським окрилені привітом,
Вирощуєм врожай, незнаний світом.

В вечірній тишині, в ранковій прохолоді
Вітчизни вірний син, її громадянин,
Я, що живу з народом, у народі
І для народу, — бачу: все це він,
Великий Сталін дав країні — щастя й славу,
До перемог ясну привів Державу.

Вітчизно! Краю мій! Дивлюсь я в дні прийдешні —
У комунізму дні. Вони — не в далині.
Ти вся в садах встаєш. Шумлять, цвітуть черешні,
Палахкотять електрики вогні,
Освітлюють оновлену природу...
Прийми ж, наш Вождь, за все подяку від народу.

Петро Дорошко

ВОЛЯ СТАЛІНА МІЖ НАС

Є в житті кожної людини дати, що запам'ятовуються назавжди, світять їй, як ясні зорі.

Таких знаменних дат у 1946 році в мене було дві...

10 лютого. Весело, по-весняному, сяяло сонце. Сонячно, радісно було на душі.

У цей день відбулися вибори до Верховної Ради Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

У цей день трудящі Уманського виборчого округу обрали мене своїм посланцем у всенародний парламент.

Я став депутатом!

Чи думали колись мої батько та мати, що їхній Федько вийде в люди? За найбільше щастя вони б вважали бачити мене писарем у сільській управі.

Чи думав я сам, — бідняк, панський заробітчанин, — що буду державним діячем?

Я перенісся думками у Москву, на Красну площу, де в мавзолеї спить вічним сном Ленін. Це йому маю дякувати!

Я уявив собі ту ж Красну площу, море голів на ній і Сталіна, що стоїть на високому крилі Ленінового мавзолею. Це йому маю дякувати!

Леніну, Сталіну, партії, народові дякую я за таку велику честь!

Доти я бачив Сталіна тільки на портретах.

День, коли я побачив Сталіна віч-на-віч, був для мене другою знаменною датою.

У Кремлі я був уперше в житті. Вже це одно хвилювало, зворушувало до сліз.

Депутати Верховної Ради від України займали у залі передні ряди. А депутати від Київщини — в центрі їх. Я сидів, не зводячи очей з урядової ложі.

І от Сталін з'явився в ложі.

Від зворушення, від сліз, що застелили очі, я перші хвилини бачив тільки загальні обриси дорогої людини.

Він стояв зовсім близько, просто переді мною, і аплодував нам.

Ми аплодували йому. Захоплено, гучно, від усього серця.

Перша сесія Верховної Ради СРСР розглянула і затвердила Закон про п'ятирічний план відбудови й розвитку народного господарства нашої Батьківщини на 1946 — 1950 роки.

Про основи цього плану радянські люди вже знали з промови товариша Сталіна на зборах виборців Сталінського виборчого округу міста Москви 9 лютого. Тепер нам, посланцям народу, належало затвердити сталінські накреслення в широко розгорненому вигляді: по всіх галузях народного господарства, по кожній республіці зокрема.

Товариш Сталін не виступав на сесії. Проте його слово, його воля почувалися в кожному розділі плану післявоєнної п'ятирічки.

План великий, але його можна і треба виконати. Тільки за цієї умови Батьківщина буде гарантована від усяких випадковостей.

Вслухаючись у проект плану, я думав: а що повинен зробити «Здобуток Жовтня», щоб забити і свій маленький цвяшок у велику всенародну будову?

Про це я думав і на сесії, і під час обіду, і лягаючи спати. Для мене було ясно: «Здобуток Жовтня» теж повинен мати свій п'ятирічний план розвитку.

Повертався я з Москви, повний думок: як депутат, як слуга народу, я мушу працювати тепер ще більше, ще наполегливіше, ще краще.

Федір Дубковецький,
голова колгоспу „Здобуток Жовтня" на Київщині

ОЙ, КОЛИ Б Я СОКІЛ...

Ой, коли б я сокіл,
Коли б крила мав,
До рідного Сталіна
В гості б завітав.

Полетів би соколом,
Сів би на Кремлі:
— Здрастуй, любий батьку наш,
Сонце на землі.

Живемо заможно ми,
Славим щастя літ.
Шлем тобі від щирого
Серденька привіт.

На землі колгоспівській
Хліб — немов стіна,
Розцвітає піснею
Рідна сторона.

Вітер котить хвилями
Буйний урожай.
Рідний батьку Сталін,
В гості приїжджай.

Зустрічати вийдемо
Ранком, на зорі,
Ой, до нас прилинеш ти
Сонечком вгорі.

Будем веселитися,
Радість виливать,
Мудрого, Великого
Сталіна вславлять.

Народна пісня

УКРАЇНСЬКА ВЕСНА

У сім'ї республік нероздільних
Ти весною пишно розцвіла,
Україно і щаслива й вільна,
Сторона і сонця і тепла.

Наш спів, лети
До висоти
Про партію велику!
Будь славен, Сталін дорогий,
Од віку і до віку!

Широчінь ми любимо дніпрову
І Десну, і голубий Дунай.
П'ятирічок зводяться будови —
Не впізнати наш радянський край.

Дякуєм тобі, російський брате,
Що на захист нам завжди ставав.
Ми з тобою силою багаті,
Не зламать нікому наших лав!

У єднанні, в дружбі наша сила,
У переклику ясних сердець.
Партія республіку ростила,
Сталін — щастя нашого творець!

Нас вогні чарують Дніпрельстана,
Світло домен простір залива.
Від сестер ніколи не відстане
Наша Україна бойова.

Виростайте, сонячні будови,
Зацвітай чарівніше, земля!
Нас веде на подвиг Сталін знову,
Кличуть зорі славного Кремля!

Наш спів, лети
До висоти
Про партію велику!
Будь славен, Сталін дорогий,
Од віку і до віку!

Олекса Ющенко

НАС ПРИЙМАЮТЬ ДО ПАРТІЇ

Ми недарма були у комсомолі,
Він мужності навчив мене й тебе
І, оцінивши серця силу й волю,
Вказав нам путь в ряди ВКП(б).

І ось на вступ райком виносить згоду...
Вручають нам сьогодні партквитки...
Здається — нині й сонце з небозводу
Вітає нас: — Привіт, більшовики!

Секретар тисне руки урочисто
І нас по-командирськи огляда.
О, світлий час! О, днина промениста!
Яка нам радість душу огорта!

Ми клянемось у цю хвилину щиро
Народові, країні дорогій:
Нам слово партії — закон, довіра...
І кожен подих наш належить їй!

Ми з нею в помислі, в меті — єдині,
На труд ідем, на подвиги в житті,
Вершить високе щастя Батьківщини,
До днів найкращих торувать путі,

Нести піскам, сухим степам обнови
З лісів зелених, з рясноквітих трав,
Ростить в колгоспі врожаї чудові,
Щоб колос пригорщу зерна давав,

Красу споруд підводити до неба,
Варить метал, — щоб домни жар не гас...
Робити кожне діло так, як треба,
Як Ленін вчив, як Сталін учить нас!

Скоряється нам криця і природа,
В нас дужі руки, мрія пломінка.
Більшовика не стомлюють походи,
І праця не втомля більшовика!

Виходимо схвильовані з райкому,
Навік оцю запам'ятавши мить.
Життя нас кличе — по шляху ясному
Трудом, серцями комунізм творить!

Валентина Ткаченко

РОСІЯ

Як чайка, здіймається вимпел над морем,
Черкнувши крилом голубе піднебесся.
Останні гудки — привітання Одесі,
Землі, що в туманах ранкових синіє.
І море гойднулось. В безмежні простори
Виходить «Росія».

В розбурхані води — моря, океани,
Понад берегами країн і народів...
Я знаю — як сонце весняне на сході,
Що серце людини надією гріє, —
Зустрінуть уранці буремні Балкани
Появу «Росії».

До моря ітимуть герої Гренади,
Мовчазні й суворі докери Калькутти,
І тисячі поглядів буде прикуто
До щогли, де прапор радянський яснієє.
Простягнуться руки тремтячо і радо
До тебе, «Росіє».

І мати промовить до юного сина:
— Така є земля за морями — Росія.
Там Сталін, там щастя садами рясніє...
І люди пізнають: сліди теплохода —
То їхня дорога крізь шторми єдина,
Крізь буряні води.

А вимпел здійметься над спінене море,
Черкаючи небо, заковане в тучі,
Де грози звисають над світом гримучі.
Нехай за бортами лютує стихія —
Та в серднце людське, як в порти, світлозора
Заходить Росія.

Володимир Вільний

ТИ КВІТНЕШ, РІДНА УКРАЇНО!

Якби слова ті золоті
Я воєдино міг зібрати,
Що Сталіну сказала ти,
Радянська Україно-мати, —
Біля верстатів і столів,
В нарядних шахт, у лісорубів,
На мітингах мостовиків,
В заводах, де катають труби,
В колгоспних клубах і в портах,
В полях, де тракторні колони,
На всіх будовах і в містах
Від Кадіївки до Херсона;
В депо, на станціях, кругом,
При кожній домні і мартені,
Де робиш подвиги щоденні,
Його вітаючи трудом, —
Я в них би музику знайшов,
Вона ж звучить в серцях щоднини! —
В ній клятва партії, любов
До тебе, Сталін, України!
В огні устоявши, в диму,
В майбутнє йдеш ти без упину,
Ти зобов'язана йому
За кожну радісну хвилину.

На карті постають міста
Й колгоспні села, серцю милі,
Там струм пульсує по дротах —
На Полтавщині і Поділлі.

В твій сад приходить садівник,
Труда пахучий плід збирає,
І в засіки із року в рік
Ляга багатство урожаю.
О, як квітуєш ти в ці дні,
Спрямована Вождя рукою!
Непереможною в борні,
Ти йдеш із бою і до бою!
Веде нас Сталін в бій за мир
Під стягом Леніна єдиним.
У сяєві Кремлівських зір
Твій шлях побідний, Україно!

Семен Гордєєв

ОПОВІДАННЯ СТАРОЇ КОЛГОСПНИЦІ

Розкажу я вам про себе. Мені вже шістдесят сім років. Сиротою я росла з восьми літ, була в наймах і дуже багато злигоднів довелось перетерпіти на своєму віку.

Такі старі люди за царату гинули, якщо вже не могли працювати. Ходили по поміщиках та куркулях і просили милостиню, а ті собаками їх цькували. Тепер ми, старі люди, жінки й чоловіки, живемо інакше і робимо інакше. У нас в колгоспі тепер всі літні жінки вийшли на збирання врожаю і провели жнива за шість днів. Та почувають себе не гірше за молодих, бо всі знають, що робити на колгосп — це значить робити на себе, на свою рідну державу. Будемо чесно трудитись — будемо добре жити. У нас в районі всі роботи було проведено своєчасно, і тому колгоспники багато одержали на свої трудодні і живуть заможно.

Розкажу про свою ланку. Її створено в 1936 році. В ланці одинадцять жінок. З самого початку ланка працювала чесно і віддано. Вже в 1936 році ми давали високі урожаї.

У мене порядок в ланці такий — якщо я скажу: «Жінки, цілу ніч будемо в'язати сьогодні», — жодна жінка не відмовиться. Якщо скажу: «Вийдемо в шість годин ранку в поле», — вийдуть у шість.

Робота в нас дружна. Ось, для прикладу, як у нас возять гній. В інших ланках ланкова сама і коня веде, сама накладає, везе, скидає. А в мене, як прийде пора, то гній возять усі, хто в нашій ланці працює. Одна накладає, друга скидає, третя везе. І йдуть у нас підвода за підводою. За один лише день ми 130 тонн гною вивезли. А якщо одній людині возити, то це, безумовно, й роботу затягне, і непосильно буде.

Одна ланкова на нараді спитала мене: «Що робити, якщо

хто-небудь з ланки не захоче возити гною?» Я відповіла їй: «Раз вона в ланці робить, то мусить і площу обробляти. В моїй ланці всі дружно працюють. У мене ланка згуртована».

Зобов'язалися ми дати картоплі по 400 центнерів з гектара — дали 452. Зобов'язалися дати цибулі 600 центнерів — дали 650. Зобов'язалися дати кок-сагизу 80 центнерів — дали 93. Зобов'язалися дати по 100 центнерів кукурудзи — дали 100 центнерів. Зобов'язалися виростити 25 центнерів жита з гектара — виростили 29. Зобов'язалися виростити пшениці 25 центнерів, а виростили 27!

Ось як моя ланка виконала зобов'язання, що їх ми взяли на себе перед товаришем Сталіним. Так повинні працювати всі колгоспники. Потрібне тільки їх бажання і щоб стахановці-ланкові не зазнавались та зі всіма ділились своїм досвідом.

Розкажу я вам, наприклад, як було в нас минулого року. Це, коли сіяли ми кукурудзу і я одержала Золоту Зірку за високий урожай. Я сіяла з тим, щоб кукурудза була і щоб я її зібрала, а були такі ланки, де сіяли тільки, щоб трудодні набрать, а до врожаю їм було діла мало. Що ж сталося? Почала сходити кукурудза. У мене поле — радісно глянути, а в них нічого не зійшло. Чому? Тому, що вони викопали луночку, насипали в суху землю добрива, положили кукурудзяне насіння, засипали, а земля ще більше висохла, кукурудза загинула. Тоді я сказала голові колгоспу: «Беріть мою кукурудзу для посадки і садіть так, як садила моя ланка».

У нас в ланці одразу три жінки одна за одною ідуть: одна копає, друга гній набиває, третя кидає кукурудзу і притоптує, щоб земля була твердою, щоб затримувала вологу. І ось ланки, що послухались мене, зібрали по п'ятдесят, шістдесят і сімдесят центнерів з гектара.

Товариша Озерного я по кукурудзі вже перегнала. Це точно. А ви зважте: в мене цього року кукурудза була за п'ять верст од села. Коли проходили там колгоспники з чужих колгоспів,

вони посміювались і говорили: «Це площа Семенівни, вже дасть вона з неї сто центнерів, тому що тут земля добра». А ви знаєте, товариші колгоспники, що туди і гній трудно вивезти, і земля там погана, степова земля. А я вирішила: з поганої землі зробити добру, і кукурудза буде у мене гарна. Знаєте, скільки я там положила сил, скільки енергії? Скільки я привезла туди гною, курячого посліду?

Кукурудза — дуже врожайна культура. Навіть якщо ланка буде не з усіх сил працювать, можна зібрати 50 центнерів з гектара. Кукурудза — це і хліб, і сало, і млинці хороші, якщо їх на кислому молоці і на маслі зробити.

За нашої радянської влади для всіх трудівників справжнє життя відкривається. Добре живуть у нас і старі, і молоді. Якщо старі жінки і зовсім робити не можуть, то колгосп їм допомагає: видає хліб, картоплю, пшоно та інші продукти. Це раніше було так, що коли старі жінки не працювали, то їм ні на що було жити.

Я, стара, пам'ятаю, що раніш у школі могли вчитися тільки діти поміщиків, попів і куркулів, а наші діти — діти бідняків — змушені були працювати. А тепер у нас вчаться всі діти. Радянська влада вчить їх. Дитині тільки 8 років, а вона за книжку — і в школу. Раніш, пригадую, прив'яжеш дитину, заб'єш гвіздком двері і йдеш на роботу. Руки в тебе трусяться, все тіло тремтить: як можна робити, коли знаєш, що твоя дитина залишилася в хаті прив'язана? А робити треба було. Тепер наша жінка заносить своє дитя до ясел. Там його приголублять і доглянуть. Діти трьох-чотирьох років ходять у дитячий садок. У мене внучок, так він не хоче дома сидіти: як тільки ранок, бере книжку та й каже: «Бабусю, я піду до дитячого садка». Він уже знає вірші, прийде додому та розкаже їх мені. Бачите, як виховуються наші діти! Це можливо тільки за радянської влади.

У нашому колгоспі люди гарні, трудяться добре. У нас немає такого, щоб бригадир закликав на роботу. Про це вже й думати забули.

Ще розкажу я вам про себе так. Ви повірите, я по вісім трудоднів у день заробляла, коли сіно в копиці на болоті складали. По дев'ять копиць складала, а в копиці по 50 копичок.

Я з молодими хлопцями в соціалістичне змагання вступила.

Кажу я їм: «Хлопці (двоє їх було, добрих хлопців), ніхто не упорається підкидати, коли я вкладаю». Вони кажуть: «Ану, давайте, спробуємо».

Ну, гаразд, пішли кидати в копиці.

Вони кидають, а я кладу. Їх пройняло потом. Дівчата сміються.

Я кажу: «Ну що, хлопці?!»

Вони накидали чотири копиці, а я їм перепочинку не даю: одну накладаємо, я другу починаю, за нею третю, четверту починаю.

Ось вони тоді й почали благати: «Олено Семенівно, давайте, покуримо!»

Вони дев'ять копиць накидали по п'ятдесят копичок, а копичка — це справа неабияка.

Закінчили роботу, йдемо увечері додому, вірте не вірте, я, як сімнадцятирічна іду, а вони ледве плентаються.

Ось тоді-то вони мені і сказали: «Ну, Олено Семенівно, ми з вами змагатися не будемо».

Або взять в'язання снопів на жнивах.

Мене ніхто не примушував в'язати, а я в цьому році по п'ятнадцять кіп в'язала.

Мені перевесла тільки підкидають, а я в'яжу. Поки жінки один сніп зв'яжуть, я — три. Вони кажуть: «Олено Семенівно, господи, та що з вами, вам же не сімнадцять років, а в'яжете як сімнадцятирічна?»

Декоративна ваза з портретом Й. В. Сталіна. Автор Є. КОНДРАТЕНКО.

А я їм відповідаю: «Товариші жінки, ви знаєте, я роботу люблю. Ми робимо для себе. Що зробимо, собі зробимо».

У моїй ланці одержано на трудодні 116 центнерів картоплі, 5 центнерів цибулі, за кок-сагиз — 2,5 тисячі карбованців. Я вже не кажу про інші продукти. Ось чому наші колгоспи заможно живуть.

Коли я робила на поміщика, з сил просто вибивалася, не мала куска хліба. А він собаку краще годував, ніж мене. Наша молодь — ланкові, наші передовики — ніякого уявлення про це не мають. Я їм про все це, як байку, розказую. А тепер ми щасливі і будемо ще краще працювати. Ми дамо ще більш високу врожайність, щоб засипати хлібом, картоплею і всіма іншими продуктами свою країну. А вже тоді-то ми будемо щасливі і ще заможніші, хоч і зараз ми вже заможні!

Правду кажучи, ми спочатку боялися йти в колгосп. А як вступили ми в колгосп, то щастя здобули. Щасливі наші колгоспники. І за це спасибі товаришеві Сталіну і радянській владі. Вони привели нас до заможного життя! Так я думаю, відчуваю.

Розкажу я вам і ще таке. Якось я було занедужала, і от машина за машиною приїздять до мене: одного лікаря привозять, другого одвозять. Секретар райкому партії приходить, голова райвиконкому, їх дружини мене відвідують. Що робиться — просто страшне. Наш секретар подзвонив у Київ, що Олена Семенівна лежить дуже хвора. Прислали професора. Де ж це видано було, щоб до простої селянки професора присилали? Поміщик, так він і фельдшера не прислав би. А до мене приїхав професор з Києва!

Стала я видужувати. Саме тоді Микита Сергійович Хрущов приїхав мене провідати. В ті дні моя ланка в'язала в степу, і тільки три жінки прийшли в село погодувати дітей, а решта не приходили і не бачили Микиту Сергійовича. Боже ж мій,

розплакались жінки: «Олено Семенівно, ми так робимо, а ви й не сказали, що Микита Сергійович приїде!» А я їм відповіла, що й сама не знала, що він приїде. Це була для нас велика радість.

Я тільки ще скажу: є у мене завітна думка, — я радянську владу люблю і керівників її люблю, і я багато думала ось над чим: як би мені побачити товариша Сталіна! Сподіваюсь, що коли-небудь і побачу!

Олена Хобта

Герой Соціалістичної праці

КИЇВ

На твої неосяжні простори
Задивляюся я з висоти.
Ти встаєш, молодий і бадьорий,
Повний сил у сяганні мети.

Од ранкових димків кучерявий,
Підперезаний пасом лісів,
Зустрічаєш ти ранок яскравий
У своїй вічносвіжій красі.

У величному розмаху планів
Ти являєш новітній свій зміст.
З узбережжя на острів Труханів
Перевисне повітряний міст.

І Хрещатик підвівся в уяві,
Починаючи наново вік.
Перспективи його величаві
Прокладає народ-будівник.

Ринуть люди невпинним потоком,
Бистроплинним таким, як Дніпро.
Прозираючи мисленим оком,
Бачу я під тобою метро.

Газопровід, стрункі магістралі,
Зеленаві стрічки лісосмуг,
Все, що прагне в майбутнього далі,
Зустрічаєш ти, Київ, як друг.

Свіжо дихає ранок зимовий,
Підіймається день-чародій,
Для дерзання, труда, для любові
Розгортаючи крила надій...

Де ж та сила, що знає дорогу,
Що напрямок походу дає?
Так, ця сила розумна і строга,
Що керує цим розмахом, — є.

Скільки літ — в ясноту і в негоду—
Ми за нею в майбутнє йдемо!
Мислю, совістю, честю народу
Ми ту силу велику звемо.

Чи ту силу потрібно назвати,
Хто імення тій силі не зна?
Більшовицька то партія-мати,
Життєдайна, могутня, міцна.

Мовим: партія, знаємо — розум,
Розум класу, народу, доби,
Бачить ціль, відвертає погрози,
Шлях показує нам в боротьбі.

Мовим: партія — совість. Від роду
Інших прагнень у неї нема,
Тільки щастя і доля народу,
Комунізму дорога пряма...

Мовим: партія, звем її честю
За її героїчні діла.

Батьківщину до сонця піднести
Хто б так зміг, як вона підняла?

Мовим: партія — б'ють над землею
Нею знайдені джерела.
Я щасливий, що сили тієї
Я частинка, крупинка мала.

Але всі ми — велика основа,
Що вершину трима на собі.
Бачу добре обличчя Хрущова
Тут, на київському древнім горбі.

А ще вище підносячи очі,
Там, де сила і правда моя,
Бачу Леніна постать пророчу,
Чую Сталіна рідне ім'я.

Їхнє вчення я втілюю в дію,
І, сповняючи їх заповіт,
Я щоденно в труді молодію
І дивлюся, радіючи, в світ!

Степан Крижанівський

* * *

Радістю зір твій іскриться,
мій і усіх од пісень.
Сталін! І серце — як птиця.
Сталін! І серце — як день.

В синьому шумі раїни
серце моє розцвіта.
Сталін! Зникають руїни.
Сталін! Гуркочуть міста.

Сталін! І никнуть могутні
скорені простір і час.
Сталін! І руки майбутнє
в зорях простерло до нас.

Володимир Сосюра

ЮВІЛЕЙНА ПІСНЯ

У Жовтні здолали ми кривду і гніт,
Навік покінчили з панами.
Вже скільки років ми дивуємо світ
Своїми ділами-піснями.
В боях розгромили ми всіх ворогів,
Здолали в труді перешкоди.
Вже скільки років звеселяє наш спів
І шахти й лани і заводи.

Принесла свободу і радощі нам
Наша Радянська держава.
Шана і слава більшовикам,
Леніну, Сталіну слава!

Вони, як сонця невгасимі, завжди
Освітлюють наші дороги,
Звитяжні бої, і натхненні труди,
І велич ясну перемоги.
Живи ж, наша земле,
Цвіти-процвітай,
Щедротами повная чаша, —
Прославим навіки Радянський наш край,
Де сила гартується наша!

Принесла свободу і радощі нам
Наша Радянська держава.
Шана ж і слава більшовикам,
Леніну, Сталіну слава!

Серій Воскрекасенко

* * *

Живи, живи, красуйся,
Червона Україно!
Свободи ясне сонце
осяює нас.

Поглянь: взялись за руки
і йдуть до праці разом
і шахти, і заводи,
і села, і міста.

Підкорені під ноги,
вже вороги не встануть.
Дихни на повні груди,
народе любий мій!

А скільки в нас багатства
і щастя золотого!
Бери його рукою —
не вибереш до дна.

Того, що дав нам Ленін,
того, що дав нам Сталін,
і дітям і онукам
на вічний стане час!

Павло Тичина

НАС ВЕДЕ
ВЕЛИКИЙ СТАЛІН
ВІРНИМ ШЛЯХОМ
ІЛЛІЧА

ЛЕНІН

Це імення —
ранку промінь вольний,
заклик боротьби і праці стяг,
Це імення —
променистий Смольний
в Жовтні, що привів нас до звитяг.
Це імення —
лан, відкритий оку,
фабрики і шахти, рідні нам,
Це імення —
ми дали широким
вулицям і сонячним містам.
Це імення —
справедливе право
і велика мудрість наших днів.
Це імення —
зореносна слава
Батьківщини та її синів.

Це імення —
скрізь, де ще тирани,
за горами хвиль, верхами гір,

Це імення —
прапор полум'яний
всіх, що в світі борються за мир.

Це імення —
недругів тривожить,
в супокої грізному міцне.

Це імення —
З ним зрівнятись може
лиш імення Сталіна одне!

Микола Ушаков

ГОРІЙСЬКИЙ РАНОК

Ви яснотою й трепетом тепліли,
Відбившись в світлих мочарах землі;
Мов зеленаві ягоди, ви спіли
На ранніх хмар рожевому гіллі.
Ще день не встав, тривожний, стоголосий,
Ще пропливали марева світань,
І грали ви, і прозористі роси
Омили кожну вашу чисту грань.
Ви половіли. Радісне тремтіння
Проймало вас. Це — дозрівання знак,
Пульсація нестиглих зір. Отак
Пробуджується літеплом насіння.
Це молодість весінньої зорі,
Врожай багатий віщували зорі,
Сіяючи стрільчасто угорі
Над росяною низиною Горі.

Земля вруніла прорістю. Чагар
Шипшини й сливи, терену і глоду
Заворушився: розцвіту пожар
Сповив його ясним димком до споду.
Світ зашумів. Сяйнули у воді
Блакитними кометами форелі,
А поміж зір орлята молоді
Заграли, знявшись з гірної оселі.
По мокрих тропах тупотіли вскач,
Б'ючи копитом хлюпко й глухо, коні.
На сизі ще від мулу оболоні
Гонив повільних буйволів орач.

Він зупинивсь і розминав в долоні
Пахучу м'якість чорноземних груд:
— Чужа земля! — В печалі і в прокльоні
Розпочинавсь людей весінній труд.
Чуже зерно рукою брав своєю
І розкидав чужій весні навстріч.
І безконечно тягся над землею
Плугатаря, як доля, довгий клич.
Земля, під плугом сиплячись зернисто,
За ним услід повзла за гоном гін,
І віщував про труд початий він.
Ховались зорі. Прокидалось місто.

Вже відсвіти зі сходу золоті
Бринять на шибці, тьмяній і розбитій,
На лудженому посуді, на вкритій
Полатаним килимчиком тахті.
І райдужними зайчиками хата,
Цей бідний дім горійського шевця,
Вся оживилась. Промінь став шугати
І замигтів, торкаючись лиця.
Це пробудило хлопця. Він підвівся,
Смуглявотілий, схудлий і струнκий.
На білій стінці зайчик метушився,
Годинник скрипнув і почав свій бій.
Ще вдосвіта пішла до міста мати
Білизну прати в наймах у купця,
Приглушено з підвальної кімнати
Загупав шевський молоток отця.
Він бив, гнучись на стільчику триногім,
Шмат шкіри, змоклий у рудій воді.
— Не бачити цвітінь весни убогим!

— Не сходить сонце людям у нужді!
А сонце вже зарожевило гори,
А цвіт весни захвилював сади!
До школи — рано. Вийти на простори,
До Горіс-Ціхе — вибігти туди!
Зібратися, запакувать в торбину,
З червоного пошиту кумача,
Книжки і зшитки, й хлібця половину,
Щоб зайвий груз не обтяжав плеча,
І, по калюжах хлюпаючи, мчать,
Покликавши сусідського хлопчину.

Два хлопчики — горійські школярі,
Меткі й проворні, збуджені і скорі,
Спинилися з розгону на горі,
Що височить короною над Горі,
Де горбляться, мов хмари у грозу,
Тяжкі, іржаві камені фортечні.
Де ледве чутно, вдалині, внизу
Гримлять Ліахви хвилі бистротечні.
Назустріч хлопцям — іскор водоспад,
І просторінь, і дальнє стоголосся,
І наглий вітер збив з чола назад
Їх непокірне, звихрене волосся.
Вони зухвало стали на шпилі,
Шкільські торби сунувши під пахви,
І бачили, як промінь віддалі
Б'є по кольчузі сріберній Ліахви.
Її плескаті шумні береги
Шуршали, вкрившись голубою рінню.
І не було, здавалось, навкруги
Кінця і краю шуму і світінню.

І все було музикою. Зоря,
Як сплеск свірілі, бризнула, розтала.
З долин, мов нота довга і тривала,
Хвилясто тягся клич плугатаря,
І чуйно слух напружений хлопчини
Ловив оцей, з дитинства знаний, клич,
Правічний спів картвельських межиріч,
Тужливий звук земних трудів людини.
Земля труда, неволі і краси, —
Вона співала, як всі землі світу,
І в душу хлопця, світові одкриту,
Лились її співучі голоси.
День осіянні зводить паруси,
На путь високу, в прагненні зеніту,
Виходить сонце, і зірки роси
Поволі гаснуть в білих хмарах цвіту,
Крізь випар рос річки, сади й лани
Звелися в семибарвнім ореолі;
Гігантське сонце йшло на видноколі,
Вали сіяння звергши з вишини.
Воно сліпило очі і вдаряло,
Аж задзвенівши, в молоді серця.
Замисленому синові шевця
Сусідський хлопець проказав помалу:
— То бог, як сонце, світить в ці краї. —
Його товариш обернувсь раптово:
— Ти кажеш — бог? Та бог — порожнє слово,
Якого нас навчають шахраї.
Ти кажеш — сонце? Та його сіяння,
Як пролетілий чорнотілий птах,
Перетинає й тьмарить крик страждання,
Цей клич рабів, що стогнуть по світах.

Я прагну сонця. Я не вірю в бога,
Ми — люди. Ми — найвище на землі... —
Фігурка хлопця, випростана й строга,
Лицем до сходу стала на шпилі.
Навпроти неї сяйво в переливах
Кипіло, било, ринуло здаля, —
І в очі сонцю глянуло орля,
Не хилячи своїх очей гордливих.

Сусідський хлопчик в цю провіщу мить
Відчув, можливо, що незвичну силу,
Орлинозору і орлинокрилу,
Душа його товариша таїть,
Що прийде час, і в боротьбі титанів
За істину, за світло для людей
Він поруч сонця стане — Амірані *,
Розкутий переможний Прометей.

Микола Бажан

---

* Амірані — герой грузинського народного епосу, подібний до Прометея.

ЛЮДСЬКЕ ІМ'Я

Наче ліс молодий повесні, розцвітає Вітчизна,
і над нею у небі веселка стоїть, наче лук,
наче повідь над нею гуде і шумить срібнобризна,
наче свіжого шторму над берегом пристрасний гук,
наче блискавок гра в життєдайній і сонячній зливі,
наче клекіт орлиний до сонця зривається ввись, —
міліони гартованих рук у єдинім пориві,
у єдинім припливі свободи і щастя злились.

В океані снаги, в безбережжі людської любові
б'є до берега серць огнедишна, жива течія,
вище й вище зрина і виносить величне й громове,
наче скарб, дороге і хвилююче просте ім'я.

В ньому сурми боїв, і вогнисті пісні перемоги,
і надія рабів, і звойоване щастя землі, —
підніма в височінь, під землею знаходить дороги,
на далеких морях у туманах веде кораблі,
на полях Полтавщини про нього оспівують мрію,
і на схилах Паміра присвячують пісню свою,
астурійський шахтар покладає на нього надію,
і боєць за Шанхай вимовляє його у бою.

Безбережне ім'я, найдорожче для тебе й для мене,
міліони трудящих залізно-гартованих рук
піднімають над світом, як серце своє, як знамено
і як клятву свою — наймічнішу з людських запорук.
До вершин комунізму виходять могутні народи,
світ лежить перед ними долиною праці й боїв,

над орлиним крилом розцвіли голубі небозводи,
і горить далина, як розсипина іскр і вогнів.
До вершин комунізму виходять народи з тобою,
світ неволі і сліз поринає в далекій імлі, —
і нові міліони встають і виходять до бою
за велику Вітчизну, за зоряне серце землі.

Бій іде, і гроза доліта до найдальших віддалин,
не спиняючись лине і грізно зростає шумить.
Міліони сердець промовляють, єднаючись: — Сталін! —
і в єднанні сердець світова перемога гримить.

Леонід Первомайський

ДРУЖБА В НАС МІЦНІШЕ СТАЛІ

Дружба в нас міцніше сталі,
Щастя, радість зустріча.
Нас веде Великий Сталін
Вірним шляхом Ілліча.

Поза лісом, поза гаєм
Лине пісня про врожай,
Ми про Сталіна співаєм,
Про щасливий рідний край.

Сонцем сяють наші далі,
Путь щаслива нам лежить,
Дарував нам щастя Сталін,
Веселіше стало жить.

Ми щасливі і заможні,
З Сталіним у ногу йдем,
Нас ніхто не переможе,
Бо нас партія веде!

Народна пісня

БАЧИЛА Я СЮ НІЧ

Бачила я сю ніч
Сталіна у сні.
Ой, як було радісно
У той час мені!

Бачила — він руку
Угору підняв
І усім трудящим
Промову казав:

— Хочу так зробити,
Щоб усі були
Рідними братами
І в миру жили.

Щоб війну із світу
Геть зовсім зігнать
І крові людської
Вже не проливать.

Тих, що гострять зуби, —
Лютих ворогів, —
Треба подолати
Усіх до ноги.

Слухала я довго,
Слухала сама —
В мене була думка,
Думонька одна:

— Був би ти здоровий
І віками жив,
І над нами сонцем
Ти завжди світив.

Народна пісня

ПЕРЕД ПАМ'ЯТНИКОМ ЛЕНІНУ

Де широчінь Хрещатика у даль відкрита,
де славне місто сповнене
живих окрас, —
фігура Леніна
з червоного граніту,
як факел, над землею піднялась.
Проміння падають на домни Запоріжжя,
на шахти Сталіно,
на ниви при Дністрі...
Дивлюсь на монумент.
Тут, поблизу підніжжя,
завжди в погожий день гуляти дітворі.
А навкруги стоять гінкі тополі
в зеленому, шумливому ряду...
Як з древнього горба
дніпровські видноколи,
так звідси бачу я
далеких літ гряду.

... З'їзд Рад у Смольному.
І прапори розквітлі.
Вогні на площах,
де нове життя кипить.
І перший щедрий промінь
ленінського світла
моєї України
освітив блакить.
Ще проливають кров
твої сини орлині,

земля гаряча
попіл підніма з узбіч.
І Ленін посила
на поміч Україні
того,
чий образ дорогий нам,
як Ілліч.
Через Донецький кряж
у наступи величні
він армії веде
по плану по свому.
Завдячує мій край
за порятунок вічний,
своєю величчю
завдячує йому.
...Видніються шляхи
над Серетом, над Стрием,
де йшов до Перемоги
воїном і я.
Москва братерська нам
звільнила красен Київ,
врятована навік
республіка моя.
І від ЦК
до найвіддальної хатини
єдині ми.
Щоднини наша міць росте.
Аж за мережу гір,
за Збруч, за Буковину
лягає ленінське
проміння золоте.

Леонід Вишеславський

БАТЬКІВЩИНО, РІДНИЙ КРАЮ

Батьківщино, рідний краю,
Ти гримиш в могутній пісні,
На весь світ ти сонцем сяєш,
Сонцем сталінської мислі.

Лється пісня соколина,
Пісня вільного народу, —
Ще так радісно людина
Не співала в світі зроду.

Буйно квітнуть сили творчі,
Квітнуть на селі і в місті,
І співа народ про сонце,
Сонце сталінської мислі.

І життя шумить, буяє —
Повнозвучне і прекрасне.
Доки сонце в небі сяє,
Воля Сталіна не згасне!

Народна пісня

СТАЛІНУ

Привіт вам, горійські узгір'я й долини,
Сади виноградні, і скелі, й мости!
Це тут у шевця народилась дитина,
Щоб вирости й сонце людям понести.

Вам скелі засвідчать, що встали, як тури,
Річки продзвенять, що дружили із ним,
Розкажуть про нього картвели й хевсури
Усмішкою, піснею, сном золотим.

Вони дарували змужнілому оку
Відвагу і спокій, навіки, либонь.
Дали йому душу ясну і глибоку
І в серце вдихнули безсмертний огонь.

*

Привіт вам, мисливці, сибірські оселі,
Лісну глухомань я думками промчу.
Схилився ваш друг над столом невеселим
І пише, все пише листи Ілліч у.

А ви пробирались крізь хащі таєжні,
Слідами медведя брели босоніж,
Ставали край столу, міцні й обережні,
Питали сердечно: — Стомивсь? — Попоїж!

І в синє роздолля зимової ночі,
В задимлену, сиву, морозяну рань

Ви слово його переймали охоче,
Щоб потім, як зброю, нести до повстань.

*

Привіт тобі, Дніпре! Мій краю-розмаю,
Смагляві донбасці й полтавці мої,
Під зливи свинцеві, обвітрені, знаю,
Із ким ви ходили на смертні бої.

Усі почуття ваші, ніжності й гніву
І радості промінь, незнаний колись,
Лягли йому в душу, як зерно у ниву,
Як ріки життєві, у серце влились.

*

Погляну — пшениця в степу колоситься,
І птиці сталеві під небом крутим, —
То наша Вітчизна цвіте, яснолиця,
То мудрість і слава, що знайдена ним.

Підходьте ж до слави ясними шляхами,
Мисливці, колгоспники і шахтарі.
Наш Сталін із нами! Учитель із нами!
З ним ленінське слово живе над віками,
І прапор, як правда, як сонце вгорі!

Андрій Малишко

* * *

Стираються слова і на граніті.
У давнину зника за віком вік.
Та буде вічно жить і пломеніти,
як сонце в небі, слово більшовик.

У ньому все — і заклики до бою,
і щастя, завойоване в бою,
і щира пісня, сповнена любов'ю,
і сміх дітей в зеленому гаю.

О, партія, твоя залізна сила,
розбивши пута темряви і зла,
врожаями степи заколосила,
на плечі домен небо підняла.

Шляхами правди із тобою разом
простує людства звільнена сім'я,
і сяє їй ясним дороговказом
і Леніна і Сталіна ім'я.

Іван Гончаренко

* * *

Любити Вітчизну, любити завжди,
поля її росні, зелені сади,
і їй не жаліти за дні молоді
ні крові у битві, ні поту в труді.

Любити Вітчизну, любити завжди,
і села її, і її городи,
і їй всі бажання, пориви й думки
на світлій дорозі у світлі віки.

Любити Вітчизну, любити завжди,
для неї тісніше згуртуєм ряди
під Ленінським стягом, що вічний, як час,
під Сталінським сонцем, що світить для нас.

Володимир Сосюра

* * *

Слава Великому Сталіну!
З роду до роду
Слава!
За те, що у сонячні далі нам
Шлях проторовує, —
Слава!
Ленінським сяйвом осяяна,
Вся Українська держава.
Слава Великому Сталіну,
Батькові рідному —
Слава!
Дяка від всього народу,
Слава від роду до роду —
Слава!

ЗМІСТ

ВЕЛИКОМУ СТАЛІНУ СЛАВА

Гімн Радянського Союзу 7
Гімн Української РСР 9
Пісня про Сталіна. *М. Рильський* 11
Сталін. *В. Сосюра* 13
Ми ним живем. *А. Малишко* 14
Сталіну. *М. Рильський* 16
Людина стоїть в зореноснім Кремлі. *М. Бажан* 17
Два сонця. *В. Сосюра* 18
Пісня про Сталіна. *П. Тичина* 19
Капітан. *А. Малишко* 21
Вождеві. *С. Олійник* 25

НАШ КРАЙ ПОКЛИКАВ ЛЕНІН ДО ЖИТТЯ, І СТАЛІН НАС ПОВІВ НА ВЕРХОВИНИ

Про Леніна, про Сталіна та про трьох братів. *Народна дума. Записана в Київській області* 29
В боях за Жовтень. *О. Корнійчук* 33
Арсенал. *Є. Кривенко* 40
Насувалась грізна хмара. *Народна пісня. Записана в Одеській області* . 42
Клич вождя. *М. Бажан* 45
Тут працював Сталін. *М. Нагнибіда* 56

Пісня про Південний фронт. *Л. Зимний* 58
Сталін — Вождь і командир. *Народна пісня. Записана в Сумській області* 59
Кахівський плацдарм. *Н. Рибак* 60
Як побачив батько Сталін. *Народна пісня. Записана в Дніпропетровській області* 66
В сім'ї народів. *З колективної поеми* 67
Стоїть дуб зелений. *Народна пісня. Записана в Київській області* . . 69

СЛОВО СТАЛІНА МІЖ НАМИ, ВОЛЯ СТАЛІНА МІЖ НАС

Партія веде. *П. Тичина* 73
Ой, чого ти, земле. *Народна пісня. Записана в Житомирській області* 76
Земля. *О. Копиленко* 78
Пісня про Вождя. *А. Малишко* 81
Вийду я у поле. *Народна пісня. Записана в Херсонській області* . . 83
В сім'ї вольній, новій. *І. Муратов* 85
Моя Батьківщина. *М. Рильський* 90
Свято переможців. *Я. Баш* 92
Пісня про Сталіна. *В. Бичко* 95
Про дочку та її обіцянку товаришеві Сталіну. *О. Демченко* . . 97
Ой, червоне село. *Народна пісня. Записана в м. Миколаєві* 99
Од села до села. *Народна пісня. Записана в Кіровоградській області* . 100
Його ім'я. *Л. Дмитерко* 101
Нас виховав Сталін. *О. Стаханов* 102
Гомін, гомін лине полем. *Народна пісня. Записана в Кам'янець-Подільській області* 107
І летять пташками думи. *Народна пісня. Записана в Кам'янець-Подільській області* 108
В Москві. *Є. Нарубіна* 109
Сміливіше, сміливіше, Пашо! *Герой Соціалістичної Праці П. Ангеліна* 110
Ой, нема палкіш привіту. *Народна пісня. Записана в Харківській області* 116
Прислів'я та приказки. *Записані в областях України* 117
Дорогий наш Сталін. *Народна пісня. Записана в Полтавській області* 118
Ода Конституції. *І. Нехода* 119

Ой, піду я до річеньки. *Народна пісня. Записана в Харківській області* . . . 120
Сміху переливами. *Народна пісня. Записана в Одеській області* . . . 121
Веди, учителю. *М. Бажан* . . . 122
Щастя. *Я. Качура* . . . 124
Червона калина. *М. Шаповал* . . . 127
Ой, як гляну навколо. *Народна пісня. Записана в Житомирській області* . . . 129
Пісня волі. *М. Бажан* . . . 130
Сказав слово любий Сталін. *Народна співанка. Записана в Станіславській області* . . . 133
Звістка пролунала. *Народна пісня. Записана в Тернопільській області* . 134
Батько. *П. Козланюк* . . . 135
Визволення. *В. Сосюра* . . . 139
Цвіт культури розвивається. *О. Кобилянська* . . . 140
Силует вождя. *В. Ткаченко* . . . 143
Пісня про Сталіна. *П. Тичина* . . . 144
Ой, чи чуєш, Дніпре. *Народна пісня. Записана в Київській області* . . 146
Літа молодії. *А. Головко* . . . 148
Безсмертя. *М. Бажан* . . . 152
Ой, на горі цвіте мак... *Народна пісня. Записана в Харківській області* . . . 156
Про батька народного. *Г. Плоткін* . . . 158

ЯК СТАЛІН НАС КЛИКАВ ДО БОЮ...

Ми йдемо на бій. *П. Тичина* . . . 163
В неділеньку рано-пораненьку. *Народна дума. Записана в Київській області* . . . 165
Третього липня. *М. Строковський* . . . 168
Вождь Радянської Армії. *М. Рильський* . . . 172
Клятва. *М. Бажан* . . . 173
Ленін з нами. *М. Рильський* . . . 175
Сталінський клич перемоги. *Т. Масенко* . . . 176
Червоні прапори. *О. Кошова* . . . 177
Пісня українських партизанів. *К. Герасименко* . . . 182
Сталіна ми діти. *Народна пісня. Записана в Ровенській області* . . . 184

В Кремлі. *С. Ковпак* 185
Слава. *В. Сосюра* 194
Через фронт. *Ю. Яновський* 195
Битва. *(Із колективної поеми «Слово Великому Сталіну від українського народу»)* 205
Всепереможна зброя. *В. Собко* 209
Генерал Ватутін. *Л. Дмитерко* 215
Чорногоро-Україно. *Народна пісня. Записана у Львівській області* . . 227
Килим. *П. Воронько* 229
Москва, Кремль, товаришеві Сталіну. *О. Гуреїв* 231
Нова рада стала, яка не бувала. *Народна пісня. Записана в Чернівецькій області* 236
Полководець. *А. Малишко* 237
Я з боєм проходив по землях чужинця. *О. Підсуха* 238
Посланці Сталіна. *О. Гончар* 239
Наша слава. *П. Тичина* 244
Слово Сталіна. *М. Нагнибіда* 246
Росії. *М. Стельмах* 249
Хвала тобі, батьку! *(Із колективної поеми «Слово Великому Сталіну від українського народу»)* 250

В СІМ'Ї НЕПОДІЛЬНІЙ БРАТЕРСЬКИХ НАРОДІВ СИНИ УКРАЇНИ ДО ЩАСТЯ ІДУТЬ

Вождь. *М. Стельмах* 255
І рости, і діяти. *П. Тичина* 257
Розцвіта земля радянська. *Народна пісня. Записана в Сумській області* . 259
Пісня про Україну. *І. Нехода* 260
Вічне сонце. *П. Безпощадний* 262
Ой, ти, поле, поле. *Народна пісня. Записана в Дніпропетровській області* 263
Завтра. *Н. Тихий* 264
На варті. *О. Підсуха* 265
Пісня. *Я. Шпорта* 266
Макар Діброва. *О. Корнійчук* 267
В одній сім'ї. *О. Ющенко* 286
Застольна колгоспна. *О. Новицький* 288

Нова дорога. *С. Журахович* 289
Подарунки *В. Вільний* 297
Коломийки. *Записані в західних областях України* 299
Дві карти. *М. Дашкієв* 301
Вітчизні. *П. Дорошко* 303
Воля Сталіна між нас. *Ф. Дубковецький* 305
Ой, коли б я сокіл. *Народна пісня. Записана в Кам'янець-Подільській області* 307
Українська весна. *О. Ющенко* 309
Нас приймають до партії. *В. Ткаченко* 311
Росія. *В. Вільний* 313
Ти квітнеш, рідна Україно! *С. Гордєєв* 315
Оповідання старої колгоспниці. *О. Хобта* 317
Київ. *С. Крижанівський* 323
Радістю зір твій іскриться. *В. Сосюра* 326
Ювілейна пісня. *С. Воскрекасенко* 327
Живи, живи, красуйся. *П. Тичина* 328

НАС ВЕДЕ ВЕЛИКИЙ СТАЛІН ВІРНИМ ШЛЯХОМ ІЛЛІЧА

Ленін. *М. Ушаков* 331
Горійський ранок. *М. Бажан* 333
Людське ім'я. *Л. Первомайський* 338
Дружба в нас міцніше сталі. *Народна пісня. Записана в Сумській області* 340
Бачила я сю ніч. *Народна пісня. Записана в Полтавській області* . . 341
Перед пам'ятником Леніну. *Л. Вишеславський* 343
Батьківщино, рідний краю. *Народна пісня. Записана в Запорізькій області* 345
Сталіну. *А. Малишко* 346
Стираються слова і на граніті. *І. Гончаренко* 348
Любити Вітчизну, любити завжди. *В. Сосюра* 349
Слава Великому Сталіну! 350

Відповідальний редактор
О. Жолдак

Тексти добрали
О. Засенко, С. Кржижанівський, П. Павлій

Художній редактор
А. Девянін

Художній консультант
Народний художник СРСР
В. Касіян

Художнє оформлення
В. Хоменко, М. Шаншейн

Коректори
М. Дубінський, О. Словенко

Технічні редактори
І. Лось, Р. Ціппо

Відповідальний за випуск
Л. Ліфшиць

ВЕЛИКОМУ СТАЛИНУ
(на украинском языке)

БФ 02720.
Підписано до друку 27/IX 1949 р.
Друк. арк. 22,5+11 вклейок
Обл.-вид. арк. 24.

Надруковано в друк. М-305, М-307 і М-309 з матриць
Кн.-журнальної фабрики Укрполіграфвидаву
при Раді Міністрів УРСР, м. Київ.